

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM 2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kamila Kolaříková

System zprostředkování náhradní rodinné péče

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Nagyová

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

**MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES
2011 - 2013**

DIPLOMA THESIS

Kamila Kolaříková

System of arranging foster care

Prague 2013

The diploma thesis work supervisor: PhDr. Anna Nagyová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze, dne 15. 3. 2013

Jméno autorky

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce PhDr. Anně Nagyové za cenné rady a připomínky. Mé díky patří rovněž náhradním rodičům, kteří mi dali nahlédnout do svých nejnvtřnějších pocitů, postojů a zkušeností.

Závěrem bych také chtěla poděkovat mým nejbližším, kteří mě duševně podporovali v průběhu celého studia.

Anotace práce

Diplomová práce nazvaná „systém zprostředkování náhradní rodinné péče“, si klade za cíl zprostředkovat lidem nezasvěceným, nebo těm, kteří se o oblast náhradní výchovy zajímají, informace o procesu zprostředkování náhradní rodinné péče.

Práce ve své teoretické části pojednává o realizaci náhradní rodinné péče v České republice. Rozebírá historii péče o osiřelé děti a současný stav systému v České republice. Definuje jednotlivé formy náhradní rodinné péče. Dále definuje zákonné postupy a činnost orgánů sociálně-právní ochrany v oblasti zprostředkování a odborné pomoci náhradním rodičům. Praktická část na základě hloubkových rozhovorů dokládá a dokresluje teoretickou část z hlediska subjektivního prožívání náhradních rodičů. Odráží se zde jednotlivé individuální zkušenosti náhradních rodičů, kteří prošli celým procesem zprostředkování.

Klíčové pojmy

Náhradní rodinná péče, osvojení, pěstounská péče, sociálně-právní ochrana dětí, zprostředkování náhradní rodinné péče, žadatel

Annotation

This thesis called „system of arranging foster care“, aims to convey information about the process of arranging foster care to uninitiated people or those who are interested in foster care.

The theoretical part deals with the implementation of foster care in the Czech Republic. It analyses the history of care for orphaned children and the current state of the system in the Czech Republic. It defines the individual forms of foster care. It also defines the legal procedures and activities of social-legal protection in the area of mediation and professional help to foster parents. The practical part based on the depth interviews demonstrates and illustrates the theoretical part in terms of the subjective experience of foster parents. It reflects the individual experience of foster parents who have gone through the process of mediation.

Key words

Foster care, adoption, foster care, social and legal protection of children, arranging foster care, the applicant

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1. HISTORIE PÉČE O OSIŘELÉ DĚTI	10
2. SOUČASNÝ STAV SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR	14
3. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	17
3.1 Formy náhradní rodinné péče	19
4. ZRPOSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	31
4.1 Motivace a fáze rozhodování	33
4.2 Podání žádosti a role orgánů sociálně-právní ochrany dětí	35
4.3 Odborná příprava na přijetí dítěte	44
4.4 Odborné posouzení žadatelů náhradní rodinné péče	48
4.5 Období čekání	50
4.6 Poradní sbor a postupný výběr dítěte.....	51
4.7 Předadopční a předpěstounská péče	53
5. ODBORNÁ POMOC NÁHRADNÍM RODIČŮM	55
PRAKTICKÁ ČÁST	
6. Popis průzkumu	58
6.1 Cíl průzkumu	58
6.2 Průzkumné otázky.....	58
6.3 Charakteristika průzkumného vzorku	59
6.4 Metody sběru dat	62
6.5 Sběr a zpracování údajů	63
6.6 Interpretace údajů	64
6.7 Shrnutí získaných dat.....	84
6.8 Výsledky průzkumu a doporučení	90
ZÁVĚR	92
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	94
SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

„Je to vaše skutečná dcera?“ zeptali se mě.

„Skutečná?, odpověděla jsem.

Co tím myslíte – skutečná?

*Pravda, je to dítě, které se nenarodilo z mého těla,
ale narodilo se skutečně v mém srdci... v mé duši.*

Ano, je to má skutečná dcera.“

- adoptivní matka (In: Schollerová, 2002, s. 10)

Náhradní rodinná péče patří k velmi aktuálním diskutovaným tématům dnešní doby. Díky vlivu různých sdělovacích prostředků, nebo působením neziskových organizací i různých nadačních fondů, se pojem náhradní rodinná péče stále více dostává do povědomí všech občanů. Stále více se mluví o vysokém počtu dětí žijících v dětských domovech a kojeneckých ústavech, a také o možnosti profesionální pěstounské péče. Hodně lidí při setkání s problematikou opuštěných a ohrožených dětí napadne myšlenka, že by bylo dobré zajistit jim rodinné prostředí a být tak nápomocní v jejich nelehké cestě životem, který si sami nezvolili. Mezi námi jsou naštěstí takoví lidé, kterým není osud těchto dětí lhostejný a rozhodnou se jim pomoci. Stanou se žadateli o náhradní rodinnou péči, projdou celým procesem zprostředkování nového rodičovství, přijmou dítě do své rodiny a pečují o něj. Jsou ale i tací, kteří myšlenku pomoci dítěti nakonec opustí. Důvodem je podle mého názoru malá odvaha, nedostatek času, ale také malá informovanost o systému náhradní rodinné péče a její jednotlivé formy a možnosti. Málokdo ví, jaké podmínky musí náhradní rodiče splnit a co vše je na cestě k náhradnímu rodičovství čeká, co musí zvládnout a co vše to obnáší.

Téma mé diplomové práce zní: „System zprostředkování náhradní rodinné péče“. Toto téma jsem si zvolila, protože mě velice zajímá. Již má bakalářská práce byla zaměřena na náhradní rodinnou péči. V ní jsem se zaměřila na vývoj dítěte v náhradní rodinné péči a možné rizika, které mohou nastat ve vývoji dítěte. Protože mě ale také zajímal celý proces zprostředkování dítěte, rozhodla jsem se diplomovou práci zaměřit právě na ni. Zajímalo mě, co všechno musí žadatelé o náhradní rodinnou péči splňovat, jaké jsou jednotlivé fáze celého zprostředkování náhradní rodinné péče a co všechno musí zvládnout, aby jim bylo dítě svěřeno.

Cílem mé diplomové práce je popsat celý náročný proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Jaké jsou jednotlivé fáze celého procesu, na jaká úskalí budoucí žadatelé mohou narazit a jaká odborná pomoc se pěstounům či adoptivním rodičům může dostat. Dále zmapování vlastních zkušeností pěstounů a osvojitelů, kteří celým procesem již prošli.

Protože parlament schválil 7. 11. 2012 novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, která je platná od 1. 1. 2013, zaměřím se také na změny, které novela přináší v oblasti náhradní rodinné péče.

Tato práce může být jakýmsi průvodcem pro rodiny nebo manželské páry, které uvažují o náhradní rodinné péči, a také pro pracovníky státní správy, kteří utvářejí podmínky pro fungování náhradní výchovy, jako informačního zdroje. Práce může být také nápomocná při odborných diskusích na téma náhradní rodinná péče v ČR.

1. HISTORIE PÉČE O OSIŘELÉ DĚTI

V dnešní době považujeme za samozřejmé se o opuštěné nebo ohrožené děti postarat, ale nebylo tomu tak vždy, neboť tato péče měla zcela odlišnou úroveň, než jaká je v dnešní době. Přijetí cizího dítěte za své vlastní, dnes již upravené právním řádem, vychází z hluboce zabudované lidské tendence, a to chránit, vychovávat a pečovat nejen o dítě své, ale také pečovat a starat se o dítě opuštěné, cizí. Poznatky z etologie člověka naznačují, že tato schopnost není dána pouze ženám či matkám, nýbrž také mužům. Mnohé mýty, pohádky a pověsti, které se prolínají mezi kulturami, jsou toho důkazem. Příběh o nalezeném dítěti, kterého se ujímá jiná osoba než biologická, se velmi často vyskytuje u historických, pohádkových i mytologických postav. (Matějček, 1999)

V historických pramenech ovšem nalézáme také zcela opačné příklady, které se týkají odkládání a usmrcování jak dětí cizích, tak i vlastních. V dřívějších dobách přírodních katastrof, hladu a válek neměl život dítěte velkou cenu, proto byly děti odkládány a usmrcovány. (Matějček, 1999) Tady bychom mohli předpokládat, že základním problémem je instinkt k přežití jednotlivce nebo skupiny, ve výše zmíněných podmínkách je dítě spíše přítěží.

Například v mytologii starého Říma se můžeme setkat s drsnými opatřeními, kdy Romulus údajně nařídil výchovu pouze zdravých chlapců a prvorozených dívek. Ostatní děti byly odkládány, aniž by byl otec potrestán. Je také známo, že ve Spartě rada starších určovala, zda je narozené dítě zdravé, aby mohlo být přínosem pro společnost a pokud nebylo, bylo následně svrženo do propasti. A podobných opatření bychom mohli v minulosti nalézat mnoho. Postoj k dětem byl změněn po přijetí římského zákona r. 374, ve kterém bylo považováno odstranění dítěte za vraždu. (Monatová, 1998)

V historii se kromě krutých opatření také setkáváme s různými tendencemi se o děti nějakým způsobem starat, pečovat o ně.

Vývoj adopce sahá až do starého Říma. V této době se adopce uskutečňovala ve vyšších společenských třídách, a to zvláště kvůli majetku a zajištění kontinuity rodového jména. Prioritní zájem byl především zaměřen na osvojitele. Kromě adopce také existovala instituce kojných, jenž nabízely služby zámožným manželům. (Matějček, 1999)

Ve středověku a novověku až do konce 18. století se s příchodem křesťanství mění postoj k dětem. Církev začala zřizovat první útulky a nalezince, které shromažďovaly děti pro adopci a později i pro pěstounskou péči. Přesto adoptovat děti mohla pouze šlechta a děti byly přijímány hlavně z důvodu tzv. laciné pracovní síly a ne z důvodu, jaké známe dnes.

Za první zmínku stojí zřízení prvního nalezince r. 787 v Miláně. Je zajímavé, že zde se můžeme setkat s předchůdci myšlenky současných babyboxů. V klášterních dveřích byla zabudována zvláštní nádoba tzv. torna, do které mohly matky odkládat své děti, o které se nemohly starat. (Monatová, 1998) V této době také existuje instituce kojných. Kojné nebo chůvy patřily do panovnických dvorů mezi služebnictvo.

V době osvícenství je kladen důraz na záchranu života dítěte, a také na jeho výchovu. S rozvojem nalezinců se objevují i otázky jak pomoci dětem, jak péči zajišťovat levněji a humánněji. Tendence začínají směřovat k tomu, že pro dítě je lepší vyrůstat v rodině. Objevují se lidé, kteří burcují veřejnost k tomu, že se dětem má pomoci, a proto je snaha tyto děti umisťovat co nejdříve do adopce, nebo placené pěstounské péče. Avšak dětí bylo mnoho a zájemců málo, což je přesný opak dnešního stavu. Nejvíce jsou v této době osvojovány nemanželské děti, proto aby mohly získat dobré postavení ve společnosti a tím i svá práva na dědictví. (Matějček, 1999)

Placené kojné dostávají oficiální název pěstounky, které musejí doložit doklad o zdravotní způsobilosti od farního úřadu a lékaře. Také dostávaly knížky, ve kterých měly přesně specifikovány zásady pro pěstounku, a za péči o dítě jim náležel plat, kterýsi vyzvedly v nalezinci, ze kterého dítě pocházelo. Jak byly jednotlivé požadavky kontrolovány, bylo otázkou. Nárok na finanční odměnu však zanikl po dosažení 6let věku dítěte a pokud se pěstounky o děti nechtěly nebo nemohly z nějakých důvodů postarat, vracely je zase zpět do nalezinců. (Gabriel, Novák, 2008)

Z nalezence byly děti zase posílány do své domovské obce, ve které se jich mohla na náklady obce ujmout nějaká rodina. Většinou ale tyto děti končily jako pomocníci pastýřů, nebo chodily po žebrotě.

Po I. Světové válce péče o ochranu dětí stoupá. Z důvodů nepoměru „volných“ dětí a uchazečů o osvojení se ve většině evropských zemí dostává do popředí úprava zvláštních zákonů o osvojení. Nehledí se pouze na zájem osvojitelů, ale i na blaho

dítěte. Rozvíjí se pedologie. V této době u nás existuje již šedesát dětských domovů plnících úlohu současných diagnostických ústavů.

Pěstounská péče se tehdy rozlišovala na 4 typy (Matějček, 1999):

1. Pěstounská péče „*nalezenecká*“ – navazovala na pobyt v nalezinci. Dítě bylo svěřeno rodině do deseti let, později do šestnácti let, a pak bylo vráceno zpět do ústavu.
2. Pěstounská péče „*řízená a kontrolovaná*“ – roku 1921 vychází zákon, podle kterého sociální pracovníce Okresní péče o mládež vybíraly zájemce o pěstounství podle podobných kritérií, jako jsou dnešní (dobrý zdravotní stav, bezúhonnost, trvalé bydliště, stálé zaměstnání, schopnost zajistit dítěti řádnou výchovu...).
3. Pěstounská péče „*v koloniích*“ – tyto kolonie byly zakládány v jedné nebo i několika blízkých obcích. Výhodou této pěstounské péče byla blízkost těchto rodin a tím možnost lepší kontroly, nebo poskytnutí případné pomoci.
4. Pěstounská péče „*na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny*“ – tato forma se v pozdější době změnila ve svěřování dětí prarodičům a ostatním příbuzným.

Po II. světové válce dochází ke změnám. Charakteristická je radikální změna v systému náhradní rodinné péče a krok zpět k péči ústavní. Byla zrušena i charitativní činnost a veškerá péče o děti byla zestátněna. Byla přijata koncepce výchovy dětí opuštěných ve velkých kolektivních zařízeních, které byly rozděleny dle jejich věku, přičemž docházelo k rozdělování sourozenců a vůbec se nebraly ohledy na psychické potřeby dítěte. (Bubleová, 2000)

Tato situace zůstávala stejná až do 60. let, kdy odborníci podrobili systém o opuštěné děti kritice. Poukazovalo se na opožděný vývoj dětí v těchto ústavech, který měl nepříznivé účinky na psychiku dětí a který vedl k disharmonické osobnosti dítěte (obtíže se společenským zařazením, psychická deprivace a někdy i asociální projevy u dětí). Na základě těchto zjištění se objevují první pokusy o rozpracování nového systému ústavní péče. Tyto první pozitivní snahy o změnu stávajícího systému náhradní péče o dítě, byl zákon o osvojení z r. 1957 a novela zákona 15/1968Sb., o změně předpisů o osvojení, v níž byly zavedeny dva druhy osvojení (osvojení zrušitelné a osvojení nezrušitelné), jenž se zachovaly dodnes.

Mezi další důležité zákony patří zákon o rodině 94/1963 Sb., který je ve znění pozdějších předpisů platný dodnes. A díky němu zcela dochází k definitivnímu přenesení těžiště zájmu z adoptivních rodičů na adoptované dítě.

Prostřednictvím vydání zákona 50/1973 Sb. o pěstounské péči, byly legalizovány všechny typy výchovné péče, kromě SOS dětské vesničky. Ty později sloužily jako zařízení pro výkon skupinové pěstounské péče. (Bubleová, 2000)

V 70. a 80. letech nalézáme značné problémy v praktické aplikaci systému péče o opuštěné děti, a to i přes zdárné předešlé legislativní úpravy. Všechny formy péče byly řízeny státními orgány, což mělo vliv na personální obsazení institucí náhradní výchovné péče. Pěstounská péče a adopce byly zbytečně prodlužovány a pracovníci byli limitováni vyhláškami a předpisy.

V r. 2002 bylo v ČR zhruba jedno procento dětí, které nemohly z nejrůznějších důvodů vyrůstat v rodině. Jedná se přibližně o 20 tisíc dětí. Dvě procenta z toho počtu jsou úplní sirotci, zbylých 98% má vlastní biologickou rodinu. (Matějček, 2002). Dnes již odborníci prosazují, aby se snížil počet dětí, jenž vyrůstají v ústavní péči. Jejich snaha je také eliminovat na minimum pobyt v ústavu u těch dětí, které v ústavu nějaký čas musí strávit. Avšak navzdory všem snahám o zlepšení situace opuštěných dětí a o zefektivnění systému péče o ně, počet dětí v ústavech příliš neklesá, a to i přesto, že je registrován výrazný počet zájemců o pěstounskou péči a adopci.

2. SOUČASNÝ STAV SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V současnosti je východiskem právní úpravy náhradní rodinné péče Listina základních práv a svobod (č.2/1993 Sb.) Mezi hlavní zákony provádějící ochranu práv dětí patří především zákon č. 93/1963 Sb., o rodině a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Zákon o sociálně-právní ochraně dítěte definuje kompetence v náhradní rodinné péči, a také úlohu nestátních neziskových organizací v celém systému NRP. Česká republika také přijala řadu mezinárodních úmluv: Úmluva o právech dítěte (č.104/1991 Sb.), Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (č.43/2000 Sb.), Evropská úmluva o osvojení dětí (č. 132/2000 Sb.) a Evropská úmluva o výkonu práv dětí (č.54/2001 Sb.).

Zprostředkování rodinné péče (úloha mezi osiřelým dítětem a žadatelem o jeho osvojení nebo pěstounskou péči) je u nás v pravomoci státních orgánů sociálně-právní ochrany dítěte (dále jen OSPOD).

Bohužel současný systém péče o ohrožené děti v České republice nezajišťuje důslednou ochranu práv dítěte. Systém neklade důraz na zajištění vývoje dítěte v jeho přirozeném prostředí, nebo náhradním rodinném prostředí. Neexistuje dostatečná síť služeb pro práci s rodinami. A také nejsou stanovená žádná kritéria pro umístění dítěte do ústavní péče. Důsledkem je pak vysoký počet dětí umístěných v institucionální výchově. V České republice je vysoký počet dětí umístěných v institucionální péči, zvláště pak ve věku do 3 let. Na našem území se nachází 34 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let. Během roku 2011 bylo v těchto zařízeních přijato 2 131 dětí. Což je opravdu velké číslo.

V březnu 2003 Česká republika obdržela několik významných doporučení od Výboru OSN pro práva dětí, který Českou republiku vyzýval, aby vytvořila komplexní hodnocení rodinné situace, a také aby vytvořila strategii, která by vedla ke snížení počtu dětí žijících v ústavu. Vláda České republiky se pak zavázala zlepšit dosavadní systém péče o ohrožené děti. Výsledkem byla novelizace zákona č. 354/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, která je součástí celkové reformy a zkvalitnění celkového systému. (Důvodová zpráva, 2011)

Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí prošla dvakrát mezinárodním připomínkovým řízením. Vláda předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona 28. 12. 2011 a pak podruhé dne 7. 11. 2012, kdy byla definitivně Poslaneckou sněmovnou schválena. Účinnost je od 1. 1. 2013. (Macela, Trubačová, 2012)

Cílem celkové reformy je vytvoření zákonných podmínek pro systematickou práci s rodinami, jenž zajistí, aby dítě zůstalo v rodinném, případně náhradním rodinném prostředí. Systém bude především zaměřen na prevenci ohrožení dítěte a jeho včasná řešení. Dále také dojde k úpravě pravidel pro činnost zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Upravena bude zejména činnost na úrovni obcí s rozšířenou působností, které budou po vyhodnocení situace rodiny hledat individuálně pro každé dítě optimální řešení v rámci multidisciplinární spolupráce a za využití rozsáhlé sítě služeb. V systému budou také nastaveny standardy kvality a závazné postupy, které se budou vztahovat jak na OSPOD, tak na pověřené osoby k výkonu sociálně-právní ochrany. Pokud dítě nebude moci zůstat ve svém rodinném prostředí, bude druhým řešením náhradní rodinná péče s výjimkou případů, kdy bude institucionální péče vyhodnocena jako nejlepším řešením pro dítě. Dále pěstounská péče bude vykonávána na profesionálním základě. Systém příprav a výběr pěstounů bude sjednocen, stejně tak jako jejich hmotné zabezpečení. Pěstouni budou moci také využít síť podpůrných a odlehčovacích služeb. (Důvodová zpráva, 2011)

Novela přináší mnoho změn v celém systému. Co nás tedy od roku 2013 čeká a co nového novela přináší?

- stanovuje závazné postupy pro OSPOD a další účastníků systému – ukládá OSPOD nést odpovědnost za řízení případu, koordinovat činnost subjektů se vztahem k ochraně práv dítěte. OSPOD dále bude prověřovat a vyhodnocovat práci s rodinou, a bude vytvářet individuální plány ochrany dítěte. Jeho úkolem bude také objednávání a zajišťování služeb pořádáním případových konferencí. Bude upravovat kuratelů péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost a klást důraz na potřebu dítěte vyrůstat v rodinném prostředí s cílem postupného utlumení ústavní péče. Také přinášet zkvalitnění práce s biologickou rodinou;
- zavedení standardů kvality práce a nastavení minimálních rámců činnosti pro všechny subjekty v systému – standardy jsou souborem kritérií, podle kterých je

určena úroveň kvality poskytované sociálně-právní ochrany při postupu OSPOD ve vztahu k dětem, rodičům a dalším osobám odpovědným za výchovu dítěte;

- přináší zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, a také přináší zvýšení odměn pěstounům a převod pěstounských dávek ze systému státní sociální podpory;
- změna příprav pěstounů a vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny;
- mění se funkce poradních sborů – nepodílí se na zprostředkování NRP;
- ruší se zařízení pro výkon pěstounské péče;
- ruší se centrální evidence dětí a žadatelů na MPSV a zároveň posiluje kontrolní činnost MPSV;
- změny v oblasti zprostředkování – změnou bude možnost rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele, zprostředkování do ciziny bude jen v případech, kdy bude zřejmé, že dítě nelze zprostředkovat pěstounskou péčí a ani osvojením v ČR, či pokud bude zřejmé, že dítě si nemůže převzít příbuzná nebo blízká osoba;
- pěstounská péče na přechodnou dobu – pouze na 1 rok, s výjimkou přijetí sourozenců;
- pěstounská péče – nově stanovuje práva a povinnosti, úpravu dohod o výkonu pěstounské péče a kontrolu a dohled nad kvalitou výkonu pěstounské péče.

Je samozřejmé, že přijetím novely zákona začíná velmi náročné a zdlouhavé období změn. Je to, ale také především výzva pro všechny profesionály, jenž se chtějí podílet na zlepšení kvality péče o ohrožené děti.

Od 1.1.2014 bude také platný nový občanský zákoník, který stanoví změny v oblasti rodinného práva.

3. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V ČR

Schopnost přijmout a pečovat o dítě nejen vlastní, ale také „cizí“, byla ve společnosti už od pradávna. V průběhu vývoje společnosti došlo k postupné institucionalizaci a právnímu ukotvení náhradního rodičovství, neboť společnost poznala, že výchova „náhradními“ rodiči v prostředí, jenž se nejvíce podobá životu v přirozené rodině, je nejlepším možným řešením.

V současné době je zcela nezpochybnitelné, jak velký význam pro dítě má rodina. Vedle funkce biologicko-reprodukční a ekonomicko-vyživovací, plní také rodina funkci emocionální, socializační a ochrannou. Rodina představuje pro dítě první prostředí, kde si vytváří představu o životě v celé společnosti. A je to právě rodina, která má největší vliv na jeho osobní vývoj a postoj k životu. Mnoho výzkumů již potvrdilo, jak zásadní a velmi důležité je prostředí, v němž dítě vyrůstá.

Existují situace, kdy dítě z různých důvodů nemůže vyrůstat ve své původní rodině. Jsou to rodiny, které neplní požadavky ve smyslu pravého rodičovství, které je spojené se zajišťováním základních potřeb dětí a jejich výchovou. Je tedy nutné a žádoucí zajistit alternativní řešení, které bude pro dítě tím nejpříjemnějším. Podle Úmluvy o právech dítěte (Č1 18) je stát zavázán zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Pokud všemožnými způsoby podnikneme všechny kroky, které budou směřovat k naplnění potřeb dítěte a budou se odvíjet od nejlepšího zájmu ohroženého dítěte, můžeme poté hovořit o náhradní rodinné péči jako o službě dítěti.

Systém náhradní rodinné péče, v současné době, jen velmi zřídka řeší případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba dva rodiče, nebo jeden z nich zemřel. Ve většině případů se dnes již setkáváme s životními osudy takzvaně sociálně osiřelých dětí. Tyto děti biologické rodiče mají, nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně z různých důvodů nemohou, nechtějí nebo neumějí postarat. Ve všech těchto případech jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny, nebo do péče blízkých osob. (Bubleová, et al., 2011). Teprve druhou volbou je vždy hledání osob, jenž dítě neznají a které jsou schopné a ochotné přijmout dítě do své rodiny a pečovat o něj.

V České republice v současné době rozlišujeme dvě podoby náhradní rodinné péče a tou je: **Náhradní ústavní péče** a **Náhradní rodinná péče**. (Bubleová et al., 2011)

▪ **Náhradní ústavní péče**

Ústavní péče zajišťuje výchovné opatření, které nařídí soud pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětem s nařízenou ústavní či ochranou výchovou a dětem, které byly do péče zařízení svěřeny osobami odpovědnými za výchovu dítěte (rodiči).

„Dnes se na ústavní výchovu pohlíží stále více jako na dočasné opatření v řešení situace dítěte, jež se ocitá mimo vlastní rodinu, proto také soud, orgány péče o dítě i vedení ústavů sledují sociální situaci dítěte i jeho vývoj během pobytu v ústavu a zvažují opatření pro řešení a vyřešení jeho dalšího osudu“. (Radvanová et al., 1979).

▪ **Náhradní rodinná péče**

Jedná se o formu péče o dítě, kdy je dítě vychováváno jinými osobami (náhradními rodiči), a to v prostředí, které se nejvíce podobá životu dítěti v přirozené rodině. Jedná se o různé důvody, kdy rodiče nemohou, nechtějí, nebo nejsou schopni se o dítě postarat.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 46) stanovuje, že péče rodinná je vždy upřednostněna před péčí ústavní. Vždy je důležitý zájem dítěte, je tedy samozřejmostí, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí. Pokud byla tedy dítěti z různých závažných důvodů nařízena ústavní péče, je nutností se o takové děti postarat a nalézt jim vhodnou náhradní rodinu. Bohužel jsou takové případy dětí, u kterých se nedaří nalézt náhradní rodinnou péči. Ve většině případu to jsou děti, které jsou sice právně volné, ale z důvodů zdravotního stavu, věku, není o ně zájem. Nebo jsou to děti, o které rodiče projevují zájem, a proto nejsou vhodné ani k osvojení, ani k pěstounské péči.

Na potřebu dítěte vyrůstát v rodinném prostředí klade velký důraz přijatá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která upravuje kuratelu péče o děti vyžadující pozornost. Cílem novely bude postupné utlumení ústavní péče a zkvalitnění práce s biologickou rodinou dítěte.

3.1 Formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je institut sociálně-právní ochrany dětí, který je určený dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastním rodinném prostředí. Cílem je poskytnout těmto dětem přechodnou nebo dlouhodobou péči, která se co možná nejvíce podobá péči rodinné, a pokud možno zachovat vazby dítěte s původní rodinou v maximální možné míře. (Motejl et al., 2007)

Matějček (2002) náhradní rodinnou péči definuje, jako péče o děti, které jsou vychovávány náhradními rodiči v prostředí nejvíce podobnému přirozené rodině. Dále také nesouhlasí s tím, že by takovéto rodičovství bylo méně hodnotné než rodičovství biologické. Matějček naopak uvádí, že náhradní rodičovství může být velmi kvalitním prostředím pro dítě, a mnohdy i lepší než jsou mnohá rodičovství sice vlastní, ale špatná v péči o své dítě.

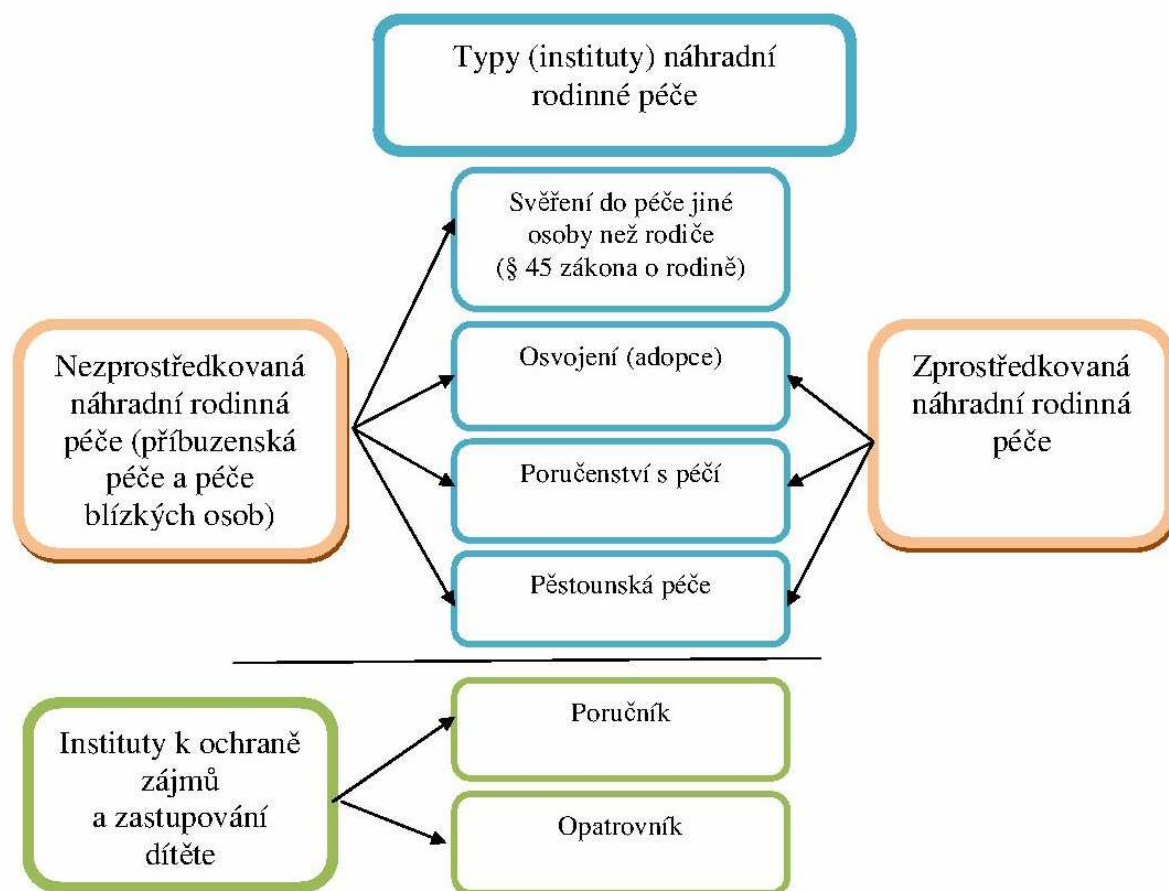
Do náhradní rodinné péče (dále jen NRP) jsou děti svěřovány vždy na základě soudního rozhodnutí. Není možné ke všem dětem přistupovat stejně a jejich nepříznivou situaci řešit jedním a tím samým způsobem. Každé dítě je jiné a každé má za sebou odlišný příběh. Je tedy třeba děti důkladně posoudit (psychologické, zdravotní, sociální či právní aspekty) a po důkladném zvážení vybrat pro něj vhodnou formu náhradní rodinné péče.

Ve většině případů předchází návrhu na svěření dítěte do NRP proces zprostředkování. V tomto procese jsou vyhledáváni vhodní žadatelé, kteří jsou zařazeni do evidence žadatelů o zprostředkování NRP, a kteří prošli odborným posouzením a vhodnou přípravou. Cílem NRP je poskytnout dětem přechodnou, nebo dlouhodobou péči v období, kdy se nacházejí bez rodinného zázemí.

V české republice nalezneme tyto formy: osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče a hostitelská péče.

Podle Bubleové a Kovaříkové má každá forma NRP své silné a slabé stránky, má své přednosti, ale také úskalí. Autorky se zmiňují, že formy nelze hodnotit jako lepší nebo horší, ale mluví o formě jiné, osobitě a méně či více vhodné. (In: Matějček, 1999).

Typy náhradní rodinné péče (Bubleová et al., 2011):

Přijatá novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, přináší spoustu nových změn v NRP. Změny nastanou v oblasti výkonu pěstounské péče, v pěstounské péči na přechodnou dobu, v pěstounských dávkách, v odměnách za výkon pěstounské péče a diferenciaci příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení. O těchto změnách se budu zmiňovat níže.

OSVOJENÍ

Osvojení je právně zakotveno v § 63 - § 73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Osvojení nezrušitelné pak v § 74 - § 77 zákon o rodině. Osvojení je jedna z nejčastějších a nejznámějších forem NRP a z hlediska právního, pediatrického a sociálního, je rovnocenný institut rodičovství, co do zájmu a blaha

dítěte. Je to nejvyšší a nejstabilnější forma, která se nejvíce přibližuje péči dítěte v biologické rodině. (Novotná, Průšová, 2004)

„Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojiteli poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí“. (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 63, odst. 1)

To znamená, že osvojitelé přijímají dítě za své a mají k osvojenému dítěti stejná práva a povinnosti, jako by dítě bylo jejich vlastní, protože původní práva a povinnosti mezi biologickými rodiči a dítětem zanikají. Osvojením získává dítě příjmení osvojitele a vzniká příbuzenský vztah mezi osvojeným a dalšími členy rodiny. (Gabriel, Novák, 2008)

Osvojitelé se mohou stát pouze zletilé fyzické osoby a pouze ti, kteří zaručují, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Zákon také stanovuje minimální věkovou hranici jednoho roku a osvojit lze pouze nezletilé dítě a to jen v případě pokud je „právně volné“.

Právně volné dítě je takové:

- k jehož osvojení dali souhlas jeho biologičtí rodiče;
- jehož rodiče o něj po dobu nejméně 6ti měsíců neprojevovali opravdový zájem;
- jehož rodiče o něj po dobu 2 měsíců po jeho narození neprojevovali žádný zájem;
- jehož rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo zemřeli;
- jehož rodiče nemají způsobilost k úkonům právním.

Je důležité se zde zmínit, že novela zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, upravuje § 68, ve kterém uvádí, určité změny v osvojení. K osvojení není třeba souhlas rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem. Nezájem rodičů je v případě, pokud trvá 3 měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Pokud však nelze spatřovat v chování biologických rodičů nějaké hrubé porušování povinností, orgán sociálně právní ochrany dětí musí biologickou rodinu poučit o možných důsledcích a popřípadě mu poskytnout pomoc. Přijatou novelou se tedy mění doba z 6 ti měsíců na 3 měsíce.

O osvojení rozhoduje soud. Ten je povinen zjistit zdravotní stav osvojitelů, výchovné a pečovatelské schopnosti, osobní dispozice žadatelů o osvojení a jejich motivace, která je také velmi důležitá. Předtím než rozhodne soud, tak musí uplynout nejméně tři měsíce, po které žadatel pečuje o dítě na své náklady. Tomuto období se říká „předadopční péče“.

Zákon o rodině rozlišuje dva typy osvojení v ČR: **osvojení zrušitelné** a **osvojení nezrušitelné**.

- **Osvojení zrušitelné** – v případě osvojení zrušitelného, lze osvojit dítě po uplynutí tříměsíční předadopční péče, to znamená již ve třech měsících. V matrice jsou zapsáni namísto biologických rodičů, osvojitelé, kteří přebírají také jejich veškerá práva a povinnosti. Je patrné již z názvu že se jedná o osvojení, které lze zrušit, ale pouze ze závažných důvodů. Mezi tyto nejčastější důvody patří špatné navázání citového vztahu či jeho vážné narušení, nebo změna způsobu života osvojitelů atd. Zrušením se obnovují opět vztahy mezi dítětem a původní rodinou.
- **Osvojení nezrušitelné** – bývá v praxi častější. Osvojit lze dítě starší jednoho roku, ale nelze zrušit, jak je patrné v názvu. Osvojitelé jsou zapsáni v matrice, ale také v rodném listě dítěte. Osvojit dítě může manželská dvojice, manželka rodiče nebo jedinec. Podle zákona lze osvojit jedince, pokud bude předpoklad, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání.

PORUČNICTVÍ A OPATROVNICTVÍ

Poručnictví je do jisté míry podobné pěstounské péči. Soud ustanoví dítěti poručníka, pokud rodiče dítěti zemřeli, nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti nebo v případě, že nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Tento poručník se o dítě stará a zastupuje ho a stará se o jeho majetek. V případě, že poručník vykonává péči o dítě, má on i dítě nárok na hmotné zabezpečení stejně jako pěstoun. Výkon této funkce je pod pravidelným dohledem soudu. (§ 78 - § 82 zákon o rodině).

Další možnou formou NRP je, když je dítěti soudem ustanoven opatrovník. Opatrovník je ustanoven v případech např. při řízení o osvojení, v případech nezájmu o dítě, omezení rodičovské zodpovědnosti nebo v podobných situacích.

Opatrovník vykonává pouze některá rodičovská práva, není zákonným zástupcem dítěte. (§83 - § 84 zákon o rodině)

SVĚŘENÍ DO PÉČE JINÉ OSOBY NEŽ RODIČE

V okamžiku, kdy se nemohou o dítě z různého důvodu postarat jeho vlastní rodiče, je prvním z institutů náhradní rodinné péče, jenž přichází do úvahy, svěření do péče jiné osoby. Upravuje ho § 45 zákona o rodině. Při výběru vhodné osoby soud upřednostní příbuzné dítěte. Může to být ale také osoba, která je dítěti blízká, někdo koho dítě zná a ke komu má vytvořený citový vztah. Dítě zůstává v původní rodině nebo u známých osob. Osoba, které je dítě svěřeno musí se svěřením souhlasit a musí se zaručit, že poskytne dítěti řádnou výchovu. (Bubleová et al., 2011)

Ve většině případů tuto péči vykonávají prarodiče, nebo také tety a strýcové dítěte, či jiní vzdálení příbuzní, kteří mají velmi blízký a vřelý vztah k dítěti. Z hlediska psychologického se tento typ NRP přibližuje spíše osvojení. Jedná se o výjimku, kdy výchova je především úkolem jeho rodičů, ale také prarodiče mají zde vyživovací povinnosti. (Plecitý, 2009)

Matějček v knize Náhradní rodinná péče (1999, s. 51) uvádí možné rizika, které s tímto typem NRP spojená: *„nebezpečí je tu spíše v přemíře lásky a shovívavosti než v jejich nedostatku. Hluboký citový vztah k dítěti, násobený vědomím zkracujícího se vlastního času a ovšem i jinými typickými charakteristikami pokročilejšího věku (úzkost, snížená schopnost adaptace, úbytek fyzických i psychických sil apod.) mnohdy spíše „zatemňuje“ realistické porozumění dítěti – a zakládá problémy“.*

Nevýhodou oproti pěstounům je, že ti, kteří vykonávají péči jinou fyzickou osobou, nemají nárok na hmotné zabezpečení v podobě pěstounských dávek. (§ 45d zákon č. 94/1964 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Tato výjimka je odůvodněna tím, že prarodiče mají dle § 88 zákona o rodině, vyživovací povinnosti ke svým vnukům a pravnukům. Od 1. ledna 2013 však nastávají v odměnách prarodičů změny. Budou se dotýkat pouze jen některých případů. V případě že pěstouni - prarodiče pečují o 3 nebo více dětí, nebo se starají o 1 dítě ve stupni závislosti II., III., nebo IV. podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, vždy jim náleží odměna. V ostatních případech náleží odměna pouze v případech hodného zvláštního zřetele (sociální a majetkové poměry, zdravotní stav dítěte...) Rozhodnutí o přiznání odměny

rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce, která je povinná si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. (MPSV: Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012)

Domníváme se však, že nárok na dávky pro prarodiče, kteří pečují o děti svých dětí, by měla být také uznána. Spousta prarodičů se potýká s nedostatkem financí, někteří pobírají pouze důchod, který není moc velký a péče o děti ať už cizích, nebo pokrevních je stejně náročná.

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je vymezena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, dále v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 117/1995 Sb. o státním sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a v právních předpisech o sociálním zabezpečení.

V pěstounské péči nastávají od 1. ledna 2013 změny, které přináší schválená novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Tyto změny se týkají i oblasti NRP. Novela zákona zcela ruší § 42 - § 47 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a vkládá novou část pátou, která se zabývá pěstounskou péčí.

Hlavním cílem novely je zkvalitnění celkové pěstounské péče. Jedná se o to, aby pěstouni, jenž se starají o děti, měli dostatečné zázemí a dostatečnou odbornou pomoc při výkonu pěstounské péče. V současné době se pojetí pěstounské péče někdy přibližuje v našich podmínkách spíše pojetí osvojení, proto novela zákona SPOD klade větší důraz na spolupráci s biologickou rodinnou dítěte, která je součástí pěstounské péče.

Pěstounská péče je státem kontrolovaná a garantovaná forma náhradní rodinné péče v rodině, nebo prostředí, které rodinu připomíná a kde stát zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i odměnu těm, kteří se o dítě starají. (Kralíčková, 2001)

Do pěstounských rodin lze umístit děti, které žijí, nebo je zřejmé že budou žít trvale, či dlouhodobě mimo vlastní rodinu. Dále děti, které potřebují žít v náhradní rodině, či potřebují sociální péči, a také děti, které nemohly být z právního, sociálního nebo zdravotního důvodu osvojeny, nebo nejsou právně zcela volné, ale rodina z různých závažných důvodů není schopna se o dítě postarat. Další skupinou jsou děti se zdravotními či psychomotorickými obtížemi

anebo děti, které jsou schopny navázat citové vztahy k novým rodičům. (Radvanová et. al., 1979)

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče jedinci nebo manželské dvojici. A pěstounem se může stát pouze fyzická osoba, která zaručuje svým způsobem života, že pěstounská péče bude ku prospěchu. Soud také rozhoduje o zrušení pěstounské péče, ale jen ze závažných důvodů. Svazek mezi pěstounem a dítětem je volnější, než u osvojení. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstounem, dítě si ponechává své příjmení. Dále, pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, avšak důležité otázky (volba povolání, cestování do zahraničí...) zůstávají vyhrazeny pokrevním rodičům, kteří neztrácejí všechny práva a povinnosti.

Novinkou pro pěstouny budou také nové povinnosti a práva, které novela zákona o sociálně-právní ochraně (§ 47a) stanovuje:

Povinnosti a práva při výkonu pěstounské péče:

- pomoc se zajištěním osobní péče – bude poskytnuta např. po dobu pracovní neschopnosti, nemoci, úmrtí atd.;
- pomoc se zajištěním celodenní péče o svěřené děti rozsahu min. 14 dní v kalendářním roce – pokud dítě dosáhlo alespoň věku 2 let;
- právo na zprostředkování odborné pomoci - psychologické, terapeutické či jiné pomoci min. 1 krát za 6 měsíců;
- povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dětí (dále jen IPOD) udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost s osobami blízkými (biologičtí rodiče, sourozenci a další příbuzní);
- právo na podporu při udržování sounáležitosti dítěte s jeho biologickou rodinou (zajištění místa a asistence při styku s příbuznými osobami);
- právo na bezplatnou možnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě;
- povinnost vzdělávání – minimálně 24 hod. v době 12 kalendářních měsíců;
- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu péče a spolupracovat s osobou pověřenou sledovat vývoj dětí v rodině.

Další novinkou, kterou přináší novela zákona SPO (§ 47a - § 47d, § 48 odst. 2) je uzavírání **dohod o výkonu pěstounské péče**. Každá pečující osoba (pěstoun, „předpěstoun“, osobně pečující poručník) a osoba v evidenci (pěstounů na přechodnou dobu - PPPD), bude muset uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče. Princip pěstounské péče, na smluvním základě, bude rozšířena na všechny, protože je žádoucí, aby všichni pěstouni měli právo na poskytnutí odborné pomoci a podpory, jenž bude vycházet z této dohody.

Dohoda může být uzavřena s obecním úřadem s rozšířenou působností, krajským úřadem nebo pověřenou osobou. V dohodě budou blíže specifikovány práva a povinnosti a individualizují se na konkrétní rodinu a dítě. Dohoda je vždy v souladu s IPOD a přihlíží se k zájmům a potřebám dítěte, ale i pěstounů. Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče může dojít ze strany osoby pečující (bez udání důvodu, možnosti uzavřít jinou dohodu s jiným subjektem) anebo ze strany subjektu (závažné a dlouhodobé porušování povinností, pro opakované nedodržování dohody, pro odmítnutí přijetí dítěte do PPPD).

Pěstouni se také musejí do budoucna připravit na častější návštěvy a kontroly. Pověřené osoby, nebo OSPOD, se kterým byla uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče, jsou povinni sledovat naplňování dohody. Jejich povinnost je minimálně jednou za 2 měsíce být v osobním styku s osobou pečující, nebo osobou v evidenci, a s dětmi svěřenými do její péče. Jednou za 6 měsíců podávat zprávu příslušnému OSPOD pěstounů.

V praxi se uplatňují dva typy PP a to **individuální** a **skupinová**. (Matějček, 1999)
Individuální pěstounská péče – péče probíhá v běžném prostředí s pěstouny. Tito pěstouni mají ve většině případů své vlastní děti, nebo své děti už vychovali.
Skupinová pěstounská péče – péče se realizuje v tzv. zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče. Jsou to rodinné buňky, nebo SOS vesničky.

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v české legislativě zakotvena již od roku 2006, přesto však v dnešní době nebyla příliš využívána. O důvodech proč tomu tak je, můžeme pouze spekulovat – nedostatečná právní úprava, strnulost krajských úřadů,

nebo třeba nedostatečné finanční ohodnocení, důvodů bychom mohli najít více. Právě profesionalizace pěstounské péče je jedním ze základních cílů novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Pěstounská péče byla do konce prosince 2012 vymezena v zákonu o rodině, od ledna 2013 však se její vymezení přesunuto do zákona sociálně-právní ochraně dětí a v zákoně o rodině zůstává pouze, že soud může svěřit také do přechodné pěstounské péče na dobu přechodnou.

Jedná se o institut krizový, přechodný. Cílem pěstounské péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) je umožnit rodičům upravit si poměry a převzít opět péči o své dítě. Zároveň se rodině poskytuje veškerá možná pomoc tak, aby důvody, pro které byla nařízena tato péče, pominuly. Dítěti tedy v tomto případě není nahrazována rodina, ale pouze je mu po určitou dobu nahrazováno rodinné prostředí. (Kerekešová et al., 2008)

Návrh na svěřením dítěte do PPPD může soudu podat pouze OSPOD, soud rozhodne o svěřením. Důvody svěřením dítěte do PPPD jsou:

- ze závažných důvodů nemůže rodič své dítě vychovávat;
- uplynutí doby, než je možné dát souhlas s osvojením, tedy 6 týdnů po narození dítěte;
- uplynutí doby, než je rozhodnuto soudem o tom, že není třeba souhlasu rodiče s osvojením, do budoucna sjednoceno na 3 měsíce.

Novinkou je také, u této formy péče, stejně jako u ústavní výchovny uzákoněno, že soud je povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do péče, stále přetrvávají. Nově je stanovena maximální doba, po kterou může být dítě v péči pěstouna na přechodnou dobu a tím je 1 rok. V případě, že je ke stejnému pěstounovi svěřen sourozenec již umístěného dítěte, maximální doba uběhne všem dětem až s dobou naposled umístěného sourozence. Není však zcela jasné, co se stane, až uplyne jeden rok s dítětem umístěným na přechodnou dobu. (MPSV: Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012)

Velmi důležitým aspektem funkčního poskytování této formy pěstounské péče je předpoklad, že žadatelé o PPPD jsou velmi psychicky zdatní na to, aby dítěti, jenž přijmou do své rodiny, dali veškerou svou péči, ale zároveň si k němu nevytvořili citové pouto. Jde o novou formu NRP, která klade na tyto budoucí pěstouny na přechodnou

dobu velké nároky ohledně výchovných zkušeností. Motejl (et., al., 2007, s. 84-85) uvádí, že pěstouni na přechodnou dobu by měli být: „*dospělí, zralí lidé s předpoklady a schopnostmi pro péči o děti, výchovu a rodičovství, kteří mají optimální materiální a sociální zázemí, aby se mohli o děti bezpečně starat ve své domácnosti. Měli by být dobře informováni a vzděláni pro poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu*“.

SYSTÉM DÁVEK PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Pěstounská péče je státem finančně garantovanou formou NRP. Zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte, a také přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali. Prostřednictvím dávek se přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, které je svěřeno do pěstounské péče.

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, přináší rozvoj náhradní rodinné péče a celkově zvyšuje podporu pěstounské péče. Tato novela zákona převádí pěstounské dávky ze systému státní sociální podpory. Úprava dávek je převedena do zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dochází ke kvalitnějšímu hmotnému zabezpečení pěstounské péče na přechodnou dobu a přináší zvýšení odměn pěstounů.

Dávkami pěstounské péče jsou:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte;
- odměna pěstouna;
- příspěvek při převzetí dítěte;
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla;
- nově je zaveden – příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Od 1.1 2013 se tento příspěvek navyšuje. Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé dítě, které je svěřeno do pěstounské péče. Tento příspěvek se vyplácí osobě, která o dítě pečuje. Příspěvek dítěti na úhradu potřeb dítěte se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku věku dítěte, a to v případě, jedná-li se o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady

na své potřeby s osobnou, jenž byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. (novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, § 47f)

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I	Dítě ve stupni závislosti II	Dítě ve stupni závislosti III	Dítě ve stupni závislosti IV
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Zdroj: Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, § 47

Odměna pěstouna

Do 31. prosince roku 2012 měla odměna pěstouna charakter odměny za práci, ale od roku 2013 bude posuzována jako plat pro účely odvádění daně z příjmů fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění. V případě, že jsou osobou pečující oba dva manželé nebo oba jsou osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. Také je tu možnost, bez ohledu na druh odměny, si přivydělat.

Změnou bude také odměna pro pěstouny na přechodnou dobu, kteří budou odměnu pobírat i v případě, že ve své péči nebudou mít zrovna dítě. Jejich úkolem bude být neustále v permanentní pohotovosti kdykoli přijmout dítě.

Výše odměn pěstouna bude za kalendářní měsíc:

1. 8 000 Kč., - je-li pečováno o 1 jedno;
2. 12 000 Kč., - je-li pečováno o 2 děti;
3. 20 000 Kč. - je-li pečováno alespoň o 3 děti, nebo je-li pečováno alespoň o 1 dítě, jenž je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV. A je-li o osobu v evidenci (PPPD), a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě.
4. 24 000 Kč., pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě v PPPD, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III, nebo IV.

Za každé další dítě, svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje o 4 000 Kč. Za každé další dítě, které je osobě v evidenci svěřeno do jiné péče než je PPPD, se odměna pěstouna zvyšuje 4 000 Kč.

Příspěvek při převzetí dítěte

Příspěvek při převzetí dítěte se vyplácí jednorázově a jde-li o totéž dítě, náleží osobě pečující jen jednou. Nárok na tento příspěvek má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Tento příspěvek činí u dítěte ve věku do 6 let – 8 000 Kč., u dítěte od 6 let do 12 let – 9 000 Kč. a u dítěte ve věku od 12 let do 18 let – 10 000 Kč.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží fyzické osobě, jenž byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb. Jednorázový příspěvek činí 25 000 Kč a při ukončení pěstounské péče náleží pouze jednou.

Příspěvek na zakoupení osvovního motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla má pěstoun, který má ve své péči nejméně 3 děti (před přijatou novelou zákon OSPOD stanovil nejméně 4 děti), pokud zakoupil osobní motorové vozidlo, či provedl celkovou nezbytnou opravu motorového vozidla a toto auto nepoužívá k výdělečné činnosti. Výše příspěvku činí 70% z ceny osobního motorového vozidla, nebo z prokázaných výdajů na opravu vozidla, maximálně však 100 000 Kč.

4. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Základním principem zprostředkování náhradní rodinné péče je vyhledávání dětí, které jsou vhodné pro osvojení, či ke svěření do pěstounské péče a následném nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů se zájmem o tyto opuštěné děti pečovat. Provádí se pouze na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit si dítě, nebo se stát pěstounem (Novotná, Průšová, 2004).

Zjednodušeně vlastně můžeme říci, že je to proces, kdy jsou vzájemně spojovány dvě skupiny. V jedné skupině jsou děti, které potřebují pomoc a pro které se hledají různé náhradní řešení péče a jejich výchovy, z důvodů selhání jejich vlastní rodiny. A ve druhé skupině jsou lidé, kteří mají zájem takové dítě přijmout, ať už je vede k tomu cokoli. Celý proces musí probíhat v zájmu blaha dítěte a jeho zájmu, proto bylo nutné vymezit jasné normy. Tyto normy upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, a to v § 19 až 26 a § 38.

Jsou však také případy, kdy ke zprostředkování náhradní rodinné péče nedochází. Podle § 20 zákona o sociálně-právní ochraně dítěte je to tehdy, pokud rodiče dali předem souhlas s osvojením určitý osvojitelům, nebo v případě, že chce dítě osvojit manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. V případě pěstounské péče se toto usnesení vztahuje na osoby blízké dítěti a jeho rodině.

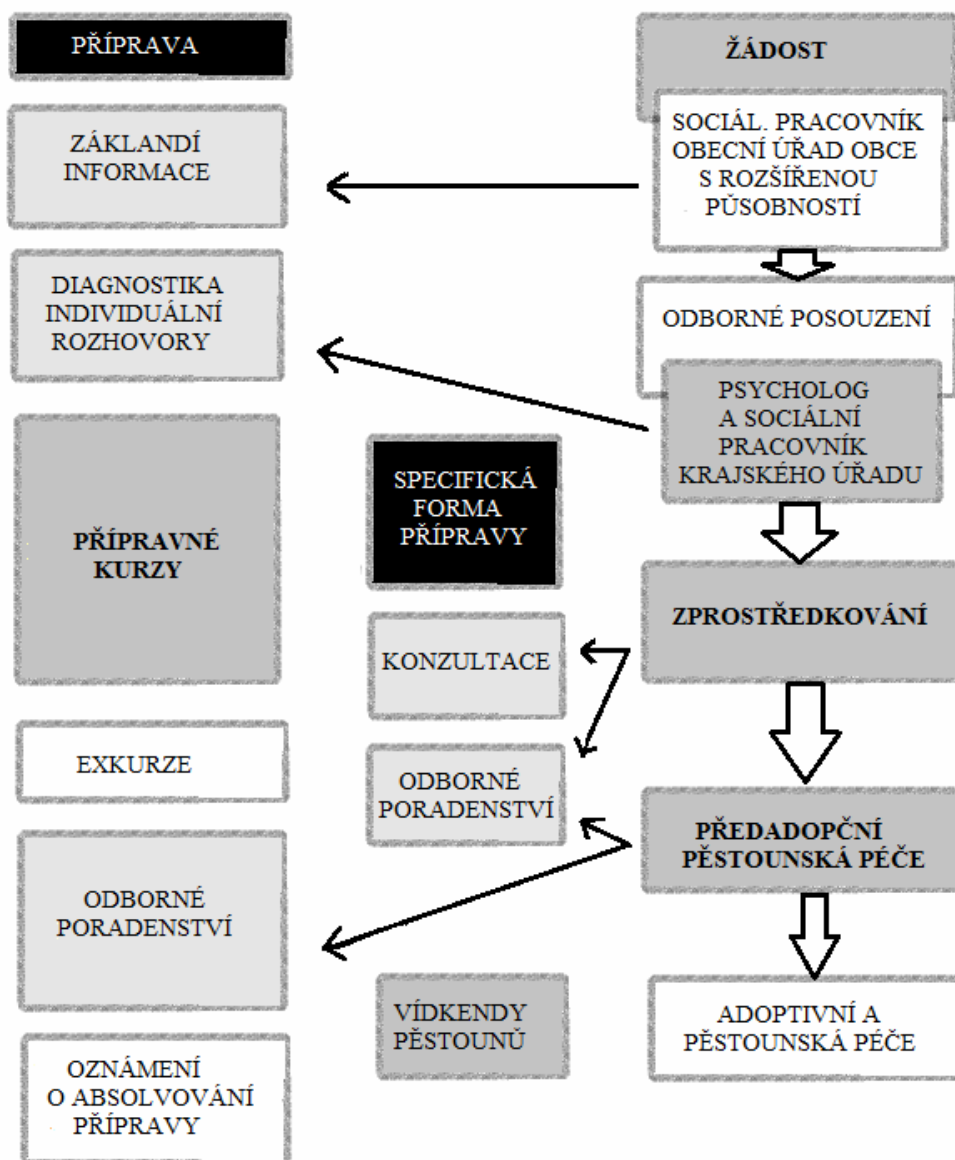
Naopak, proces zprostředkování náhradní rodinné péče se provádí také u dětí, jejichž biologičtí rodiče neudělili přímé svolení s osvojením konkrétního osvojitele, nebo k převzetí dítěte do pěstounské péče. Existují případy, kdy rodičům brání ve výkonu rodičovské zodpovědnosti závažná překážka. *„Brání-li rodiče ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti.“* (§ 44 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisu) Soud také může, vyžaduje-li to zájem dítěte, rodičovskou způsobilost pozastavit, nebo také zbavit.

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče má několik na sebe navazujících fází:

1. fáze - podání žádosti,
2. fáze - odborné posouzení dítěte a žadatele o náhradní rodinnou péči,
3. fáze - odborná příprava budoucích osvojitelů a pěstounů,

4. fáze - zařazení do evidence pro zprostředkování pěstounské péče a osvojení péče, které vykonává krajský úřad.

Grafickou ilustraci pro přesnou a přehlednou představu celého procesu zprostředkování náhradní rodinné péče uvádí Novotná a Průšová (2004, s. 150)

4.1 Motivace a fáze rozhodování

Prof. Matějček, odborník na náhradní rodinnou péči, metaforicky přirovnal rozdíl mezi biologickým a náhradním rodičovstvím, jako jízdou na tříkolce a jízdou na kole. V mnohém jsou si podobné, šlape se a řídí říditky, ale přesto jsou něčím odlišné. Při jízdě na kole musíme udržet rovnováhu do stran, není to těžké, ale není to také samozřejmost. Je to dovednost, kterou je nutno si osvojit. Mezi rodičovstvím náhradním a biologickým je podobný rozdíl. Oba typy rodičovství jsou si v mnoha věcech podobné, ale přesto náhradní rodiče musejí mít navíc znalosti, schopnosti a dovednosti, to co biologičtí rodiče často vůbec nepotřebují (Klimeš, 2008).

Většinou se do náhradních rodin dostávají děti se značnou psychickou zátěží, v důsledku toho co zažili. Jednou z možností, jak si mohou budoucí žadatelé udělat aspoň malou představu o dětech, které se dostávají do náhradní rodinné péče, je návštěva některého ze zařízení ústavní péče. Je to příležitost, jak zjistit, co to náhradní rodinná péče je a jaké problémy může přinášet. Může vést zájemce k uvědomění si vlastních motivů a možných hranic. (Konečná, Koubková, 2010)

Motivace

Prvotním krokem, který potencionální náhradní rodiče čeká, je rozhodování o přijetí dítěte a péče o něj. Jedním z nejdůležitějších faktorů celého zprostředkování je motivace. Motivace ovlivňuje výběr formy péče žadatelů, ale také je spojena s požadavky a jistým očekáváním. Motivace je jedním z indikátorů, jenž odborní pracovníci před samotným svěřením dítěte do péče posuzují, a to z toho důvodu, aby předešli možnému zklamání a vrácení dítěte z rodiny zpět do ústavní výchovy.

V praxi se ukazuje, že žadatele můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na ty, kteří děti mají a na ty, kteří děti nemají. Z této skutečnosti můžeme sami usoudit, že motivace těchto dvou skupin je postavena na odlišných základech. Lidé, kteří děti nemají, touží po naplnění základních rodičovských rolí a lidé, kteří děti mají a tedy svoji základní potřebu rodičovství již naplnili, ale přesto touží po dalším dítěti (cizím).

Motivace žadatelů přijmout dítě je různá. Obecně však můžeme říct, že se jedná o touhu po dítěti. Rodičovství je pokládáno za jednu ze základních potřeb člověka. V dnešní době je stále více párů, které se potýkají s neplodností. Nedobrovolná

bezdětnost má negativní působení na psychiku člověka, dotýká se samotné podstaty člověka. Podle Sobotkové (2001) je neplodnost v dnešní společnosti pokládána za stresující životní okolnost a ovlivňuje životní pohodu jedince a schopnost normálně se chovat a komunikovat. Tyto páry se tak ocitají před rozhodnutím, zda zůstat bezdětnými a přijmout skutečnost svého biologického selhání, anebo se rozhodnout pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Tím naplní svou rodičovskou identitu. Ve většině případů si pak tyto páry zvolí formu osvojení, chtějí dítě co nejmenší a pokud možno zdravé. Jejich touha je spíše směřována založit opravdovou rodinu se vším všudy.

Naproti tomu motivace pěstounů je většinou odlišná než u osvojitelů. Ve většině případů jsou to rodiny, které už děti mají, ale chtějí poskytnout domov opuštěnému dítěti, které to potřebuje. Jejich touha je pomoci těmto dětem. Jde převážně o pěstouny, kteří jsou tolerantnější k požadavkům na dítě. Vyplývá to právě z motivace, která je k tomu vede. Přijmou dítě i jiného etnika, se zdravotním postižením, dítě starší nebo sourozeneckou skupinu. Pak jsou tu také ti, u kterých vstupuje do popředí touha nebo zvýšená potřeba mít více dětí, jenž by uspokojovaly základní psychické potřeby manželů. Tedy naplnit všeobjímající mateřství a otcovství. (Matějček, 1999) *„Bohužel se někteří z nich chtějí rozdat až natolik, že si neuvědomují, jak podstatným způsobem může nekontrolované rozšiřování počtu dětí v rodině ovlivnit celkovou kvalitu jejich péče.“* (Gabriel, Novák, 2008)

Existuje celá řada různých motivů, ale ať už jsou motivy žadatelů jakékoli, jejich součástí by neměla nikdy chybět láska k dítěti a silná vůle respektovat všechny jeho potřeby.

Rozhodování

Každé rozhodnutí v životě člověka je významným momentem, protože má vliv na jeho budoucnost. Rozhodnutí, zda přijmout dítě do náhradní rodinné péče je o to důležitější, protože budoucí žadatelé rozhodují nejen o své budoucnosti, ale také o budoucnosti dítěte, které chtějí přijmout.

Období rozhodování je velmi důležité a mělo by být důkladně zváženo. Budoucí žadatelé by proto měli zodpovědně zvážít, zda se pro rodičovskou roli cítí zralí, zda jejich motivace vychází z vnitřního přesvědčení a měli by zhodnotit své vlastní schopnosti a možnosti.

Podle Gabriela a Nováka (2008) je rozhodování pro většinu lidí intimní záležitostí. U většiny lidí bývá spojováno s obavami, co na to řekne okolí, proto jim není moc příjemné o tom hovořit. Přesto dobrou radou a dnes již známou pravdou je, že budoucím rodičům odborníci doporučují mluvit o svém úmyslu, alespoň v širší rodině, protože ta se může v budoucnu stát důležitou oporou.

Podle Bubleové et al. (2011) pomůže v rozhodování zodpovězení si několika otázek:

- Máme dostatek fyzických i duševních sil, abychom to zvládli?
- Mám dostatek finančních prostředků k zajištění dítěte?
- Co jsem v životě dokázal a co se mi povedlo a naopak co se mi nepovedlo a co mi schází?
- Jaká je naše rodina, naše manželství?
- Jsem ochotna se vzdát svého pohodlí?
- Opravdu jsem schopen se plně věnovat dítěti a přizpůsobit se mu?
- Dokážeme si představit, co všechno obnáší výchova dítěte?
- Jaké dítě bychom nezvládli s výchovou?
- Co pro nás znamená profesní dráha?
- Dokážeme přijmout minulost dítěte a hovořit o ni s dítětem?

Pokud si zájemci o náhradní rodinnou péči zodpoví upřímně na tyto otázky, a svým rozhodnutím přijmout dítě do péče si jsou zcela jisti, začíná pro ně cesta za vytouženým dítětem. Tato cesta může být dlouhá a náročná.

4.2 Podání žádosti a role orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Pokud zájemci důkladně zvážili své rozhodnutí přijmout dítě do své péče, dalším krokem je podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči na příslušném obecním úřadě s rozšířenou působností (městský úřad). Konkrétně na oddělení sociálně-právní ochrany dětí oboru sociálních věcí. V tuto fázi začíná pro mnoho zájemců obávané a nutné „jednání s úřady“.

Přijatá novela také přináší změny ve zprostředkování NRP a to zvláště ve zprostředkování pěstounské péče. Změny se budou týkat také činností určitých postupů orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Tato novela upravuje činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) v rámci náhradní rodinné péče, než byly doposud a stanovuje závazné postupy pro tyto orgány. Bude posílena role obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů při vyhledávání vhodných pěstounů či osvojitelů pro konkrétní dítě. Dále bude zrušena agenda zprostředkování na úrovni ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Ta bude mít pouze roli metodického a kontrolního orgánu ve věcech zprostředkování a nadále bude odvolacím orgánem. Novela zákona přináší mnoho novinek v činnosti OSPOD.

OBECNÍ ÚŘAD OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je orgánem sociálně-právní ochrany, u něhož celý proces zprostředkování začíná. Jeho úkolem je vyhledávat děti vhodné do náhradní rodinné péče a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny.

Na obecním úřadě obce s rozšířenou působností jsou žadatelé sociální pracovníci seznámeni s dalším úředním postupem, co je všechno čeká a čím budou muset projít. Sociální pracovníci s nimi vede rozhovor o důvodech a motivaci k podání žádosti, o jejich rodinné situaci, finanční situaci, o představách dítěte, které chtějí přijmout, a poskytuje jim potřebné informace k celému procesu. Žadatelé pak následně vyplní formulář a doloží zákonem požadovanými náležitostmi a dokumenty. (Bubleová In: Matějček, 2002)

Novotná a Průšová (2004, s. 86) uvádí, že role sociální pracovníce je velmi důležitá pro žadatele o náhradní rodinnou péči: „...je nutné tyto zájemce na jejich budoucí roli velmi dobře připravit a pomoci jim v rozhodování....a zároveň jim poskytnout potřebné informace...“

Kalábová (2005) zase uvádí, že sociální pracovníce představuje v celém procesu klíčovou postavu, protože navozuje s žadatelem prvotní kontakt, který považuje Kalábová v celém procesu zprostředkování za nejdůležitější.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností poté co zájemci o NRP vyplní žádost, shromažďuje veškeré potřebné údaje a vede spisovou dokumentaci a to jak o žadateli, tak o dítěti.

Spisová evidence dítěte obsahuje (§ 21 zákon č. 359/1999 Sb.):

- osobní údaje o dítěti;
- doklad o státním občanství;
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů a sourozenců, popřípadě i prarodičů;
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu;
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, pokud bylo vydáno;
- zpráva o zdravotním stavu dítěte a jeho vývoji.

Spisovná dokumentace o žadateli obsahuje (§ 21 zákon č. 359/1999 Sb.):

- žádost s osobními údaji a fotografiemi;
- doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR;
- potvrzení o zdravotním stavu a potvrzení o finanční situaci;
- opis z evidence trestního rejstříků;
- písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany, zprostředkující náhradní rodinou péči, je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování, a také kdykoli zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností, uvedených ve spisovné dokumentaci;
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, pokud považuje úřad přípravu za účelnou;
- reference z pracoviště a z místa bydliště;
- stanovisko úřadu k žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Další postup je takový, že sociální pracovnice, která žadatele provází celým procesem, navštíví žadatele v jejich domácnosti. Na základě této návštěvy vyhodnocuje jejich bytovou a rodinnou situaci. Tato zpráva o sociálních poměrech, vypracována sociální pracovníci společně s žádostí a spisovou dokumentací žadatele i dítěte je předána krajskému úřadu a tvoří základní spisový materiál, z něhož se při

zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení krajským úřadem čerpá. (Mětějček, 2002)

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí umožňuje obcím s rozšířenou působností po obdržení žádosti zájemců a po jeho důkladném posouzení žádost zamítnout ještě před předáním na krajský úřad. A to z toho důvodu, pokud nebyly splněny nutné podmínky, anebo zjistí-li, že osoba, jenž žádá o zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení dítěte s obvyklým bydlištěm v ČR, splňuje podmínku pobytu na území ČR, ale její obvyklé bydliště se nachází mimo území ČR. Zájemce pak musí podat žádost příslušnému orgánu státu, ve kterém má obvyklé bydliště. Dále může žádost stáhnout, jestliže zájemce, který o zprostředkování žádal, vezme svou žádost zpět, nebo nesdělí údaje a nedoloží doklady potřebné pro vedení spisové dokumentace.

KRAJSKÝ ÚŘAD

Krajský úřad provádí zprostředkování osvojení a svěření do pěstounské péče v České republice. „*Krajský úřad vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatele o osvojení nebo svěření dítěte do pěstounské péče.*“ (Bubleová et al., 2001, s. 20)

Rozhodnutí o zařazení zájemce do evidence, párování a uzavření dohody o výkonu pěstounské péče jsou kroky, které závisí na krajském úřadu. Je tedy důležité, aby pracovníci krajského úřadu od počátku na tomto procesu spolupracovali, byli do něj vtaženi a podíleli se na něm. Tato vzájemná spolupráce pak jistě přináší své ovoce v závěrečných procesních úkonech celého projektu.

Postup vedení evidence pro zprostředkování pěstounské péče a osvojení krajským úřadem je zakotvena v § 22 novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Evidence obsahuje kopii spisové dokumentace, která byla zaslána obecním úřadem s rozšířenou působností, doklady a dokumenty, které pak doplňuje krajský úřad. Mezi tyto dokumenty patří i vyjádření dítěte, pokud dokáže formulovat své vlastní názory a odborné posouzení a na které má právo.

Odborné posouzení dítěte krajský úřad provádí s ohledem na věk dítěte, stanovisko odborného lékaře, zahrnující posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte, dále hodnocení jeho specifických potřeb, nároků a možnosti uspokojení při

svěření do některé z forem NRP. (§ 27 zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Evidence žadatelů obsahuje, stejně jako u evidence dětí, kopii spisové dokumentace, doklady potřebné pro zprostředkování osvojení či pěstounskou péči a odborné posouzení provedené krajským úřadem dle § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Dunovský (et al., 1979, s. 28) uvádí, že: *„při posuzování takovýchto osob, jež chtějí přijmout opuštěné dítě, je třeba se opírat rovněž o řadu jejich osobních vlastností, znaků a charakteristik i o dosavadní způsob jejich života.“*

Krajský úřad si také podle zákona (č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí) může kdykoliv v době, kdy evidenci vede, nebo je žadatel zařazen do evidence žadatelů, zjistit, změny skutečností pro zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení. Na základě těchto nově zjištěných skutečností může provést nové odborné posouzení žadatele či dítěte.

Po odborném posouzení pak krajský úřad neprodleně vydává rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do evidence žadatelů. Přijatá novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisu, § 22 odst. 6 (In *Sbírka zákonů, České republiky*. [online], 2012, [2013-04-02] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14225/novela.pdf>.), uvádí možnost zamítnutí: *„pokud krajský úřad v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů, může rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele v rozsahu stanoveném v § 27.“* Tento úkon zákon o sociálně-právní ochraně dětí doposud neumožňoval.

Pokud je od krajského úřadu rozhodnuto kladně oznamuje dle § 22 novely zákona o SPO krajský úřad toto rozhodnutí žadateli, obecnímu úřadu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, dále krajskému úřadu nebo pověřené osobě, s nimiž žadatel uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče. Výjimkou je žadatel, který uzavřel dohodu s krajským úřadem, který rozhodl o zařazení žadatele do evidence žadatelů. (dohody, které se budou uzavírat, jsou novinkou novely zákona SPO)

Zprávu o rozhodnutí podává do 15 dnů ode dne jejich vzniku. Období od podání žádosti na obecním úřadu obce s rozšířenou působností až po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o NRP krajským úřadem, je závislá v první řadě na tom,

jak rychle obecní úřad obce s rozšířenou působností shromáždí všechny údaje, provede sociální šetření a postoupí spisovou dokumentaci na krajský úřad. Dále záleží na průběhu psychologického a zdravotního posouzení na krajském úřadě. (Proces zprostředkování NRP, 2006).

Dalším krokem je samotné zprostředkování náhradní rodinné péče. Krajský úřad vyhledává pro konkrétní dítě z jeho evidence vhodného žadatele, nikdy však naopak. Vždy je vyhledáván žadatel, který je schopen dítěti zajistit takové podmínky, které povedou k uspokojení potřeb dítěte a vytvoří s ním rodinu. Vždy musí být prvotní zájem dítěte.

Novotná a Průšová (2004) uvádějí, že hlavním principem zprostředkování NRP by měla spočívat v rovnováze mezi potřebami žadatelů a potřebami dítěte. Přes veškerou snahu jsou však případy, kdy se pro některé děti vhodnou náhradní rodinu nedaří najít. Jedná se hlavně o děti postižené, sourozenecké skupiny, děti věkově starší, děti jiného etnika atd. Výběr rodiny pro konkrétní dítě nejvíce závisí na míře nároků, požadavků a toleranci. Představy a požadavky na dítě, které chtějí žadatelé přijmout, bývají mnohdy vyšší, než mohou splňovat opuštěné děti.

Krajský úřad podle § 24 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí vyhledával vhodného žadatele z evidence krajského úřadu a současně také z evidence ministerstva. Přijatou novelou tohoto zákona však nastávají změny a to z toho důvodu, že se zcela ruší zprostředkování na úrovni MPSV. Možnost zprostředkování pěstounské péče, nebo osvojení krajským úřadem, bude rozšířena tím, že pro potřeby zprostředkování bude krajský úřad pro děti, které vede v evidenci, vyhledávat vhodné žadatele nejen z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem, ale také z evidence žadatelů vedené jinými krajskými úřady. (MPSV: Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012) Záměrem je tedy sjednotit proces zprostředkování ve všech krajích.

Při výběru vhodného žadatele pro určité konkrétní dítě přihlížel krajský soud k doporučení poradního sboru, přijetím novely se mění činnost poradních sborů a při zprostředkování se bude přihlížet k výsledkům odborného posouzení dítěte, výsledkům odborného posouzení žadatelů, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte (dále jen IPOD). (tamtéž)

Je mnoho odborníků, kteří si uvědomují nedostatky v systému zprostředkování NRP a volali po změně v systému. „*Je zřejmé, že rozhodování poradního sboru nemůže*

být precizním a stoprocentně spolehlivým nástrojem při výběru rodiny pro dítě – ve hře je příliš mnoho aspektů a proměnných.“ (Rotreklová, Hofrová, 2008, s. 68)

Podle novely zákona SPO budou při rozhodování o zprostředkování vhodného žadatele ke konkrétnímu dítěti z evidence krajského úřadu přizváni:

- pracovník kraje, který je odpovědný za NRP;
- OSPOD dítěte (který nese odpovědnost za vyhodnocení situace dítěte, rodiny a tvorby individuálního plánu);
- OSPOD vytipované náhradní rodiny (popřípadě společně s tím, s kým je uzavřena dohoda o výkonu PP);
- v případě další osoby – lektor příprav, psycholog ze zařízení nebo osoba pečující o dítě.

Při zprostředkování bude v budoucnu přihlíženo k výsledkům odborného posouzení dítěte i žadatele, k vyhodnocení situace dítěte, a také jeho rodiny a k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte. (novela Zákona o sociálně-právní ochraně dítěte, § 24)

Přijatá novela zákona SPO zcela ruší zprostředkování na úrovni ministerstva, (jak už jsem uvedla výše) tím se zároveň upravuje ustanovení o povinnosti, komu musí krajský úřad písemně oznámit tuto skutečnost. Pokud se tedy krajskému úřadu podařilo pro konkrétní dítě najít vhodného zájemce stát se osvojitelem nebo pěstounem, jeho povinností je podle novely zákona SPO (§ 24) písemně oznámit tuto skutečnost žadateli. Dále oznámení podá krajskému úřadu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností nebo pověřené osobě, pokud s nimi uzavřel žadatel dohodu o výkonu pěstounské péče (zde se jedná o žadatele, který již má svěřeno dítě do pěstounské péče).

Na základě oznámení krajského úřadu o vhodném dítěti, má žadatel právo na seznámení se s dítětem, pro které byl vybrán. Zařízení, ve kterém je dítě umístěno, je povinné tento kontakt umožnit. Pokud toto setkání s dítětem proběhne dobře, a budoucí pěstouni nebo osvojitelé se rozhodnou poskytnout dítěti péči, musí si podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů, nebo do péče budoucích pěstounů, a to nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno toto písemné oznámení. (Bubleová et al., 2011) Přijatá novela zákona o SPO (§ 24) umožňuje krajskému úřadu tuto lhůtu prodloužit, a to nejvýše o 30 dnů, je třeba však prodloužení odůvodnit.

Jsou případy, kdy přes všechny snahy se bohužel nepodaří zprostředkovat dítěti NRP. V takových to případech Zákon SPO stanovil, že pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat dítěti náhradní rodinu do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence, nebo 3 let pro žadatele zařazeného do evidence žadatelů postoupí krajský úřad kopii spisové dokumentace dítěte do evidence MPSV. (Bubleová et al., 2011) Novela zákona SPO prodlužuje dobu z 3 kalendářních měsíců na 6 kalendářních měsíců od zařazení do evidence dětí. Pokud nezajistí zprostředkování NRP dítěti ani do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, umožní přístup údajů z těchto evidencí Úřadu pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Se zprostředkováním dítěte z ciziny musí žadatel souhlasit.(novela Zákona SPO, § 22)

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

Přijatá novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdější předpisů, agendu zprostředkování na úrovni ministerstva práce a sociálních věcí ruší. Role ministerstva bude spočívat v metodickém a kontrolním orgánu ve věcech zprostředkování. Nadále však bude odvolacím orgánem.

Podle § 24 „*Ministerstvo je oprávněno podávat podněty krajskému úřadu a Úřadu ke zprostředkování osvojení a pěstounské péče; krajský úřad nebo Úřad je povinen ministerstvo vyrozumět o tom, jak s podnětem naložil.*“ (novela zákona č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí, § 24: In *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, s. 21. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14225/novela.pdf>.) Novela zákona SPO také umožňuje ministerstvu za účelem kontroly přístup do evidence dětí i žadatelů pro zprostředkování NRP.

Před přijetím novely zákona SPO vedlo Ministerstvo pro účely zprostředkování NRP evidenci dětí i žadatelů, a pokud si to vyžádala závažná situace, provádělo také nové odborné posouzení.

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně, zajišťuje osvojení dětí z ČR do ciziny, nebo dětí z ciziny do ČR. Zprostředkování osvojení do ciziny se

provádí jen je-li zřejmé ze všech okolností, že dítěti nelze zprostředkovat osvojení v ČR.

Předtím než žadatelé o zprostředkování osvojení vysloví svůj souhlas se zprostředkováním osvojení přes Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěti, měli by dobře zvážit svou situaci. Zprostředkování NRP tímto Úřadem je bezplatná, ale náročnost (finančně, organizačně, časově) převzetí dítěte a s tím spojené mnohé procedury, dle mezinárodních smluv v zemi původu dítěte, mohou žadatelům přinést mnohá nečekaná a ne příliš příjemná překvapení.

Úřad práce vede pro tyto účely zprostředkování osvojení evidenci dětí a žadatelů. Tato evidence dětí a žadatelů má shodné atributy jako evidence vedená krajským úřadem. Úřad vede evidenci dětí vhodných k osvojení v cizině a vhodných k osvojení v ČR, dále evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli dětí z ciziny a fyzických osob vhodných stát se osvojiteli dětí z ČR, které trvalý pobyt nemají na území ČR. (Novotná, Průšová, 2004)

U žadatelů, kteří mají zájem osvojit dítě z ciziny, odborné posouzení provádí krajský úřad, který má i řadu dalších povinností pro účely vedení evidence Úřadem. Krajský úřad musí doplnit spisovou dokumentaci o potřebné údaje pro zprostředkování do ciziny, nebo z ciziny a dále také musí prošetřit poměry u dětí i žadatelů.

POVĚŘENÉ PRÁVNICKÉ A FYZICKÉ OSOBY

Poskytovat sociálně-právní ochranu jsou také oprávněny právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Prověřené osoby jsou zejména nestátní neziskové organizace.

Tyto osoby mohou v rámci zprostředkování (§ 48 zákon sociálně-právní ochraně dětí):

- vyhledávat fyzické osoby, které jsou vhodné stát se osvojiteli či pěstouny a děti vhodné k osvojení nebo pěstounské péči a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností;
- navrhopvat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fyzické osoby vhodné stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče;
- poskytovat poradenskou pomoc související s osvojením dítěte či svěřením do pěstounské péče;

- převzít zajištění přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení či pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny (přípravu jinak zajišťuje krajský úřad).

Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí (§ 48) stanovuje nové činnosti, které mohou pověřené osoby vykonávat a tím jsou:

- uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče;
- poskytovat osobě pečující, sniž, uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče, výchovu a poradenskou péči při výkonu pěstounské péče a sledovat výkon pěstounské péče.

O prověřené osobě rozhoduje krajský úřad. Ten vydává pověření na základě splnění několika podmínek (např. podání písemné žádosti, bezúhonnost, splnění hygienických podmínek...). Přijatá novela zákona SPOD, požaduje dále zvýšení nároků na kvalifikaci osob, které se bezprostředně podílejí v rámci pověřených osob na péči o děti.

4.3 Odborná příprava na přijetí dítěte

Náhradní rodičovství je natolik vážná věc, že ho nelze svěřit jakémukoli páru, či osobě. Je mnoho rodičů, kteří jako náhradní rodiče selhávají a nezvládají situaci v rodině, tomu se však dá předejít znalostí různých specifík přijatého dítěte. Nestačí pouze chtít dítěti pomoci, ale důležité je porozumět dítěti, porozumět tomu co prožívá, porozumět jeho potřebám, pochopit jeho chování, protože pokud dítěti rodič nerozumí, může mu navzdory dobré vůle také velmi ublížit. Odborná příprava je podle zákona č. 359/1999 Sb. proto nedílnou součástí zprostředkování náhradní rodinné péče a musí ji absolvovat každý žadatel o náhradní rodinnou péči.

Příprava je od roku 2006 v kompetenci kraje a je součástí odborného posouzení. Realizují ji tzv. pověřené osoby, což jsou ve většině případů neziskové organizace. Žadatel tedy absolvuje přípravu ještě předtím, než bude vědět, zdali bude zařazen nebo nezařazen do evidence žadatelů. Předsazení přípravy před psychologické vyšetření pomůže žadatelům k jasnější představě i informační výbavě ohledně nároků a specifík

NRP. Praktické je také možnost zohlednit výsledek přípravy při posuzování a zařazení žadatele do evidence. (Gabriel, Novák, 2008)

Zjednodušeně můžeme říct, že mnozí žadatelé si teprve během přípravy uvědomí, co všechno přijetí dítěte do NRP obnáší a budou vědět opravdu, do čeho půjdou a přehodnotí svou motivaci a dosavadní představy.

Zákonem nebyly doposud specifikované cíle, obsah, rozsah, formu přípravy, ani požadavky na poskytovatele přípravy. V praxi se ve většině případů setkáváme s tím, že krajské úřady vypisují na zajištění odborných přípravy výběrové řízení s ohledem na nedostatek vlastních kapacit. To je také důvod, proč se forma, obsah a rozsah příprav k přijetí dítěte do rodiny v různých krajích ČR liší v závislosti na realizaci, jeho vzdělání, zkušenostech, praxi a koncepci. V základních prvcích se všichni realizátoři odborných příprav snaží naplnit metodický pokyn MPSV.

Přijatou novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí v odborných přípravách nastávají změny. Novela zákona (§ 11) stanovuje minimální rozsah příprav na 48 hod. pro osvojení a PP a 72 hodin pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Novela také umožňuje časový rozsah přípravy žadatelů, kteří přípravu již jednou dokončili snížit. Úplnou novinkou budou přípravy pro děti žijících v rodině osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Tyto přípravy je nutno provádět přiměřeně vzhledem k jejich věku, rozumové vyspělosti a v nezbytném rozsahu.

Novela stanovuje tématické okruhy odborné přípravy, které jsou obsaženy ve vyhlášce ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o SPOD. Co je cílem odborné přípravy novela zákona nedefinuje. Pouze ze znění vyplývá, že hodnocení z přípravy slouží společně s psychologickým posudkem a dalšími materiály o žadateli, jako podklad pro rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do evidence žadatelů o NRP.

Úkolem odborné přípravy je připravit budoucího pěstouna a osvojitele na specifika při přijetí dítěte do rodiny a zároveň přehodnotit své schopnosti a možnosti. *„Cílem přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů je poskytnout jim potřebné informace, vztahující se k péči o dítě a jeho výchově a napomoci připravit příznivé prostředí pro vývoj svěřeného dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby“* (Novotná, Průšová, 2004, s. 36)

Škoviera (2007) nahlíží na poslání odborné přípravy, jako na prevenci před možným zklamáním náhradních rodičů z nenaplněných snů. Autor vysvětluje, že pokud rodič nerozumí tomu, co dítě prožívá, může bez svého vědomí dítěti velmi ublížit. Vzdělání napomůže budoucímu náhradnímu rodiči porozumět adapčním a vývojovým problémům přijatého dítěte.

Bubleová (et al., 2010, s. 13) uvádí, že posláním kurzů je: „...poskytnout Vám, budoucím náhradním rodičům, potřebné vědomosti o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit Vám ujasnit si představy o tom, jaké dítě můžete do své péče přijmout“.

Metodické doporučení MPSV (č.7/2009) definuje cíle takto:

1. žadatelům poskytnout vhodnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách NRP;
2. umožnit žadatelům utvářet si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „cizího“ dítěte;
3. během přípravy získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.

Přípravy vede multidisciplinární tým odborníků s praxí v oblasti náhradní rodinné péče. Přípravy by se měl dále účastnit sociální pracovník, který bude posuzovat vhodnost či nevhodnost žadatelů pro zařazení do evidence, psycholog, který bude žadatele vyšetřovat a posuzovat a účast stávajících náhradních rodičů při přípravách, které je pro žadatele velkým přínosem. Součástí příprav by měla být i práce s žadatelovou širší rodinou, které se přímo dotýká přijetí dítěte. (metodické doporučení MPSV, č.7/2009)

Vyhláška, která je součástí novely zákona o SPOD, uvádí **tematické celky**, které budou obsahovat odborné přípravy pro přijetí dítěte:

- sebezpoznání fyzických osob vhodných stát se svojiteli či pěstouny, jejich rodinného systému a sociálních kontaktů;
- poznání a naplňování práv a potřeb přijatého dítěte v NRP;
- osvojení si spolupráce s dalšími odborníky v různých oblastech;

- vhodná komunikace s dítětem a přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot;
- rozvoj schopností a zájmů dítěte;
- uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte;
- styk dítěte v NRP s rodiči a dalšími blízkými osobami;
- práce s dětmi žijícími v rodině žadatelů.

Příprava žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu bude navíc obsahovat:

- dovednosti žadatelů potřebné pro spolupráci s rodinou dítěte;
- proces předání dítěte;
- obsah a forma pravidelného vyhodnocování situace dítěte.

Podle vyhlášky bude příprava probíhat ve dvou formách: **individuální** a **skupinovou formou**.

- **individuální forma** – spočívá v sebepoznání žadatelů stát se osvojitelem či pěstounem v oblasti motivace, fungování rodinného systému, mapování sociálních systémů, mapování sociálních kontaktu a očekávání od dítěte svěřeného do péče.
- **skupinová forma** – spočívá v osvojení konkrétních znalostí a dovedností v oblasti náhradní rodinné péče a související právní úpravy, vývoje potřeb dítěte včetně specifických potřeb dítěte v NRP. Žadatelé se dále dozvědí informace o právech dítěte včetně práv dítěte v náhradní rodinné péči a práva dítěte na udržování a rozvoj rodinných vazeb. Dozví se, jakou mají děti možnost podpory při uplatňování jeho práv vyjádřit svůj názor a účastnit se rozhodování, které se ho týkají. Budou informováni o povinnostech rodičů dítěte a práv a povinností pěstounů.

V zájmu dítěte, ale také v zájmu rodiny je, aby dítě přišlo do rodiny, jež rozumí jeho potřebám, a ví, s jakými problémy se při jeho výchově může setkat. Pokud bude rodina dostatečně seznámena a poučena s problémy, které se mohou objevit, zmenší se tak pravděpodobnost selhání náhradních rodičů.

Průšová a Novotná (2004, s. 149) uvádí, že účelem přípravy by mělo být také: „vytvořit mezi připravujícími a připravovanými dlouhodobý vztah důvěry, který bude budoucí rodiče motivovat k dalšímu využití odborných služeb při péči o svěřené dítě“.

4.4 Odborné posouzení

Odborné posuzování je pro žadatele NRP jednou z nejobávanějších částí celého zprostředkování NRP. Je třeba si uvědomit, že odborné posouzení dítěte a žadatele je jedním z nejvýznamnějších podkladů v procesu celého zprostředkování NRP.

K odbornému posuzování je oprávněn krajský úřad, který provádí posouzení před zařazením žadatelů do evidence. „Odborné posuzování zahrnuje vyhodnocení řady skutečností zjištěných o žadatelích již od momentu podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče obecnímu úřadu s rozšířenou působností“. (Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. [online], 2009, s. 2 [2013-16-02])

Odborné posouzení provádí odpovědní pracovníci, kteří jsou náležitě vzděláni, mají dostatek znalostí k formulování závěrů ohledně posuzovaných osob, zvláště pak s ohledem na potřeby a situaci dítěte vyrůstajícího mimo svou biologickou rodinu. Na posuzování se podílí tým kompetentních odborníků (psycholog, sociální pracovník, posudkový lékař).

Za účelem posouzení předpokladů rozhodných pro svěřeni dítěte, může krajský úřad vyzvat žadatele k osobnímu jednání. Zaměstnanci krajského úřadu také mohou navštívit i dítě v jeho přirozeném prostředí, a pokud je to přiměřené jeho věku a schopnostem, aby se zúčastnilo a vyslovilo svůj názor. (novela zákona SPOD, § 27)

Podle metodických pokynů z MPSV (8/2009) je třeba při posuzování zjistit dvě otázky:

1. Do jaké míry jsou žadatelé o náhradní rodinnou péči způsobilí pro určitou formu NRP. U žadatelů se posuzuje osobnost, psychický stav, výchovné zkušenosti a schopnosti žadatelů, stabilita partnerského vztahu a kvalita rodinného prostředí.

2. Do jaké míry jsou žadatelé o náhradní rodinnou péči připraveni k převzetí dítěte do péče z hlediska svých vědomostí a výchovných předpokladů. Odborníci posuzují, jaké mají žadatele představy, požadavky a nároky na dítě, jak jsou žadatelé tolerantní vůči odlišnosti dítěte od svých představ. Odborníci posuzují také motivaci žadatelů, která je vedla k přijetí dítěte. Dále pak materiální podmínky pro přijetí dítěte a aktuální zdravotní stav žadatelů.

Dunovský (et.al, 1979, s.30) považuje za těžiště výběru osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny posouzení charakteristiky osobnosti žadatele: *„proto se stále více požaduje při tomto posuzování i podrobné psychologické vyšetření, zaměřené na zjištění nikoli jen stupně inteligence, ale především osobnosti jako celku, charakteru, emocionální zralosti, odpovědnosti, vztahu k dětem a pochopení jejich obecných i speciálních vlastností“.*

Cílem odborného posouzení je také vyloučit osoby s rizikovými prvky, které jsou rizikové vzhledem k výchově dítěte. Odborníci musí při posuzování zvažovat jejich intenzitu, kumulaci a možné následky, které by soužití s přijatým dítětem a jeho výchovu ohrozili. Při posouzení se přihlíží (Metodické doporučení MPSV č 8/2009):

- **věk žadatele** – za rizikový prvek se považují žadatelé starší 50 let a věkový rozdíl mezi žadatelkou a dítětem pod 20 nebo nad 40 let;
- **zdravotní stav** – přihlíží se k tělesnému i psychickému zdraví. Za rizikové se považují nemoci nebo poruchy s nepříznivou prognózou. U psychiky člověka je nutné vyloučit těžší neurotické poruchy, osoby nevyrovnané, degradované, s duševními poruchami, se sklonem k impulsivnímu chování k alkoholismu atd.;
- **manželství, partnerský vztah** – rizikem může být absence vztahu v minulosti, pokud žadatel (ka) považuje minulé vztahy za špatné, neuspokojivé. Rizikem může být také manželství, které trvá teprve krátkou dobu a nelze posoudit jeho stabilitu. Pokud manželství trvá méně než 3 roky, je manželskému páru doporučen odklad žádosti. Rizikem může být komunikace mezi manžely a také počet uzavřených manželství;
- **vztah k dětem** – negativní zkušenosti s dětmi (netolerance, lhostejnost, pohotovost k trestání, empatie apod.), traumatické zážitky z dětství, neplnění rodičovských povinností vůči dětem vlastní nebo neadekvátní požadavky na dítě;

- **sociální a hmotné podmínky** – žadatelé by měli mít zajištěn příjem alespoň 1,5 násobku životního minima rodiny. Žadatelé by měli mít také vyřešenou bytovou situaci. Důležitou skutečností je, aby osoby žijící v jedné domácnosti se žadateli, aby souhlasili s přijetím dítěte;
- **společenská kritéria** – žadatel musí být bezúhonný, dále se také sleduje životní styl žadatelů, a to zda se neprojevují u žadatele známky závislosti, zda své záliby neupřednostňují na úkor dětí, zda nejsou členy nějakých nebezpečných skupin, zda neporušují pracovní kázeň;
- **jiné** – rizikem je slabá motivace k přijetí cizího dítěte, abnormální struktura osobnosti.

Psychologické vyšetření žadatelů probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu a uskutečňují se nejméně dvě setkání. První trvá zhruba 3-4 hodiny a jeho součástí je úvodní asi hodinový rozhovor a vyplňování testů. Druhé setkání probíhá volněji, formou besedy a účastní se ho většinou tři páry žadatelů.

Toto období je pro žadatele velmi náročné psychicky i časově. Žadatelé musejí projít náročným vyplňováním testu a rozhovorů. Velmi důležitý postoj pracovníků, psychologů, kteří se žadateli pracují. Proto je, u těchto odborníků, kromě jejich odbornosti a dosaženého vzdělání důležitý jejich přístup, empatie, citlivost a zvláště důležitá je komunikace s žadatelem.

Pokud žadatelé projdou úspěšně odborným posouzením, obdrží z krajského úřadu správné rozhodnutí o zařazení do evidence žadatele vhodných stát se osvojiteli či pěstouny. (Gabriel, Novák, 2008)

4.5 Období čekání

Po splnění všech náležitostí uvedených výše, nastává pro žadatele období čekání na přijetí konkrétního dítěte. Toto období je pro žadatele o náhradní rodinnou péči velmi důležité. Je to doba, kdy krajský úřad vyhledává vhodné žadatele pro opuštěné děti. Většina odborníků radí, aby tento čas strávili v klidu a odpočinku.

„Po splnění nutných požadavků je čas trochu si odpočinout; vše potřebné jste jistě dobře zvládli – máte již pěkný kus cesty za sebou! Nepřemýšlejte o tom, že jste měli

ještě něco říci nebo se někde chovat jinak, udělali jste vše, jak nejlépe jste to v dané chvíli uměli“. (Bubleová et al., 2010, s. 13)

Toto období je různě dlouhé a pro mnohé žadatele může být i nelehké. Délku ovlivňuje mnoho okolností. Mezi ně patří zvolená forma NRP, žadatelé o adopci většinou čekají déle, než žadatelé o pěstounskou péči. Je to z toho důvodu, že je mnohem více dětí, které jsou vhodné pro pěstounskou péči než dětí, které jsou vhodné k osvojení. S žadateli je to zase naopak. Délku čekání na konkrétní dítě také ovlivňují nároky žadatelů na dítě. Čím jsou tyto nároky větší, tím se čekání prodlužuje. Požadavky žadatelů na dítě bývají mnohdy vyšší, než mohou děti, které čekají na náhradní rodinu splnit. Rodiče, kteří jsou tolerantní vůči jinému etniku, zdravotnímu stavu či věku je čekací doba kratší.

Je nutné znovu připomenout, že není vybíráno dítě pro rodiče, ale rodiče pro dítě. Cílem zprostředkování NRP není tedy uspokojit žadatele, ale umožnit dítěti vyrůstat v co možná nejkvalitnějším náhradním rodinném prostředí. Určitě je potřeba žadatele, jejichž nároky na dítě jsou vysoké informovat, že jejich představy nemusí být zcela naplněny. (Gabriel, Novák, 2008)

Čekání na vytoužené dítě může být pro mnoho žadatelů velmi psychicky náročné. U většiny se objevuje v tomto období nervozita, pochybnosti, zda vše udělali správně a někdy i pocit marnosti, že dítě nedostanou. Toto období je zátěžové spíše pro páry bezdětné, které touží mít dítě a nevědí jak čas čekání na dítě vyplnit.

Mnoho odborníků doporučuje tuto dobu využít ke vzdělání a přípravě na novou roli rodičů. Pěstouni či osvojitelé mohou čerpat mnoho informací z literatury, časopisy atd. Je třeba si uvědomit, že úspěšné přijetí dítěte a jeho další vývoj bude velmi záležet na tom, jak budou připraveni na novou situaci. V jakém prostředí bude dítě vyrůstat, jaká bude atmosféra rodiny a v jaké kondici budou budoucí náhradní rodiče. (Bubleová et al., 2011)

4.6 Poradní sbory a postupný výběr dítěte

Výběr vhodné rodiny pro konkrétní dítě nezávisí ani tak na nějakém časovém pořadí, ale především na míře nároků a dobrém nachystání žadatelů o náhradní rodinnou péči. Výběr rodiny ke konkrétnímu dítěti je úkolem odborných pracovníků

krajského úřadu. Jde o velmi vážné rozhodnutí, které je potřebné důkladně zvážit a posoudit.

Přijatou novelou zákona SPOD se ruší funkce poradních sborů, jenž se podílely na vytipování vhodných náhradních rodičů. Členové poradního sboru byli vždy jmenováni hejtmanem a byli to odborníci z řad pediatrií, psychologů, lékařů a sociálních pracovníků, jenž měli letité zkušenosti z prací s dětmi či rodinami. Podle novely bude tato funkce poradního sboru úplně vypuštěna a poradní sbor bude nyní plnit roli orgánu, který analyzuje potřeby služeb pro rodiny s dětmi v kraji, vypracovává koncepce na rozvoj této oblasti a podává stanoviska k vydání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Jednu z nečastějších negací žadatelů o NRP je délka celého procesu zprostředkování. Proces se jim zdá velmi zdlouhavý. Ve většině krajů bylo zvykem, že se při vyřízení konkrétních případů čekalo až na zasedání sboru, který se podílel na rozhodnutí o zprostředkování, přijatou novelou, která tuto funkci ruší, se proces zprostředkování alespoň o něco urychlí.

Podle novely zákona SPO budou při rozhodování o zprostředkování vhodného žadatele ke konkrétnímu dítěti z evidence krajského úřadu přizván pracovník, který je odpovědný za NRP, dále OSPOD dítěte, který nese odpovědnost za vyhodnocení situace dítěte rodiny a tvorby individuálního plánu, OSPOD vytipované náhradní rodiny a další odborníci (psycholog, lékař...). Cílem této úpravy je tedy zajistit, aby o dětech a budoucích náhradních rodičů rozhodovali lidé, které rodinu i dítě dobře znají. A tím jsou hlavně sociální pracovníci dítěte a rodiny a zástupci subjektů, kteří se na přípravě náhradních rodičů podíleli.

Při výběru vhodné rodiny k dítěti se bude přihlížet k výsledkům odborného posouzení dítěte a žadatele, k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte.

Jestliže krajský úřad najde dítě, pro které budou žadatelé vybráni jako vhodní náhradní rodiče, pozve krajský úřad vybrané žadatele na pohovor, kde jim sdělí všechny dostupné informace týkající se dítěte. Pokud se rozhodnou že se chtějí setkat s dítětem má žadatel právo na seznámení se s dítětem. K prvnímu kontaktu dochází většinou v prostředí, kde se dítě nachází, to znamená v kojeneckých ústavech a dětských domovech. (Bubleová, Benešová, 2001)

„První návštěva za dítětem je velmi důležitá, dobře se na ni připravte. Rovněž si připravte otázky pro ředitele zařízení, lékaře nebo vychovatele, s nimiž se setkáte. Vždyť to jsou právě Ti, kteří v současné době o Vaše dítě osobně pečují a znají je“. (Bubleová et al. 2010, s. 14) Další kontakt se odvíjí zcela individuálně. Vždy záleží na konkrétním dítěti, na žadatelích, ale také na dohodě s vedením zařízení.

Nelze říci kolik setkání žadatel musí s dítětem absolvovat, než si ho můžou odvést domů. Vždy záleží na konkrétním dítěti. U kojenců většinou nebývá s navazováním kontaktů problém, pouze u dětí se závažnějšími zdravotními problémy je třeba se naučit zacházet a jak o něj pečovat. U starších dětí to v některých případech bývá složitější. Budoucí náhradní rodiče by měli být připravení na počáteční nedůvěru na straně dítěte. Měli by mít dostatek trpělivosti, pokud jsou nespěšné či odtažité a měli by dítěti poskytnout čas. Zvláště u starších dětí je třeba několika návštěv, aby vznikla důvěra mezi dítětem a jeho budoucími náhradními rodiči. (tamtéž)

Pokud se budoucí rodiče rozhodnou že si dítě vezmou do své péče, musí podat žádost o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, nebo do péče budoucích pěstounů, a to nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu o tom, že byl pro konkrétní dítě vybrán jako vhodný náhradní rodič. Na základě této žádosti je žadatelům předáno konkrétní dítě do tzv. předadopční či předpěstounské péče. (Novela zákona SPOD)

4.7 Předadopční a předpěstounská péče

O svěření dítěte do osvojení či pěstounské péče rozhoduje soud. Před rozhodnutím soudu musí uplynout doba nejméně tří měsíců. Většinou je tato doba delší, protože soudům trvá, než nařídí jednání. Po tuto dobu rodina pečuje o dítě na své náklady. Předadopční a předpěstounská péče je obdobím kdy se nově vzniklá rodina blíže poznává a zároveň si na sebe zvyká.

Rodinu také navštíví sociální pracovnice, která má za úkol zjistit, jak se rodině daří, jak dítě prospívá a jak se adaptovalo do nové rodiny. Na základě tohoto šetření píše zprávu, která slouží k podkladům pro rozhodnutí soudu.

V tomto období si také žadatelé mohou vše ještě rozmyslet. Může nastat situace, kdy nové soužití s dítětem se nedaří, a rodiče mohou dítě vrátit. Naštěstí se to děje jen

velmi zřídka. Vrácení dítěte do ústavu je psychicky pro dítě bolestné, je třeba vše důkladně promyslet a zvážit než takovýto čin učiníme. Určitě je dobré poradit se v takové situaci s odborníky, kteří nám mohou v takových to situacích být nápomocni.

Novela zákona SPOD (§ 19) stanovuje, že do předadopční a předpěstounské péče lze správním rozhodnutím umístit taky dítě z PPPD.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností a Úřad pro mezinárodní ochranu dětí mohou kdykoli v době, po kterou je dítě svěřeno do předpěstounské či předadopční péče, si ověřit zda nedošlo ke změně skutečností rozhodných pro svěřením dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, nebo pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, zejména zda jsou rodiče, nebo jiné osoby dítěte blízké schopny převzít dítě do své péče. Pokud zjistí takové skutečnosti, provedou nové řízení.

Poté co soud rozhodne svěřením do péče, je to pro žadatele náhradní rodinné péče konečným a vrcholným rozhodnutím. Nabytím právní moci rozhodnutím soudu vzniká nová rodina se všemi právními důsledky a vztahy. Celý proces zprostředkování dítěte do náhradní rodiny končí a rodině začíná druhá, nová etapa.

Mnoho rodičů si oddychne, že má vše za sebou, že mohou žít konečně normální život. Ve skutečnosti, ale vše začíná. Do rodiny přichází nový človíček, ke kterému si každý člen rodiny musí vytvořit určitý vztah a stejně tak přichozí dítě k nim. Při adaptaci dítěte s rodinou záleží na individuálních povahových rysech každého člena. Jde o složitý, dlouhý a velmi často i výchovně náročný proces. Proto vyžaduje často i průběžnou spolupráci a pomoc psychologa specializovaného na danou problematiku, který rodině může být velmi nápomocný.

5. ODBORNÁ POMOC NÁHRADNÍM RODIČŮM

Náhradní rodinná péče, zvláště pak péče pěstounská, není pouze státem financovaná, ale také je příslušnými institucemi a odborníky sledována a kontrolována. Vedle této kontrolní a poradenské činnosti se odborníci zaměřují také na systematické a výzkumné sledování, jehož podstatou je shrnutí zkušeností za účelem zdokonalení této formy výchovy dětí a také řešení důležitých teoretických otázek duševního vývoje a výchovy dětí. (Koluchová et al., 1979)

Poradenství v oblasti NRP je tvořeno komplexem služeb a jeho cílem je poskytnout uživatelům informace o jejich právech, povinnostech a oprávněných zájmech. Cílem služeb je nabízet různé možnosti řešení v různých životních situacích a pomáhat tyto možnosti realizovat. (Bubleová, Benešová, in Matějček, 2002) Poradenství se tedy zaměřuje na žadatele o NRP nebo náhradní rodiny, které pečují o dítě, a kteří se ocitli v takové životní situaci, kterou sami nejsou schopni vyřešit a potřebují odbornou pomoc. Poradenství je také poskytováno již od prvních okamžiků procesu zprostředkování.

Od prvního okamžiku rozhodnutí zájemců stát se náhradními rodiči a přijmout do své péče „cizí“ dítě, až do jejího ukončení, spolupracuje s rodinou konkrétní sociální pracovník. Jak by měl vypadat sociální pracovník, považujeme za velmi důležité, neboť právě on provází žadatele o NRP celým procesem. Setkají se s ním takřka všude, a pokud v prvním okamžiku mezi nimi nevznikne dobrý vztah, může být pro rodinu celý proces zprostředkování velmi negativně vnímán. Sociální pracovník by měl být rodině ve všem nápomocen a měl by rodině vycházet vstříc. Za velmi důležitou považujeme komunikaci mezi žadateli a sociálním pracovníkem.

Autoři Sing a Erath (2005) poukazují na to, že sociální pracovník by měl kromě sdělování informací a možných rad, také své klienty chránit před nepříznivými vlivy. Zcela určitě je nutné, aby si sociální pracovník vybudoval během celého zprostředkování pozitivní vztah k žadatelům o NRP. Žadatelé mu musí důvěřovat a on jim musí být nápomocný v situacích, kdy si žadatelé, neví rady. Sociální pracovník by jako první měl také zjistit eventuální problém, který se v rodině může naskytnout, protože chodí na pravidelné kontroly do rodiny a nabídnout jim možnou odbornou pomoc.

Novela zákona SPOD, zavádí nárok pěstounů na služby, které mají žadatelé a náhradní rodiče podporovat a doprovázet při péči o děti. Jedná se o služby odborné např. poradenství v různých oblastech péče o dítě a také služby odlehčovací, například v případě nemoci pěstouna, aby byl schopen vyřídit si úřední záležitosti atd. Pěstouni budou mít také nárok na doprovázení při zajištění kontaktu dítěte s jeho původní rodinou (povinností pěstounských rodin bude umožnit styk s biologickými rodiči dítěte, či příbuznými). Subjekt, který s žadatelem uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, poskytuje též osobě poradenství na které má ze zákona nárok.

Zajištění služeb pro podporu NRP bude zajištěn ve spolupráci veřejné správy (obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady), organizacemi, které jsou obcemi a kraji zřizovány a nestátními neziskovými organizacemi. Všechny tyto subjekty budou poskytovat na základě shodných pravidel (odbornost, personál, systém kontroly...). Pěstouni budou muset uzavírat dohody, ve kterých budou také stanoveny práva a povinnosti pěstounů. V této dohodě bude individuálně s každou pěstounskou rodinou stanoven rozsah služeb, které budou využívat. Matějček (1999) uvádí, že ke každé rodině je třeba přistupovat individuálně, každá rodina má totiž své individuální problémy a každý problém je potřeba diagnostikovat jiným způsobem a najít vhodné řešení, které rodině pomůže.

Vyhláška (§ 4), která je součástí novely zákona SPOD, uvádí minimální rozsah poradenství, které je osobě pečující (opatrovník, pěstoun), nebo osobě v evidenci (pěstoun na přechodnou dobu) trvale nebo dočasně poskytováno při zajištění osobní péče o dítě svěřené do péče:

- pomoc při řešení sociálních nebo psychických problémů;
- pomoc při řešení problémů souvisejících s péčí o dítě, zdravím dítěte a jeho výchovou;
- pomoc při zabezpečení péče o dítě se zdravotním postižením;
- poradenství v oblasti vzdělávání dítěte, při výběru a hodnocení možností další přípravy dítěte na budoucí povolání a při výběru vhodného zaměstnání;
- poradenství v oblasti nabídky kulturní, sportovní či jiné zájmové činnosti svěřeného dítěte;
- poradenství při uplatňování nároků osoby pečující či osoby v evidenci a svěřeného dítěte v oblasti nemocenského pojištění, důchodového pojištění,

v nezaměstnanosti či podpory při rekvalifikaci, státní sociální podpory, dávek pomoci v hmotné nouzi, dávek pro osoby se zdravotním postižením, veřejného zdravotního pojištění a při uplatnění jiných nároků a pohledávek;

- pomoc při využívání sociálních služeb;
- pomoc v období po přijetí dítěte do rodiny;
- pomoc v období návratu svěřeného dítěte do původní rodiny;
- pomoc při přípravě svěřeného dítěte na odchod z NRP a při zabezpečení a při zabezpečení bydlení pro svěřené dítě odcházející z náhradní rodinné péče, při poskytování pomoci dítěti při vyřizování úředních záležitostí, hledání zaměstnání, při hospodaření s finančními prostředky a řešení dalších otázek spojených se vstupem dítěte do samostatného života;
- pomoc při jednání s rodiči nebo jinými osobami blízkými dítěti a při udržování a rozvíjení kontaktů dítěte s rodiči či blízkými osobami;
- pomoc při doplnění odborných znalostí a dovedností.

Přijatá novela zákona SPOD (§ 12 odst. 1) také umožňuje OSPOD vydat rozhodnutí o povinnosti rodičů, či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte využít odbornou poradenskou pomoc v tom případě, pokud nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče, nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem.

Toto poradenství je pouze uplatňováno u pěstounské péče, domníváme se, že rodiny osvojitelů by měli mít také nárok na tyto služby, neboť děti v osvojení mají stejné potřeby jako děti, které jsou v pěstounské péči. A mnoho osvojitelů by odbornou bezplatnou pomoc uvítalo. Bohužel odborná pomoc osvojitelům je v přijaté novele zákona SPOD, opomíjena.

6. POPIS PRŮZKUMU

Teoretická část popisuje z převážné většiny standardní postupy určené legislativou. Problematika náhradního rodičovství je velmi specifická a jedinečná. Toto téma je stále aktuální a diskutované, ale přesto mu není věnována příliš velká pozornost. Zájemci o náhradní rodinnou péči často netuší, co všechno je čeká a s čím vším se budou muset potýkat. Proto jsou osobní zkušenosti pěstounů a osvojitelů unikátním materiálem, který doplňuje teoretické poznatky.

V této části diplomové práce je pozornost soustředěna na to, jak celou záležitost zprostředkování pěstounské péče a osvojení vnímají samotní žadatelé. Jak hodnotí celý proces zprostředkování (motivace, způsob poskytování informací, hodnocení odborné přípravy, zkušenost s celým procesem, ale také jejich návrhy na možné vylepšení). Důležitým hlediskem je také porovnávání jejich zkušeností. Pro průzkumný záměr bylo zvoleno kvalitativní zkoumání, které v zásadě respektuje jedinečnost každého člověka (Gavora, 2000).

6.1 Cíl průzkumu

Cílem průzkumu je zjistit, jak žadatelé o pěstounskou péči a osvojení vnímali celý proces zprostředkování, jeho jednotlivé části a jeho trvání. Dále je cílem zjistit zda a do jaké míry se názory na zprostředkování a postoje žadatelů liší.

6.2 Průzkumné otázky

Pro kvalitativní způsob zkoumání byl před samotným získáváním dat zformulován průzkumný cíl, a také otázky, které podle Šed'ové (2007) tvoří jádro každého kvalitativního šetření. Pomáhají zaostřit šetření tak, aby poskytlo výsledky v souladu s jeho cílem, a také ukazují cestu, jak samotné šetření vést. (Šed'ová, 2007) Otázky byly tvořeny takovým způsobem, aby korespondovaly se zvoleným cílem.

Hlavní průzkumná otázka: Jak vnímají osvojitelé a pěstouni celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice.

Tato otázka bude zodpovězena prostřednictvím dílčích otázek:

1. Jak vypadala situace rodiny před podáním žádosti o pěstounskou péči/osvojení?
2. Jak probíhalo období od podání žádosti po zařazení do evidence uchazečů, čím si museli projít?
3. Jakou zkušenost mají náhradní rodiče se zprostředkovateli náhradní rodinné péče?
4. Jak je hodnocena příprava žadatelů o pěstounskou péči/osvojení?
5. Jak náhradní rodiče hodnotí dobu od zařazení do evidence po příchod dítěte do rodiny?
6. Vědí pěstouni/osvojitelé odkud k nim přišlo dítě?
7. Jak náhradní rodiče hodnotí pěstounskou péči s odstupem času, a co bylo v celém procesu nejtěžší?

V souvislosti s výše uvedenými otázkami byly respondentům pokládány otázky.

6.3 Charakteristika průzkumného vzorku

Počet provedených rozhovorů by neměl být příliš malý, aby bylo možné porovnat získaná data, ale zároveň by neměl být ani příliš velký, aby data byla kvalitně zpracovatelná.

Byly osloveny čtyři pěstounské rodiny a čtyři rodiny, které si dítě (děti) osvojily. Pro rozhovor byly zvoleny ženy, a to z toho důvodu, že mají citlivější pohled na svět kolem sebe.

Rozhovory probíhaly v prostředí, které si zvolily samy respondentky. Pět rozhovorů proběhlo u rodin doma, a zbylé tři rozhovory proběhly v příjemné kavárně (v zákoutí, kde jsme měli klid, a nikdo nás nerušil).

Charakteristika rodin, které si vzaly dítě (děti) do pěstounské péče:

Rodina č. 1

Manželský pár. Mají 3 biologické děti. Rodina si vzala do pěstounské péče dívku (otec je romského původu), u níž bylo diagnostikováno ADHD. Manželský pár podal žádost roku 2006 a v roce 2009 jim byla dívenka ve dvou letech svěřena do péče. Rodina bydlí v malé vesnici, kousek od menšího města.

Rodina č. 2

Manželský pár, biologické děti žádné. V roce 2008 si podali žádost a v roce 2010 jim byla svěřena do pěstounské péče holčička. Původně manželé žádali o adopci, ale z důvodu dlouhého čekání se rozhodli pro pěstounskou péči. Rodina bydlí na vesnici kousek od města.

Rodina č. 3

Rodina, která má 3 biologické děti. Do pěstounské péče si vzali 2 děti – dívku a chlapce. U chlapce žádali v roce 1995 o svěřeni do péče a v roce 1996 si pro něj jeli do kojeneckého ústavu, byly mu dva roky. Dívku si vzali roku 1998 z rozhodnutí soudu, protože manželský pár si jí vyhlédl v dětském domově. Obě děti jsou romského původu.

Rodina č. 4

Rodina, která má 3 biologické děti. Do pěstounské péče si vzali 4 sourozence ve věku 1 a půl, 3, 5 a 8 let, které si zvali v roce 1998 z dětského domova a nejmladší z kojeneckého ústavu. Sourozenci byli před rozdělením. Rodina bydlí v domě pro pěstouny na obci blízko města.

Charakteristika rodin, které si dítě (děti) osvojily:

Rodina č. 5

Manželský pár, osvojil si 1 chlapce. Rodina bydlí v menším městě v panelovém domě. O osvojení požádal manželský pár roku 1991 a chlapce si osvojili roku 1996 ve třech letech.

Rodina č. 6

Manželský pár, žijící na vesnici. Vlastní děti nemají, adoptovali si dvě děti – dívku, která do rodiny přišla roku 1996, když jí byly dva měsíce, žádost si podávala rodina v roce 1993 a chlapce, který přišel do rodiny v roce 2003 v devíti měsících, žádost si podávali v roce 2002.

Rodina č. 7

Manželé, kteří bydlí v rodinném domě ve městě. Mají jednoho osvojeného chlapce. Žádost si podávali v roce 2003 a chlapce si odvedli z kojeneckého ústavu v roce 2006.

Rodina č. 8

Manželský pár, který si osvojil dvojčata – dívku a chlapce ve třech měsících. Žádost si pár podal v roce 2003 a dvojčata si z kojeneckého ústavu vyzvedli v roce 2006. Rodina bydlí v paneláku ve městě.

Podle výše uvedených charakteristik rodin se jedná o velmi různorodý soubor respondentů (odlišný například v počtu a věku dětí, délka pěstounství, věk pěstounství apod.), tato rozmanitost by měla být pro šetření přínosem, protože právě díky odlišnosti respondentů může být zcela naplněn stanovený cíl šetření. Vzorek má velký průzkumný potenciál.

6.4 Metody sběru dat

Vzhledem k tomu, že průzkum je zaměřený na získávání detailních údajů o „vnitřním světě“ jedince, k dosažení stanoveného cíle byla využita metoda kvalitativního výzkumu. „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvalifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Pro získání kvalitativních dat je nejideálnější metoda individuálních rozhovorů. Bylo zvoleno interview, tedy rozhovor, jenž umožní porovnání výpovědí všech dotazovaných, což by v případě volného rozhovoru nebylo úplně tak možné. Přitom ale nezabrání, aby při rozhovorech mohla být využita reakce na odpovědi a dojít tak k hlubšímu poznání.

Takový to typ rozhovoru se vyznačuje podle Hendla (2005, s. 164): „*definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.*“

Do průzkumných faktorů, ovlivňující interview, patří vnější podmínky (např. prostředí, vnější vlivy atd.) a důležité je také chování tazatele (jeho schopnost navázat kontakt, jaké používá výrazové prostředky při rozhovoru, vnější zhled atd.).

Při interview je důležité dodržet několik fází, které má:

1. *část přípravná u úvodní* – v této části je důležité jak tazatel navazuje kontakt s respondenty. První sdělení by mělo vést k účelu rozhovoru, tazatel by se měl představit a měl by také respondentovi sdělit, co od něj očekává. V úvodní části by měl také získat souhlas s provedením rozhovoru a zvoleným způsobem jeho fixace;
2. *fáze upevnění kontaktu* – v této fázi zahajuje tazatel rozhovor obecnými tématy a pozvolna přechází k hlavnímu okruhu otázek;
3. *jádro interview* – tvoří tématické okruhy, zaměřují se na cíle výzkumu. Tato fáze je nejcitlivější. Tazatel by měl sledovat psychický stav respondenta (napětí, únava atd.). Jádro interview probíhá ve vlnách, k danému tématu je možno vrátit se později;

4. *závěr a ukončení interview* – jedná se o uzavření zvoleného tématu. Tazatel by si měl také ověřit, zda svými otázkami nezpůsobil respondentovy závažnější stav a také zda má respondent sám pro sebe témata uzavřená, nebo k jejich uzavření potřebuje prostor a čas.

Průměrná délka každého rozhovoru činila zhruba jednu hodinu. Na začátku každého rozhovoru byla uvolněna atmosféra otázkami jednoduchými, které byly zaměřeny na počet dětí v rodině, jejich věk a vzdělání, údaje o náhradních rodičích a formách NRP.

6.5 Sběr a zpracování údajů

Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů byly získány informace, které byly se souhlasem respondentů zapisovány do předem připravených schémat. Všechny schémata byla přepisována za současné redukce prvního řádu, přičemž záznamy, jenž nenesly žádnou informaci k zvolenému tématu byly vynechány. Základní informace o rodině, byly získány hned v úvodní části rozhovoru.

Údaje získané z rozhovorů byly analyzovány metodou otevřeného kódování a každé významové jednotce sdělení byl přidělen určitý kód. *„Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Bez tohoto prvního a základního analytického kroku by nemohl proběhnout zbytek analýzy ani následná komunikace“*. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 43)

Rozhovory, které byly získány, byly následně vytištěny a byly v nich vyhledávány shodné, či podobné odpovědi.

Pomocí techniky barvení byly stanoveny sady pojmů a kategorií jako základ pro definování různých vztahů a závislostí mezi nimi. Záměrem bylo také, ze seskupených výroků, vyloučit významové jednotky, které v sobě nesly témata, nebo vzorce, které se opakovaly. Opakujícím se informacím byla přidělena jedna určitá barva.

Pomocí analýzy byly v rozhovorech následně vyhledávány shody a rozpory ve výrocích všech respondentů. Ty byly pak roztrženy na rozdíl mezi pěstouny a osvojitele.

6.6 Interpretace údajů

I. RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1.1. Hlavní motivy přijmout dítě do péče

Hlavním motivem přijmout cizí dítě do své péče bylo u tří z osmi sledovaných rodin poskytnout pomoc a domov těm, kteří ho nemají. R1: „*hlavním motivem bylo pomoc opuštěnému dítěti*“, R3: „*dát rodinu a domov dětem, které ji mít nemohly*“, R4: „*hlavním motivem bylo poskytnout dětem domov, rodinu*“. Tyto tři rodiny spojovala touha pomoci dítěti a jejich hlavním rysem bylo také to, že už měli své biologické děti.

U zbylých pěti rodin byl hlavním motivem neplodnost. R2: „*nemohli jsme mít vlastní děti...*“, R5: „*rozhodli jsme se, protože jsme svoje mít nemohli. Nechtěli jsme zůstat sami...*“, R6: „*osvojit dítě, jsme se rozhodli poté, co jsme zjistili, že vlastní děti mít nemůžeme*“, R8: „*když jsem zjistila, že to vypadá, že nebudujeme mít možnost mít svoje děti*“. Tyto rodiny spojuje touha po dítěti a naplnění rodičovské identity.

Dvě respondentky také upozorňují na důležitost motivace vedoucí k přijetí dítěte. R6: „*důležitá je motivace, protože to ne vždy může jít podle jejich představ*“, R6: „*myslím si, že důležitá je motivace...je nutné si uvědomit, že péče o tyto děti a jejich výchova je náročná*“.

1.2. Výběr dítěte

Představy a požadavky na dítě byly u jednotlivých rodin velmi různé a odlišné. Někteří měli zcela přesné představy o dítěti, které chtěli přijmout, někteří žádali o konkrétní dítě a u některých nebyly požadavky na dítě tolik náročné, jako u některých dotazovaných.

U respondentů, kteří žádali o osvojení, se představy odlišovaly od představ pěstounů a to v různých aspektech. Především byl pro ně důležitý dobrý zdravotní stav a nízký věk dítěte. Další charakteristiky, které tyto respondentky uváděly, byly velmi různé. R5: „*na pohlaví nám nezáleželo, pro nás bylo důležité, aby bylo zdravé. A chtěli jsme dítě malé*“, R6: „*...tak jsme tam napsali, že chceme hlavně dítě zdravé a co*

nejmenší. Na pohlaví nám nezáleželo...“, R7: *„přáli jsme si co nejmenší dítě a aby to byl kluk a nebyl jiného etnika“*, R8: *„...měli jsme stanovenou věkovou hranici, pokud by to byly dvojčata tak do dvou let, sourozenci do čtyř let...co se týká zdravotních vad, tak jsme tam psali, že menší vady nevadí a na pohlaví nám nezáleželo“*.

Oproti osvojitelům byly nároky pěstounů na přijetí dítěte tolerantnější a méně náročné. Jejich představa o dítěti vyplývá z jejich motivace. Hlavní důvodem pěstounů je pomoci dítěti, které má potíže s umístěním do rodiny, sourozencům, dítěti odlišného etnika či různého postižení. R3: *„...pohlaví nám bylo jedno a nevadil nám taky romský původ a menší postižení“*, R4: *„no, přesnou představu jsme neměli, ale říkali jsme si, že bychom vzali nějaké sourozence“*.

Jedna respondentka dokonce na otázku ohledně představy o dítěti, uvedla, že systém je nastaven tak, že žadatelé jsou vybráni pro dítě nikoli tak, že rodiče si vyberou dítě přesně podle jejich představ a takové dítě je jim vybráno. R2: *„to já jsem byla vybrána pro dítě, nefunguje to tak, že si rodič dítě vybírá“*, dále dodala, že podle možností, schopností žadatelů by mělo být rodině vybráno dítě takové, které zvládnou. R2: *„předpěstounská příprava je o tom, aby žadatel řekl jaký je, co zvládne, co umí a neumí, na co nestačí a tak. Pak se sejde poradní sbor a vybere mi dítě, které zvládnou, to si myslím, že je správné a tak by to mělo být“*.

Z dotazovaných pěstounů pouze jedna respondentka měla představy a nároky na dítě vyšší než u výše zmiňovaných pěstounů. R1: *„chtěli jsme holčičku a tak do čtyř let a taky bez vážného postižení. Taky jsme tam měli, aby nebyla čistého romského původu“*.

1.3. Informovanost o NRP před podáním žádosti

Informace o problematice náhradní rodinné péče v době rozhodování a před podáním žádosti měli všichni respondenti pouze okrajové. Informace získávaly rodiny z různých zdrojů jako knihy, časopisy, internet, filmy, od sociální pracovnice, neziskové organizace.

Šest rodin z osmi dotazovaných uvedlo, že prvním krokem k získání informací bylo jejich vyhledávání z různých zdrojů, např. knihy, časopisy, filmy a internet. R1: *„spousta informací jsme si našli na internetu, a v knížkách. Hlavně z internetu“*, R2: *„z časopisu a knih, internet...“*, R3: *„věděli jsme jen z časopisu a doslechu...“*, R5: *„moc*

informací jsme neměli, pouze okrajově, tenkrát ještě nebyl internet...“, R6: *„jen okrajově...“*, R7: *„hodně informací jsem si zjistila z internetu a knížek“*.

Po získání obecných informací o NRP hledali tito respondenti podrobnější informace přes sociální pracovníce a neziskové organizace. R2: *„...pak jsme se rozhodli a informace jsme získali od sociální pracovníce“*, R3: *„...něco nám také pověděla sociální pracovníce“*, R5: *„když jsem se rozhodli, tak jsme šli na městský úřad, kde nám sociální pracovníce poskytla nějaké informace“*, R6: *„...byli jsme se ptát na městský úřad, kde nám sociální pracovníce poskytla nějaké informace“*, R7: *„v další fázi pak od různých neziskových organizací a od sociální pracovníce OSPOD...“*, R8: *„když jsem se rozhodli, šla jsem na Městský úřad, tam jsme získali nějaké informace“*.

Jediná z osmi dotazovaných uvedla, že prvotní informace hledali přes Fond ohrožených dětí. R4: *„no, provoní informace jsme hledali přes Fond ohrožených dětí, protože naši kamarádi tak přišli k dětem“*, tato respondentka dále uvádí, že informace se také dozvěděli z časopisu, přes pěstouny a sociální pracovníce: *„...také nám velmi pomohl časopis Náhradní rodinná péče a různé knihy...dále máme známe, kteří nám poskytly rady....velmi cenné.*

II. OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI DO ZAŘAZENÍ ŽADATELŮ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSOTUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

2.1. průběh od podání žádosti o pěstounskou péči/osvojení po zařazení do evidence uchazečů

Toto období je velice náročné. Žadatelé musejí zvládnout spousty dotazníků, formulářů, rozhovorů a testů. U žádného z respondentů jsem se nesečkala s rozdílným postupem. Všechny dotazované respondentky absolvovaly stejné postupy. Rozdíl možná najdeme jen v drobných odchylkách, ale jádro postupu k získání dítěte do péče je všude stejné.

R1: *„no, podali jsme si žádost a pak dlouho nic se nedělo, prostě jsme jen čekali. Pak se konečně ozvali a zase dlouho nic. Přijde nám, že celý ten aparát je nepružný. Pak jsme museli asi měsíc obíhat různá potvrzení a doporučení, například od zaměstnání, jakou máme průměrnou mzdu, potvrzení od lékaře a mnoho dalšího. Také*

nás sociální pracovnice navštívila doma, aby zjistila, jaké máme rodinné podmínky. Pak jsme absolvovali psychologické testy a rozhovor s psychologem“.

R2: „absolvovali jsme různé testy, psychotesty, pohovory s psychologem. Měli jsme také návštěvy u nás doma“.

R3: „psychotesty, pohovory a vyplňování různých dotazníků“.

R4: „absolvovali jsme pohovory s psychologem, ta byla výborná. Dále psychologické testy a setkání s jinými pěstouny. Protože se nám ale poté narodila dcera, tak jsme s přijutím dětí nespěchaly, pak jsme po pěti letech museli žádost znova obnovovat. Museli jsme znovu absolvovat pohovory s psychologem, tam jsme se už, ale setkali s nepříjemným psychologem. Byl arogantní, a nepříjemný“.

R5: „na magistrátě nás měla na starost jedna paní, která také byla asi dvakrát u nás doma na kontrolu. Ta byla velmi vstřícná a chápavá, vždy mi odpověděla na všechny otázky. Pak jsme dělali psychotesty s psychologem. Těch testů bylo strašně moc a trvaly třeba čtyři až šest hodin. Psycholog posuzoval všechno, i zdali se k sobě s manželem hodíme. Vyplňovali jsme spousty otázek, a kreslili jsme tam různé kolečka, a tak, moc se to nedá ošidit“.

R6: „museli jsme vyřídit nějaké potvrzení, od zaměstnavatele, od lékaře. Pak jsme museli vyplnit spousty dotazníků, absolvovali jsme psychotesty a pohovory. U druhého dítěte jsme testy ani přípravný kurz absolvovat nemuseli, protože už jsme byli prověřeni u prvního dítěte. Absolvovali jsme pouze jen setkání“.

R7: „po vyzvednutí formulářů u sociální pracovnice jsme asi měsíc obíhali lékaře a zaměstnavatele a vyplňovali formuláře. Pak jsme byli pozváni na psychologické vyšetření na krajský úřad. Tam jsme vedli s psychologem asi hodinový rozhovor a pak jsme vyplňovali osobní testy a mnoho dalších formulářů, ty obsahovaly například otázky k našemu dětství, k našemu manželství a tak. Na vyplňování toho bylo moc, třeba jeden formulář obsahoval asi pět stran. Pak jsme byli pozváni k vyhodnocení našich testů, k těm jsme se mohli také vyjádřit. A pak jsme absolvovali přípravu“.

R8: „Žádost, psychotesty, psychotesty s dvěma manželskými páry, různé rozhovory nad příběhy, různé setkání“.

2.2. Nahlédnutí do psychiky náhradních rodičů při posuzování

Období posuzování je pro žadatele velmi náročné na psychiku. Všechny respondentky se shodly na tom, že toto období je velmi náročné a vyčerpávající. Pro všechny respondentky byly tyto zavedené postupy nepříjemné a zdlouhavé. R1: *„Bylo to strašné, spousta papíru, vyplňování a dlouhé čekání“*, R4: *„testy byly náročné, hodně otázek...“*, R2: *„...nebylo to příliš příjemné. Bylo to formou otázek a odpovědí“*, R3: *„je to náročné,...někdy nám sice některé otázky přišli zbytečné“*, R5: *„bylo to fakt náročné na psychiku a také časově náročné...a byli jsme z toho vždycky dost vyčerpaní...“*, R7: *„bylo to celkem náročné na psychiku, některé otázky byl nepříjemné, ale zvládli jsme to...“*, R8: *„no, bylo to náročné, zvláště pohovory, ty byly stresující, protože se jim zdálo, že jsme spolu málo měsíců žili po svatbě. Neustále nás prověřovali, jak bychom spolu dlouho vydrželi a tak. No, nebylo to zrovna moc příjemné“*.

Posuzování je náročné nejen na psychiku žadatelů, ale také časově zdlouhavé. Dvě respondentky uvedly, že skloubit absolvování všech testů a pohovorů s fungováním v rodině a práci je náročné. R4: *„...skloubit nějak s fungováním v rodině, sháněli jsme hlídání pro vlastní děti“*, R5: *„...také časově náročné. Přišli jsme třeba na osmou ranní a skončili jsme ve dvě odpoledně...navíc kdo má práci kde ho neuvolní, tak to pro něj může být problém, mě to šéf naštěstí povolil“*.

Čtyři respondentky se také shodly na tom, že toto období je sice náročné, ale chápou jeho význam a nutnost žadatele prověřovat. R2: *„Brali jsme to jako něco co musíme absolvovat...“*, R3: *„...chápeme, že se rodiny prověřovat musí“*, R4: *„je třeba ale toto období překonat...“*, R6: *„ale oba chápeme, že to je to nutné“*.

Dvě respondentky uvedly, že absolvování tohoto posuzování zvládali hůře muži. R6: *„no, manželovi to bylo méně příjemné...“*, R7: *„...zvládli jsme to, já asi lépe než můj manžel“*.

III. PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

3.1. Přístup pracovníků

Reakce všech respondentek zde byly velmi různé. Kladné zkušenosti vyjadřovaly dvě respondentky. R3: *„vše probíhalo dobře, se sociální pracovníci jsme neměli žádné“*

problémy, snažili se nám pomáhat. Pomohli nám třeba taky u soudu, když se ozval Mirkův otec, soud jsme nakonec vyhráli“, R6: „my máme s přístupem pracovníků dobré zkušenosti, snažili se nám pomoc, a byli příjemní a vycházeli nám vstříc“.

Jedna z respondentek vyjádřila velmi negativní zkušenosti s přístupem pracovníků. R1: „přístup byl strašný, nejhorší byly asi na krajském úřadě, dokonce se nám i stalo, že informace, které jsme vyplňovali, od nás blbě opsaly, protože jsme je ještě nakonec trochu měnili. Nakonec na krajském úřadě měli ty prvotní informace, ty které jsme měnily tak ty neměly a vymlouvaly se, že nevědí, že je jedna úřednice na dovolené a tak. Taky nás překvapilo, když jsme se dozvěděli, ale zpětně, že Lucka mohla být v zhruba půl roku v rodině, ale protože v tu dobu byly Vánoce, tak sociální pracovnice váhala a tak se to celé zpozdlilo. Připadalo nám to, že úřednice mají své postupy a nebyly vůbec ochotné je urychlit“.

Další respondentky uváděly, že se setkaly s pracovníky, kteří byli ochotní a vstřícní, ale také s těmi, kteří byli ochotní méně. R2. „paní K. byla velmi příjemná, když jsme se rozhodli, nakonec pro pěstounskou péči pomohla nám zjistit informace. Někteří pracovníci byli velmi příjemní jiní méně, ale většinou byli příjemní a ochotní“, R4: „setkali jsme se s výbornými pracovníky, kteří nám k nám byli citliví, byly ochotní, zároveň jsme se také ale setkali například s psychologem, který k nám byl chladný, arogantní“, R8: „ve většině případu jsme byli s pracovníky spokojeni, jen s jednou sociální pracovnicí jsme měli trochu horší komunikaci, když jsme se zeptali na Fond ohrožených dětí, moc se s námi o tom bavit nechtěla. A někteří nám neustále tlačili, proč nechceme dítě romského původu, připadali jsme si trochu méněcenní. Jinak třeba v kojeneckém ústavu byly všichni moc hodní“.

Dvě respondentky se také setkaly u pracovníků s jednáním, které považovaly za urážlivé a netaktní. R5: „akorát jedna sociální pracovnice nám řekla, jestli už není pozdě si dávat žádost, protože než vše vyřídí tak už budeme starší. Šlo jen o to, že to neřekla příliš moc pěkně. Ale jinak byli všichni pohodě a vycházeli nám vstříc“, R7: „zase tak úplně spokojeni jsme nebyli. Při všech těch různých pohovorů, testu a všelijakých procedur mě spíš připadalo, jako by mě podezírali, nevím. Ale nějaké velké problémy nám nikdo nedělal, jen nám přišlo, že by k nám, pomohli mít trošku jiný přístup“.

Více by uvítaly u pracovníků jiný přístup, více empatie, porozumění a citlivost. R4: „myslím si, že je velmi důležité u těchto odborníků, kromě odbornosti a vzdělání také přístup, empatie, citlivost, umět komunikovat“.

3.2. Informovanost od pracovníků

Informace, které dostaly rodiny od pracovníků, kteří se na procesu podíleli, byly spíše dostačující. Většinou si rodiny informace doplňovaly z jiných zdrojů, jako je internet, či literatura. R1: „no, krajský úřad nás dostatečně neinformoval, asi i pro jsme dělali ty povinné kurzy. Na těch kurzech jsme informováni byli dost. Dokonce jsme dostali doporučenou literaturu...“, R2: „získali jsme pouze potřebné informace nutné, pro pěstounskou péči...“, R4: „myslím, že ano, ale hodně jsme se připravovali sami přes knihy, pěstouny...“, R7: „nějaké informace jsme dostali, ale spíše jsme si hodně toho vyhledali sami. Na internetu, v knížkách, od známých a tak“, R8: „celkem ano, ale více jsem se začala zajímat přes internet“.

Další tři respondentky uvádějí, že informovány byly, ale už je to tak dávno co procesem prošly, že si to dobře nepamatují. R3: „už si to moc nepamatuji, ale domnívám se, že jo. Dneska už je možné si skoro všechno vyhledat v internetu, což my jsme ještě nemohli“, R5: „už si to moc nepamatuji, ale domnívám se, že ano. Účastnili jsme se spousty schůzek, takže myslím, že ano“, R6: „řekla bych, že ano, řekli nám, jak to bude probíhat, co nás čeká“.

3.3. Ovlivnili získané informace nějak respondenty

Všechny dotazované respondentky, až na jednu, uvedly, že informace, které získaly od odborníků, nijak neovlivnily jejich rozhodnutí přijmout dítě do jejich rodiny. R2: „informace nás neovlivnili. Ovlivnilo nás dlouhé čekání na adopci. To byl důvod, proč jsme se rozhodli jinak“, R3: „neovlivnili. Věděli jsme, že to nebude snadné, ale šli jsme do toho“, R4: „neovlivnili“, R5: „vůbec ne, byli jsme pevně přesvědčeni“, R6: „neovlivnili, toužili jsme po dítěti a byli jsme pevně rozhodnutí“, R7: „i přesto, že jsme se dozvěděli o tom, jak to někdy může být s dítětem těžké, tak přesto jsme se rozhodli do toho jít, chtěli jsme mít dítě se vším všudy. Aby mělo naše příjmení, abychom byli normální rodina“, R8: „ne, neovlivnili“.

Pouze jedna respondentka uvedla, že informace které získala, ji trochu ovlivnily. Ovlivnily však spíše její představu, její rozhodnutí nikterak. R1: *„asi trochu jo, zjistili jsme, že to nemusí vždy být takové, jaké jsme si to představovali, že to ne vždy nemusí vyjít a může to být pro rodinu opravdu hodně těžké“*.

IV. KVALITA PŘÍPRAVNÝCH KURZŮ

4.1. Přípravný kurz před přijetím dítěte

Čtyři respondentky přípravný kurz neabsolvovaly a to z toho důvodu, že když si podávaly žádost o první dítě, tak tyto kurzy nebyly povinné. Zbylé čtyři respondentky přípravný kurz absolvovaly a shodují se na tom, že probíhal formou přednášek a různých seminářů. A za nejpřínosnější všechny respondentky uvádějí setkání s pěstouny a osvojiteli, kteří jim předávali své zkušenosti a zážitky. R1: *„když jsme podali žádost, tak jsme po nějaké době byli pozváni na krajský úřad, tam jsme absolvovali psychologické testy, a poté různé přípravné kurzy. Byli tam sociální pracovníce a různí odborníci. Dostávali jsme základní informace, nejpřínosnější nám ale přišlo, když tam přišli pěstouni, kteří už mají zkušenosti a říkali nám své zážitky“*, R2: *„účastnili jsme se přípravných kurzů. V těch nám přednášeli, také jsme diskutovali ve skupině a pak jsme dostali formuláře, které jsme vyplnili. Otázky se týkaly různých životních situací, a jak bychom se zachovali. Určitě považuji za pozitivní přínos setkání s lidmi, kteří mají stejný problém“*, R7: *„ano, účastnili, tu realizovalo Středisko náhradní rodinné péče. Zúčastnili jsme se asi čtyř celodenních sezení. Bylo tam hodně odborníků, velmi obohacující byly zkušenosti rodin, které již dítě přijali. Kurz byl celkem příjemný“*, R8: *„účastnili jsme se přípravy pro osvojitelé. Účastnili jsme se víkendových setkání asi devíti páru. To bylo super, protože tam bylo spoustu odborníků, kteří nám poskytli užitečné rady. Ale nejvíce nám dalo dvě rodiny, které tam byly a kteří se podělili ze svými zkušenostmi“*.

Jedna z dotazovaných uvedla, že kurz neabsolvovala, protože v té době nebyl povinný, ale při osvojení druhého dítěte se zúčastnila jednoho sezení. R6: *„u prvního dítěte jsme přípravu neabsolvovali, nebyla ještě povinná, u druhého dítěte jsme pouze absolvovali jedno sezení, s několika rodinami čekatelů na dítě. Tam jsme si pouze vyměňovali zkušenosti“*.

4.2. Struktura přípravy

Co se týká struktury kurzu a jeho kvality, nikdo z respondentů neměl negativní zkušenosti a byl s kurzem spokojen. Kurzy vedly různí odborníci. R1: „*příprava byla pro nás přínosem...hráli se tam různé hry, kreslilo se tam a tak...*“, R2: „*přípravný kurz vedl psycholog a pomáhala mu doktorka. Spíše to byly všechno praktické věci, což bylo dobře*“, R7: „*byli jsme celkem spokojeni, informování..., byly tam užitečné rady, s kterých dodnes čerpáme*“, R8: „*celá příprava byla pro nás přínosem. Struktura nám vyhovovala...*“.

Pouze jedna respondentka si myslí, že absolvovat kurz je zbytečné, a to i přes to, že kurz neohodnotila negativně. R2: „*my myslíme že, přípravné kurzy je zbytečné absolvovat. Navíc to je časově náročné. Myslíme si, že stejně na konkrétní věci ve výchově vám žádné přípravy nepomůžou a se situací se musíte vypořádat. Že vás to nepřipraví k tomu, co vás čeká*“.

Respondentka 1 (R1) byla s kurzem také spokojena, uvědomuje si ale, že všichni spokojeni být nemusí. R1: „*...bylo tam několik párů, pro které to byla ztráta času, což si dokážu i představit. Hráli se tam různé hry, kreslilo se tam a tak, takže to některé moc nebavilo*“.

4.3. Co by nemělo chybět na přípravných kurzech

Odpovědi respondentek, jenž kurz absolvovaly byly různé, ve většině případu, se ale respondenti shodli na tom, že v přípravných kurzech by se měli budoucí náhradní rodiče dovědět informace o právech biologických rodičích – na co by měli být budoucí pěstouni a osvojitelé připraveni a také informace ohledně vývojové psychologie dítěte a jeho výchovy. R1: „*hlavně by se opravdu měli žadatelé dozvědět, jak to ve skutečnosti může být náročné, že jejich vývoj může být opožděn, měli by být připraveni na také skutečnost co, se týče biologické rodiny dítěte, co se může stát, s čím se může pěstounská rodina setkat*“, R8: „*určitě informace ohledně výchovy přijatých dětí, s čím by měli rodiny počítat*“, R7: „*myslím si, že by neměla chybět také právní stránka, co se týče dítěte. Ohledně biologických rodičů*“, respondentka 7 také dodává, že je důležité i setkání přímo s pěstouny a osvojiteli. R7: „*výborné bylo, že jsme se tam setkali přímo s rodinami, kteří si dítě osvojili, nebo s pěstouny*“. Tento názor se také shoduje s názorem

respondentky 2, jenž kurz považuje za zbytečnost, ale zkušenosti přímo od náhradních rodin považuje za přínosné. R2: „dnes už jsou však kurzy povinné. No, když už je člověk musí absolvovat, tak určitě by neměly chybět v těchto kurzech zkušenosti přímo od pěstounů“.

Zbylé čtyři respondentky, které se přípravných kurzů nezúčastnily, vypověděly také svůj názor. Ve většině případů se shoduje s názory s těmi, kteří se přípravných kurzů účastnili. R3: „myslím si, že by měla být důležitá informace, odkud ty děti pocházejí, a že mohou být jiné než vlastní. Dále informovanost o právech biologické a pěstounské rodiny“, R4: „od známých vím, že přípravy jsou celkem fajn, ale jsou časově náročné, je nutné všechno skloubit – rodinu, hlídání vlastních dětí, práce“, R5: „vývojová psychologie, ale hlavně zkušenosti pěstounů“, R6: „Přestože jsme přípravné kurzy neabsolvovali, myslím, že je pro žadatelů důležitá zkušenost přímo od osvojitelů. A důležité je opravdu aby žadatelé věděli, do čeho jdou, jak se může dítě chovat po příchodu do rodiny“.

V. OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

5.1. Průběh od zařazení do evidence žadatelů po příchod dítěte do rodiny

Kromě jedné respondentky všichni dotazovaní charakterizovali toto období jako dlouhé a náročné čekání. Dlouhé čekání na posuzování a pak následně na výběr dítěte. R1: „bylo to dlouhé čekání, neustále nám říkali, jak si nás váží jako pěstounů, ale urychlit to nechtěli. Dlouhé bylo taky čekání na psychologické vyšetření“, R8: „bylo to dlouhé čekání, protože při podání žádosti je nutné, aby manželé spolu žili alespoň rok, my jsme měli tři měsíce po svatbě, když jsme si podávali žádost. Čekali jsme 3 roky“, R6: „jednání od podání žádosti do období přijetí dítěte bylo zdlouhavé, ale pracovníci během zprostředkování byly ochotní a vstřícní. Přesto si myslíme, že některé věci by se dali určitě urychlit. U prvního dítěte jsme čekali tři roky, u druhého už jen rok“.

Jedna z dotazovaných dokonce uvedla, že čekání pro ní bylo tak dlouhé a vyčerpávající, že proces chtěla urychlit a volala na krajský úřad. R5: „dlouhé čekání na dítě. Přiznám se, že ten čtvrtý rok jsem to už nevydržela a volala jsem na sociálku, tam nám řekli, že to už pod sebou nemají, a že o volných dětech rozhoduje krajský úřad.“

Řekli nám, že na krajském úřadě jednou za měsíc probíhá nějaký poradní sbor, kde spojují děti a volné rodiny. Tak jsem pak asi pětkrát, vždy každý nový měsíc volala na krajský úřad. Nevím, zdali to k něčemu bylo. Čekali jsme, ale pak už necelý rok“.

Dvě respondentky charakterizovaly tento čas jako období čekání a zároveň přípravy: R7: *„bylo to vyčerpávající. Hodně testů, pohovoru, a tak. Po všech těch testech jsme byli rádi, že to je za námi a pak už jsme se jen těšili, až nám zavolají a my si odvezeme dítě domů. Bylo to však dlouhé čekání. Každý rok odpočítáváte, první rok je nejhorší, to jste nejvíce v očekávání a nejvíce ve stresu, pak ale po čase člověk přestane tak myslet. Hodně jsem v té době četla knížky o osvojení a časopisy“, R4: *„bylo to období čekání a zároveň přípravy. Čtení literatury, setkávání s pěstounskými rodiči a hlavně hodně rozhovorů uvnitř rodiny, připravovali jsme na to naše děti. První žádost jsme si podávali ještě předtím, než se nám narodila dcera, proto jsme se rozhodli nespěchat a počkat až malá trochu vyroste. Pak jsme si museli obnovit žádost, a po roce se nám naskytla sourozenecká skupina. A to tak, že jsme kontaktovali začínající sdružení Rodina svaté Zdislavy. Toto sdružení začalo stavět dům pro pěstounskou rodinu, která by mohla vychovávat větší počet dětí. Tato myšlenka, dům a místo kde dům stál, se nám moc líbila a tak jsme se rozhodli, že se jim ozveme. Po několika letech se nám sdružení ozvalo, že dům je postavený a ve hře jsou tito sourozenci, těm slíbili umístění. Byla to pro ty sourozence poslední šance je umístit do rodiny společně, pokud by se jim to nepovedlo tak by je rozdělili. Sdružení svaté Zdislavy oslovila ředitelka jednoho dětského domova a požádala vedení o umístění této sourozenecké skupiny. No, protože jsme si s dětmi „sedly“, tak jsme se rozhodli do toho jít“.**

Dlouhé čekání ovlivnilo jednu rodinu natolik, že místo osvojení dítěte, na které čekali roky, požádali o pěstounskou péči jedné dívenky, která se jim líbila v dětském domově. R2: *„nejdelší bylo čekání na dítě, prostě jen čekáte, až se vám ozvou. První jsme si chtěli dítě adoptovat, ale poté jsme se rozhodli pro pěstounskou péči, dlouho jsme čekali a v dětském domově se nám zalíbila jedna holčička, a protože nebyla právně volná tak, jsme se rozhodli pro pěstounskou péči*

Kladně byla v jednom případě hodnocena rychlost vyřízení žádosti. R3: *„my jsme to měli docela brzy, ale víme, že většinou to trvá dlouho. Možná že to trvalo tak krátce proto, že obě děti jsou romského původu. Nevím. Prostě jsme podali žádost, pak jsme*

absolvovali psychotesty a pohovory, proběhli i nějaké návštěvy, pak jsme byli zařazeni a už jsme jen čekali. Byl to šok, když pak zavolali“.

5.2. Doba čekání

Čekání na vhodné dítě vnímaly některé respondentky za zdlouhavé a náročné. Někteří toto období zvládali hůře, jiní lépe. R8: *„je to zvláštní čas a docela stresující. Stále přemýšlíte, kdy vám zavolají, abyste měli našetřené nějaké finance na vybavení, jak dlouho to bude trvat atak“*, R2: *„už jsme se těšili, až to bude za námi. Když jsme si nejdříve podávali žádost o osvojení, tak jsme si mysleli, že ta doba čekání snad nikdy neskončí. Zprvu jsem neustále myslela na to, kdy zavolají, že pro nás mají vybrané dítě, byla jsem plná očekávání, pak už to bylo jen dlouhé čekání. Je správné, že rodič je vybrán pro dítě a no naopak. Ale čekací doba je opravdu neúporná. Nakonec jsme požádali o pěstounskou péči“*. Náročnost a zdlouhavost tohoto období potvrzuje také respondentka, která na zprostředkování dítěte nespěchala a nenaléhala. R7: *„No, zase tak moc jsme nespěchali, ale přesto to zdlouhavé a psychicky náročně bylo. V průběhu jsme se postupně na dítě připravovali“*.

U dvou dotazovaných se objevily i pocity marnivosti z dlouho čekání. R1: *„zdlouhavé, psychicky náročné. Prostě si podáte žádost, pak jen dlouho a dlouho čekáte a pak vám zavolají, že mají pro vás vybrané dítě. Už jsme si dokonce chvílemi mysleli, že dítě nedostaneme“*, R5: *„celkem náročné, dítě jsme si chtěli osvojit, protože jsme nemohli mít vlastní, a museli jsme čekat dlouho. S manželem jsme si dokonce někdy říkali, zdali to má vůbec cenu“*.

Zbylé dvě pěstounky a jedna osvojitelka toto období prožívaly bez větších negativních pocitů. Obě pěstounky také uvedly, že to bylo období přípravy na přijetí dítěte do rodiny. R3: *„byli jsme rádi, že jsme to měli tak brzy vyřízené. V tom čekání jsme mezitím normálně fungovali jako rodina, mluvili jsme hodně s vlastními dětmi a připravovali je na příchod dítěte“*, R4: *„tak nějak normálně, máme tři vlastní děti, takže jsme neměli myšlenky pouze na to, kdy se nám už ozvou“*, R6: *„bylo to období čekání, museli jsme být trpěliví. My jsme, ale neměli kam spěchat, takže jsme to prožívali bez problémů“*.

VI. PŘIŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

6.1. Informace o dítěti

Většina respondentů má určité informace o dítěti z doby, kdy vyrůstalo v původní rodině. Jsou to informace od samotného dítěte, sociálních pracovníků, kojeneckých ústavů a dětských domovů. Většina respondentek však informace, které obdržely, hodnotí za nedostačující. R1: *„informace jsme se dozvěděli, až když jsme si pro ni jeli do kojeňáku, tam měli informací nejvíce a byly tam velice příjemní. Její matka byla těžce nemocná, takže se o ni nemohla postarat“*, R2: *„informace o minulosti máme od pracovníků dětského domova, ale to jsou pouze okrajové informace. Něco víme přímo od dcery“*, R6: *„myslím, že nám řekli to, co věděli. Nějaké informace o biologických rodičích máme, nejsou teda dostačující, ale co se dá dělat“*, R7: *„myslím, že nám řekli, co věděli. Takže asi ano. Informovali nás o matce, která byla příliš mladá, když se jí chlapec narodil a otec byl neznámý“*, R8: *„informace nám poskytl kojenecký ústav, všichni byli moc hodní a pomáhali nám. Prostě nám řekli jen to, co věděli, určitě bychom uvítali více informací“*.

Za nedostačující považuje informace o dítěti také respondentka, která tyto informace obdržela až poté, co souhlasila, že dítě vezmou. R5: *„informace jsme se dozvěděli až poté, co jsme řekli, že si ho vezmeme. Uvítali bychom teda více informací, ale byli jsme rádi, že alespoň něco máme“*.

Jedna respondentka uvedla, že pochopit chování přijatých dětí jim kromě informací, které jim byly poskytnuty, také pomohlo vidět jejich biologické rodiče. R4: *„informace jsme dostali, ale ne zcela dostačující. Pomohlo nám vidět a trochu poznat biologické rodiče u soudu, jejich chování a jednání. Pomohlo nám to pak lépe pochopit chování dětí“*

Další respondentka uvádí, že informace o biologických rodičích nedostali, a sama po nich pátrala. R3: *„u obou dětí jsme informace neměli. Dozvěděla jsem se až sama, přes známé, kteří pocházeli ze stejného města, odkud pocházel Mirek, že mu asi jeho matka dost ubližovala a že to neměla moc jednoduché. To jsem třeba vůbec nevěděla. U Lucky mi jen řekli, že její matka byla na vše sama a že sourozenců, které má Lucka je daleko více. Pak sama, jsem přišla na to, že ještě další dva její sourozence vychovává“*

jejich babička s dědečkem, později jsem se dozvěděla, že když jsem se rozhodla to Lucce říct, že to už dva roky věděla“.

6.2. Převzetí dítěte

Všechny respondentky se shodují na tom, že příchod dítěte do rodiny se v životě v mnohém změnil.

Pohled pěstounů se poněkud trochu lišil než pohled osvojitelů. Pěstouni ve výpovědích poukazovali na náročnost prvních dnů v rodině, zároveň ale pociťovali štěstí a radost, že celý proces mají za sebou. R1: *„byli jsme konečně rádi, že to máme za sebou, že už nemusíme tak dlouho čekat. Zároveň přišlo náročné období s prvotním kontaktem všech dětí“*, R2: *„byli jsme rádi, že ji konečně máme, byl to ale zlom v životě, nebylo to jednoduché“*.

Dvě pěstounky také ve svých odpovědích zdůrazňovaly odlišnost přijatého dítěte od vlastních dětí. R4: *„no, nastěhovali jsme se do nového domu, do jiného prostředí, kde jsme začali znovu. Začátky byly nejtěžší a nejnáročnější, ale bylo to krásné. Tyto děti potřebují daleko více lásky, citu, pochopení a je třeba se jim daleko více věnovat“*, R3: *„byli jsme rádi, že to máme za sebou. Byla to změna, nové dítě. Náročná, ale krásná.“*.

Všichni osvojitelé vyjadřovali pocity radosti, nadšení při přijetí dítěte do své rodiny, zároveň zmiňovali nový začátek. R5: *„byla to pro nás úleva, čekali jsme příliš dlouho, byli jsme rádi, že ho konečně máme“*, R8: *„byli jsme nadšeni, když nám zavolali, že se můžeme jet na dvojčata podívat do kojeňáku. Protože jsme si je brali, když ještě byly malé, tak to trvalo jen krátce. Pak už jsme je měli doma a změnilo se úplně všechno“*. Zbylé dvě respondentky, které si osvojily děti, se také zmínily o náročnosti prvních dnů s dítětem. R6: *„pro malou jsme si jeli do kojeňáku, zavolali, že si ji můžeme vyzvednout, ani jsme nebyli připraveni, nic jsme neměli nachystané, tak jsme narychlo něco sháněli, ale byla to velká radost. Honzík si musel více zvykat u nás, a začátky byly náročné“*, R7: *„změnilo se úplně všechno. Začne vám nový život, náročné, ale byli jsme s manželem rádi, že to máme za sebou a že se teď můžeme soustředit, jen na dítě“*.

6.3. Biologická rodina

Čtyři z osmi respondentů nejsou v kontaktu s biologickými rodiči ani nemají zájem o kontakt s nimi. Tito respondenti jsou všichni osvojitelé. R5: „*ne, nikdy jsme biologickou matku neviděli*“, R6: „*ne nejsme. Oni neprojevili zájem a my bychom taky nechtěli*“, R8: „*ne, nejsme. Otec zemřel a matka opustila dvojčata hned po porodu, nemá vůbec zájem*“. Pouze jedna osvojitelka uvedla, že by dítěti v kontaktu nebránila. R7: „*ne nejsme. Matka se vůbec nezajímá, ani nevíme kde je. Ale nebudeme příliš bránit, pokud bude chtít rodiče, až bude velký, nějak vyhledat*“.

Pouze jedna pěstounská rodina v kontaktu s biologickými rodiči nejsou a hodnotí to velmi kladně. R4: „*ne nejsme, a jsme rádi, že nám nezasahují do výchovy*“,

Další pěstounská rodina má negativní zkušenosti s biologickými rodiči, kteří najednou projevili o děti zájem, nakonec se ale s dětmi ani nestýkají. R3: „*no, od Lucky biologická matka k nám jednou přišla a chtěla své dítě zpátky, my jsme ji ale dali najevo, že ji chceme a budeme o ni bojovat, že se o ni dobře postaráme. Nakonec, ale vůbec se ani s holkou nestýká. S Mirkovým tátou to bylo složité, jednou k nám přišel, protože oněm ani nevěděl, byl zavřený ve vězení, a měl o něj zájem. Nakonec to všechno muselo jít na soud a dobře to dopadlo*“.

V kontaktu s biologickými rodiči dítěte jsou pouze dvě pěstounky. Tyto vztahy vnímají spíše jako zatěžující. R1: „*bohužel ano, na začátku nám řekli, že se matkou nebudeme muset vůbec stýkat, že ve většině případů se rodiny s dětmi nestýkají. Matka je těžce nemocná, bohužel jsme ale vůbec netušili, že s ní budou takové těžkosti. Bere drogy a pije alkohol*“, R2: „*občas dceři zavolá, ale ta sní moc nechce mluvit, no a my s ní v kontaktu nejsme ani nechceme být*“.

VII. SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRDNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR

7.1. Kvalita procesu získávání dítěte do NRP

Kvalitu celého procesu získávání dítěte do péče hodnotily respondentky z pohledu svých vlastních zkušeností. Zde všechny dotazované respondentky vyjadřovaly kritiku s nastavením systému. Jak pěstounky, tak i osvojitelé se shodli na tom, že proces získávání dítěte do NRP je náročný a velice zdlouhavý. Většinou se respondentky

negativně zmiňovaly o zdoluhavém a psychicky náročném posuzování a také nepřiměřenou dobu čekání na dítě. R2: „*No je to, náročné, žadatelé musejí projít náročnou a zdoluhavou procedurou a ve většině případů je to zdoluhavé čekání*“, R5: „*bylo to strašně moc dlouhé, trvalo to 5 let, než jsme dostali Honzíka. A strašně byly i ty testy, které jsme museli absolvovat, chtěli po nás strašně moc informací a trvalo to hodiny. Bylo to vyčerpávající*“.

Další respondentka uvedla, že není jednoduché zvládnout vše časově, skloubit se zaměstnáním a za důležité považuje vzájemnou podporu manželů. R7: „*Proces byl celkově náročný a zdoluhavý Všechny ty testy, ta administrativa, bylo to fyzicky i psychicky dost vyčerpávající. Bylo toho docela hodně a musíte to navíc skloubit se zaměstnáním. Ale nakonec jsme to zvládli a myslím, že je také důležitá vzájemná podpora manželů, můj muž mě hodně pomáhal*“.

Další tři respondentky v rozhovorech hodnotily negativně přístup pracovníků v celém procesu. Respondentky uvádějí, že právě tito úředníci, pracovnice, by mohli celý proces urychlit a zbytečně neprotahovat. R1: „*...zvláště pak úřednice, které proces jen prodlužovali. Víme, že je třeba rodiny prověřovat, ale zdálo se nám to už fakt šílené. Pořád nám vlastně říkaly, jak si náš váží jako pěstouny, ale stále jsme měli pocit, že nás podezírají a přitom nám ani vlastně neřekli, zda máme vůbec šanci si osvojit dítě*“,

R4: „*Dlouhé a taky náročné. Nejdříve dlouhé prověřování, dnes už také dlouhé přípravy, pak dlouhé čekání na dítě, když už vám nějaké dítě vybrali, tak dlouhé návštěvy v dětském domově. Domnívám se, že proces je možné v mnoha ohledech urychlit, je to spíše ale názor závislý na konkrétním člověku v procesu. Když jsme se s manželem rozhodli, že tyto sourozence přijmeme do naší rodiny a byli je i navštívit v dětském domově, nechtěli jsme to už více protahovat. Nechtěli jsme děti vozit k nám domu na návštěvu a pak je zase zpátky, měli jsme představu, že si je už odvezeme a to už napořád. Ne pouze návštěvy. Setkali jsme se s tím, že paní na úřadě, která měla naši žádost v šuplíku, nám řekla, že kam spěcháme? Myslím si, že je nutné brát každý případ individuálně, že je třeba v tomto ohledu urychlit. Vždyť v tomto procesu je právě nutné brát na zřetel dítě, které je možné umožnit mu žít v rodině*“,

R6: „*proces byl náročný, pomalý, ale stálo to zato. Důležité je, že už to máme za sebou. Je zde mnoho věcí, které by se mohly udělat jinak, něco se zbytečně prodlužuje, něco je náročné jako třeba testy, prověřování, ale je to nutné. Myslím si taky, že délku procesu*

také ovlivňují nejen ochota a práce zprostředkovatelů, ale také to jaké dítě si přejete, jaké požadavky napíšete na dítě“.

Na nevhodné chování během procesu poukázala respondentka, která měla v celém procesu pocit, že je do něčeho nucena. R8: *„dlouhé čekání na dítě. Navíc nám neustále tlačili, proč si nechceme vzít dítě romského původu. Nebylo nám to moc příjemné. Připadali jsme si méně cenní“.*

Poslední respondentka uvedla, že proces se jí zdá být nedokonalý v informovanosti dětí, které chtějí rodiny přijmout. R3: *„proces je náročný, ale chápu, že je třeba rodiny prověřovat, i když si myslím, že rodin které si chtějí vzít dítě do pěstounské rodiny kvůli penězům je málo. Ale co se týče informovaností o dětech, tak se mi zdá proces nedokonalý“.*

7.2. Co je považováno za nejproblematičtější v celém procesu

Zde se všechny respondentky shodly na tom, že by měl být proces pružnější a rychlejší a to zejména v zájmu dítěte, který je v celém procesu nejdůležitější. R1: *„asi to, že to je těžké, zdlouhavé a náročné na psychiku pro žadatele. Z pohledu dítěte považují za nejproblematičtější v procesu délku trvání, než se dostanou do rodiny“*, R6: *„asi ta rychlost. Sama můžu z vlastní zkušenosti říct, že rozdíl mezi oběma dětmi, které jsme adoptovali, byl veliký. Holku jsme adoptovali ve dvou měsících a kluka když mu byl skoro rok. Kluk si hůř zvykal a bylo to složitější. Určitě by se to mělo zrychlit hlavně kvůli těm dětem, co čekají na rodinu“*. R4: *„Délka procesu, kvůli dětem, které by se měli dostat co nejdříve do rodin“*, tato respondentka také spatřuje velké rezervy v informovanosti o dětech, které považuje za velmi důležité pro budoucí náhradní rodiče. R4: *„a také vidím velkou rezervu v informovanosti o dětech a jejich biologických rodičích a prostředí a problémů, kterými dané děti prošly. Tyto informace jsou velmi důležité pro budoucí pěstouny, kvůli výchově a pochopení proč se dítě chová v dané situaci tak a tak“*.

Další respondentky považují za problematické nejen délku celého procesu, ale také odborné posuzování žadatelů, které se jim zdá zdlouhavé a náročné. R2: *„délka procesu, vím, že je třeba rodiny prověřovat, ale nemyslím si, že by to mělo takhle dlouho trvat. Když se rozhodnete, že chcete dítě, tak prostě dítě chcete do rodiny co nejdříve“*, R5: *„bylo to strašně moc dlouhé, trvalo to 5 let, než jsme dostali Honzíka. A strašně byly i ty*

testy, které jsme museli absolvovat, chtěli po nás strašně moc informací a trvalo to hodiny. Bylo to vyčerpávající“, R7: „asi to, že je to dlouhý a náročný proces. Může se stát, že to některé žadatelé odradí“.

Poslední respondentka považuje za nejproblematictější práva biologických rodičů. R3: „práva biologických rodičů. Nevíte, co vás může čekat z jejich strany.“

7.3. Změny v procesu získávání dítěte do péče

Odpovědi respondentek na to, co by v procesu změnily, byly velmi různé. Většinou respondentky uváděly více věcí, které by změnily. Některé respondentky zdůrazňovaly, že by se proces náhradní rodinné péče měl urychlit, protože je náročný a velmi zdoluhavý. R1: „aby proces nebyl tak zdoluhavý a složitý, vždyť v tom Děčském domově bylo tolik dětí. A taky psychotesty mi připadaly příliš dlouhé. Je samozřejmé, že je nutné žadatelé prověřovat, ale ne tak nesmyslně“, R8: „když se rozhodnete pro dítě, chcete ho hned, asi jsme byli netrpěliví, je to opravdu dlouhé čekání, je v pořádku že procházíte různými testy, a kontrolami, a je to náročné, ale přesto si myslím, že by proces měl být urychlen. Taky by určitě měly děti jít co nejdříve pryč z ústavu do rodiny a měli by proto pracovníci dělat maximum“, R2: „třeba psychotesty mi přišli dlouhé a zbytečné“.

Některé respondentky uvádějí, že by více posílily práva náhradních rodičů a omezily práva biologických rodičů a dále by také uvítali více podpůrných služeb pro náhradní rodiče. R3: „změnila bych spousty věcí. Například větší informovanost ohledně vašich práv a práv biologických rodičů. Dále taky bych zavedla více služeb, které by pěstounům pomáhaly a více je finančně ohodnotit, aby se mohli plně věnovat výchově a péči přijatým dětem“, R6: „já si myslím, že by se měly zpřísnit zákony, vůči biologickým rodičům. Myslím si, že by se děti měli dostávat co nejdříve do rodin, i s tím rizikem, že dítě není vyšetřeno a zdravotní problémy se mohou projevit až v pozdějším věku“, R1: „když jsme tím už prošli, máme pocit, že bychom změnili úplně všechno. Hlavně v právním uvolnění shledáváme největší problém. Mělo by se přestat posilovat vliv biologických rodičů. U naší holčičky jsme čekali dva a půl roku, čekalo se na to zdali se zdravotní stav její matky nezlepší, přitom už mohla být v rodině daleko dříve“, tato respondentka dále uvádí, jak by se mohl proces urychlit: „co by jsme třeba také změnily je školení, které jsme museli absolvovat. Školení dělali jednou za rok a to na podzim, protože už byl seznam plný čekali jsme další rok, než nás proškolí, to mě přišlo teda

hodně špatně“, R7: „možná některá sezení by se mohly zkrátit, a tím proces urychlit. A tyky si myslím, že by měly být pro pěstouny a osvojitele nějaké pomocné služby, které jim budou nápomocné, když bude třeba se na ně obrátit.“

Jedna pěstounka se domnívá, že jsou zbytečné návštěvy dětí u budoucích pěstounů a pak následné návraty zpět do ústavů. Považuje to pro děti za velmi stresujících. R4: „myslím si, že jsou zbytečné návštěvy dětí u budoucích pěstounů a pak zase následný návrat do dětského domova. Je to velký stres pro ty děti. To považuji za to, co by se mohlo změnit, vynechat zbytečně dlouhé protahování a místo návštěv už by rovnou nastala předběžná pěstounská péče. To myslím trvá 3 měsíce a pak následuje soudní řízení o svěření do péče“.

7.4. Rady pro budoucí žadatele o NRP

Většina respondentek doporučuje budoucím náhradním rodičům zjistit si co nejvíce informací, nejlépe se poradit přímo s rodinou, která si vším prošla. Právě ta jim může poskytnout cenné a užitečné rady. Dále také respondentky uvádějí, že je třeba si uvědomit, že tyto děti potřebují zcela jiný přístup. R1: „hlavně doporučujeme si popovídat s pěstounskými rodinami, to považuji za největší přínos. Pak je třeba si uvědomit, že děti nejsou stejné jako vlastní. Těmto dětem chybí láska, byly psychicky deprimované, jsou citlivější a potřebují jiný přístup“, R4: „před rozhodováním si co nejvíce zjistit informací, co nejvíce načíst, nejlepší jsou zkušenosti přímo od pěstounů“, R7: „každý kdo se rozhodne, si tím musí projít sám, ale stojí to zato. Hodně doporučujeme se setkat s rodinami“, R5: „aby se dětem, které přijmou dítě, hodně věnovali a zjistili si všechny možné informace. A počítali s tím, že proces může být zdlouhavý“.

Dvě respondentky také uvádí, že velmi důležitá je prvotní motivace, protože ne vždy se vše může odvíjet podle představ náhradních rodičů. R2: „důležitá je motivace, protože to ne vždy může jít podle jejich představ. Nejlepší je, když se přímo poradí s rodinou, která si vším prošla“, R6: „myslím si, že důležitá je motivace. My jsme se s manželem rozhodli a šli jsme do toho. Je nutné si uvědomit, že péče o tyto děti a jejich výchova je náročná“.

Zbýlé dvě respondentky uvádějí, že je třeba si uvědomit, že to není jednoduché a je třeba se na to připravit. R8: „proces osvojení není jednoduchý, je třeba být trpěliví. Je

třeba se připravit, že proces může být zdlouhavý“. Druhá respondentka doporučuje zjistit si informace o biologických rodičích dítěte. R3: *„pokud se rozhodnou, měli by určitě počítat s tím, že ne vždy to může být tak, jak si to představovali, určitě by si měli zjistit informace, co se týče biologických rodičů, z těch máme největší obavy. Ale je to krásný pocit, že můžete poskytnout dítěti domov a rodinu“.*

7.5. Profesionální pěstounská péče a změny v novele zákona sociálně právní ochraně dětí

K problematice se vyjádřilo pět respondentů z osmi, z toho byly čtyři pěstounky a jedna, jenž má osvojené dítě. Zbylé respondentky se k tomu nechtěly moc vyjadřovat. Některé řekly, že tomu dostatečně nerozumí a některé důvod nevedly. Odpovědi dotazovaných respondentek byly různé. Většinou ale měly respondentky k chystaným změnám výhrady.

R1: *„změny, které sem chystají v novele, se mi zdají nedostačující. Myslím si, že je určitě dobré, aby se děti vracely do svých biologických rodin, ale domnívám se, že toto záležitostí státu. Stát by měl rodinám zajistit takové podmínky, aby se o své děti mohly starat a vychovávat, aby měli kde bydlet a co jíst. Pak by se do náhradních rodin dostávaly především děti týrané, z rodin, které se o ně nestarají. S profesionalizací pěstounské péče určitě souhlasím, starat se o tyto děti není jednoduché a je třeba se jim věnovat naplno, proto zvýšení platu určitě uvítáme“*

R2: *„slyšeli jsme o tom, že se mají rušit kojenecké ústavy a dětské domovy, ale to si vůbec nedokážu představit, kde by ty děti byli? Nevím, určitě se mně nezdá dobré, když je dítě chvíli v jedné a pak v další rodině a střídal tak pěstouny. Určitě takové dítě bude bojovat s nedůvěrou, s pocitem, že nikam nepatří, nemyslím si, že to je dobrý nápad. Je mi těch dětí líto“.*

R4: *„k přijatým změnám máme spousty výhrad. Je tam spousta věcí, se kterými nesouhlasíme, například s povinnostmi pěstounů. Ti si budou muset zvyšovat znalosti v oblasti výchovy o dítě, jakoby měli spousty času na různé besedy, pak určitě nesouhlasíme s povinností udržovat a umožňovat styk rodičů s dítětem a také s uzavíráním dohod. Považujeme to jako zásah do soukromí rodiny i dítěte. Myslíme si, že by měla mít pěstounská rodina právo na život jako normální rodina a nedokážu si vůbec představit, že bude narušována dvouměsíčními kontrolami, různými školeními a*

ještě biologickou rodinou dítěte. Také nesouhlasíme s profesionální péčí, pouze po dobu šesti týdnů ji shledáváme za přínosnou. Pro děti, které budou putovat z jedné rodiny do druhé, to bude psychicky náročné. Také si nedovedeme představit, kdo bude vypracovávat individuální plány dítěte, doufáme, že ti, kteří dítě znají. Určitě vidíme více negací, než pozitiv“

R5: „určitě považujeme za dobré, že děti nemusejí být v kojeneckém ústavu. Ale myslím si, že pro starší děti to bude dosti náročné. Domnívám se, že není dobré, když se starší děti do těch 8 let budou střídat v rodinách. Vždyť oni si utvoří určité pouto k dané rodině a pak se bude muset přemístit do další rodiny, ani si to nedokážu představit. Pak se mně teda zdá, že všechny ty úkoly, které budou muset pracovníci splnit, jako individuální plány, sledování rodiny, služby pro rodiny nebudou moct pracovníci zvládat. Je třeba podle mého systém doladit a pořádně promyslet jak se to bude“

Pouze u jediné respondentky byla pozitivní reakce. R3: *„Je to možnost jak pomoci dětem, které by musely jít do kojeneckých a dětských domovů. Je to totiž období kdy děti potřebují nejvíce lásky a citu.*

6.7 Shrnutí získaných dat

Průzkumné šetření bylo zaměřeno na zmapování a popis subjektivních postojů a zkušeností náhradních rodičů z celého procesu získávání dítěte do péče. Následně pak srovnávání zkušeností pěstounů a osvojitelů.

Získané informace z jednotlivých rozhovorů s náhradními rodiči byly vyříděny podle čtyř předem stanovených otázek. Z analýzy jednotlivých okruhů vyplývají tyto závěry:

I. JAK VYPADALA SITUACE RODINY PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSOTUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

Každá aktivita člověka spočívá v síle jeho motivace. Při rozhodování přijmout dítě do péče to, ale platí dvojnásob. Všichni respondenti, kteří mají dítě v osvojení, uvedli stejný motiv a tou byla neplodnost. Možnost osvojení vnímají všichni osvojitelé především jako možnou alternativu k vytvoření rodiny, z tohoto důvodu také osvojitelé žádali ve všech případech dítě co nejmenšího věku a bez postižení. Jejich touha byla vytvořit normálně fungující rodinu. Motivace, která vedla pěstouny k přijetí dítěte do

rodiny a která všechny pěstouny spojuje, je touha pomoci dítěti, poskytnout mu domov a dát mu lásku. Pouze jedna pěstounka uvedla jako motiv neplodnost. V tomto případě, však manželský pár nejprve žádal o osvojení, ale z důvodu dlouhého čekání se nakonec rozhodli pro pěstounskou péči. Z motivace také vyplývala představa o dítěti, která byla u pěstounů více tolerantnější a méně náročná než u osvojitelů. Do pěstounské péče přijali dotazovaní respondenti zejména sourozenecké skupiny, děti romského původu, děti se zdravotním postižením. Z dotazovaných pěstounek pouze jedna respondentka měla přesnou představu o dítěti, a která se shodovala s představou osvojitelů.

Informace o problematice náhradní rodinné péče před podáním žádosti měli všichni respondenti pouze okrajové. U obou forem náhradní rodinné péče se ukázalo, že jejich hlavním zdrojem byly informace veřejně dostupné, jako jsou knihy, časopisy, internet, filmy.

II. JAK PROBÍHALO OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI PO ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE UCHAZEČŮ, ČÍM SI MUSELI PROJÍT.

Toto období je velmi psychicky náročné a podle našeho názoru je to také zatěžkávací zkouškou manželského páru. Žadatelé o náhradní rodinnou péči musejí zvládnout spousty dotazníků, rozhovorů s psychologkou a různých testů. Musí projít náročným posuzováním, aby mohli být zařazeni do evidence uchazečů o NRP. U žádného z obou forem náhradní rodinné péče jsme se nesetkali s rozdílným postupem.

Psychologické posouzení hodnotili, jak pěstouni, tak i osvojitelé za období velmi náročné a vyčerpávající. Pro všechny respondenty byly tyto zavedené postupy nepříjemné a zdoluhavé, přesto uznávají nutnost jistého prověřování žadatelů.

Dvě osvojitelky se také shodly na tom, že toto posouzení je náročnější spíše pro muže než pro ženy

III. JAKOU ZKUŠENOST MAJÍ NÁHRADNÍ RODIČE SE ZPROSTŘEDKOVATELI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Každá rodina, či manželský pár, který má zájem přijmout dítě do své péče přichází do styku s pracovníky, kteří se podílí na zprostředkování náhradní rodinné péče. Tito pracovníci jsou v celém procesu získávání dítěte do péče klíčoví. Proto je také u těchto

odborníků, kromě jejich odbornosti a dosaženého vzdělání důležitý jejich přístup, empatie, citlivost a hlavně komunikace. Pohled respondentů na pracovníky a jejich přístup se zde velmi lišil. Jak pěstouni, tak i osvojitelé mají zkušenosti s dobrými, ale také méně schopnými pracovníky. Někteří respondenti uvádějí, že při složitých administrativních požadavcích a náročných psychologických posouzení se setkali u pracovníků s odměřeným, přístupem, nebo nevhodným chováním. Někteří naopak se vstřícným a příjemným přístupem. Domníváme se ale, že odlišnosti názorů na přístup pracovníků je způsoben zejména individuální zkušeností každého respondenta a také jeho povahou.

Kromě větší profesionality od pracovníků podílející se na procesu, by většina respondentů uvítala také větší informovanost v oblasti náhradní rodinné péče. Jak pěstouni, tak osvojitelé hodnotí informace, které dostali za dostačující. Většina rodin hledala informace z jiných dostupných zdrojů (knihy, internet, časopisy). Informace, které získali pěstouni a osvojitelé od odborníků nijak neovlivnili jejich rozhodnutí přijmout dítě do své péče.

IV. JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

Přípravný kurz absolvovali z osmi dotazovaných pouze dvě pěstounky a dvě osvojitelky. Jak z řad osvojitelů tak pěstounů shodně uvedli, že přípravný kurz probíhal formou přednášek a různých seminářů. Celá struktura byla pro zúčastněné přínosem. Za nejprínosnější v tomto kurzu, však považují všechny respondentky osobní setkání s pěstouny a osvojiteli, kteří jim předali své zkušenosti a cenné rady. Osvojitelé i pěstouni, by však v kurzech uvítali více informací, ohledně práv biologických a náhradních rodičů, dále také více informací zaměřené přímo na dítě – vývojová psychologie, jak se chová dítě po příchodu do nové rodiny a co je třeba pro jejich výchovu, na co je třeba se připravit.

Dvě osvojitelky a jedna respondentka se také shodují, že přípravné kurzy byli pro ně přínosem, ale byly časově náročné.

V. JAK NÁHRADNÍ RODIČE HODNOTÍ DOBU OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

Po odborném posouzení jsou žadatelé zařazení do evidence žadatelů o NRP. A dalším krokem je samotné zprostředkování. Krajský úřad vyhledává pro konkrétní dítě z jeho evidence vhodného žadatele. Vždy je vyhledáván žadatel, který je schopen dítěti zajistit takové podmínky, které povedou k uspokojení potřeb dítěte a vytvoření s ním rodinu. Toto období je náročné pro žadatele, protože doba zprostředkování je ve většině případů zdlouhavá. Žadatelé musejí čekat, až se jim krajský úřad ozve a oznámí jim, že mají pro rodinu vhodné dítě.

Zde se postoj pěstounů a osvojitelů nelišil. Pro obě skupiny (pěstouni a osvojitelé) bylo toto období velmi stresující a velmi zdlouhavé. Období charakterizují, jako období dlouhého a náročného čekání, provázené pocitem marnosti, stresu a psychické zátěže. Někteří respondenti tento čas naplnili přípravou na příchod dítěte čtením literatury, či rozhovory s biologickými dětmi, jiní se obrnili trpělivostí. Pro jednu osvojitelku byl čas čekání tak dlouhý, že chtěla proces urychlit a volala každý měsíc na krajský úřad.

Kladně se vyjádřila pouze jedna pěstounka, z důvodu rychlého vyřízení žádosti.

Pěstounka, která zprvu žádala o osvojení dítěte, uvedla, že důvodem proč se nakonec rozhodla pro pěstounskou péči, bylo právě to zdlouhavé čekání na vhodné dítě.

VI. VĚDÍ PĚSTOUNI/OSVOJITELÉ ODKUD K NIM PŘÍŠLO DÍTĚ

Většina dotazovaných respondentů má určité informace o dítěti z doby, kdy vyrůstalo v původní rodině. Jsou to informace od samotného dítěte, sociálních pracovníků, kojeneckých ústavů a dětských domovů. U obou forem náhradní rodinné péče se respondenti potýkají s nedostatečnou informovaností ohledně minulosti dítěte z dob, kdy vyrůstalo v původní rodině. Většinou jde o základní informace, v jednom případě dokonce rodina nedostala informace skoro žádné. Tato respondentka také uvedla, že po informacích pátrala sama. Další pěstounka uvedla, že informace obdržela až poté, co souhlasila, že si dítě vezmou. Někteří respondenti poukazovali na velmi vstřícný přístup pracovníků v kojeneckých ústavech a dětských domovech.

Příchod dítěte do rodiny označují všichni respondenti jako nový začátek, a shodují se na tom, že se život v mnohém změnil. Pohled pěstounů se trochu lišil, než pohled

osvojitelů. Pěstounky poukazovaly na náročnost prvních dnů v rodině, zároveň ale pociťovaly štěstí a radost, že celý proces mají za sebou a mohou se soustředit na děti. Dvě pěstounky také ve svých výpovědích zdůrazňovaly odlišnost přijatého dítěte od vlastních dětí a to především v jeho potřebách, v přístupu, ve výchově a v péči. Všichni respondenti po příchodu dětí do rodiny pociťovali pocity radosti, nadšení a nový začátek.

V kontaktu s biologickou rodinou dítěte jsou dvě pěstounské rodiny, obě pěstounky, ale vnímají tyto vztahy spíše jako zatěžující a negativní. V případě jedné pěstounské rodiny došlo i k soudním sporům s biologickou rodinou o svěřením dítěte do péče, ovšem poté co soud prohráli, o dítě dále již neprojeví biologičtí rodiče zájem. Oproti tomu dotazovaní osvojitelé kontakt s biologickou rodinou neudržují. Důvodem není zcela odmítavý postoj z jejich strany, ale zcela nezájem biologických rodičů o dítě.

VII. JAK NÁHRADNÍ RODIČE HODNOTÍ PĚSTOUNSKOU PÉČÍ S Odstupem času, co bylo v celém procesu nejtěžší

Kvalitu celého procesu získávání dítěte do péče všechny respondentky hodnotí především z pohledů svých vlastních zkušeností. Všechny respondentky z řad osvojitelů a pěstounů vnímají získání dítěte do péče velice rozličně. Všechny respondentky však vyjadřovali názor, že je proces velmi náročný a zbytečně zdlouhavý. Vedle složitých administrativních požadavků a náročných psychologických posouzení respondentky také negativně hodnotí nepřiměřenou čekací dobou na dítě. Někteří také upozorňují na neochotu zprostředkovatelů náhradní rodinné péče a uvádějí, že právě tito zprostředkovatelé by měli proces urychlit a neprotahovat. Jejich zájmem by mělo být to, aby se dítě co nejdříve dostalo do náhradní rodinné péče. Další respondentka uvádí, že celé absolvování procesu získání dítěte do péče není jednoduché skloubit s fungováním vlastní rodiny a se zaměstnáním. Z výše uvedených odpovědí respondentů vyplývá, že spokojenost s celým procesem závisí na konkrétní zkušenosti každého osvojitele a pěstouna.

Za neproblematičtější v celém procesu zprostředkování považují všechny dotazované osvojitelky a pěstounky délku celého procesu. Zde se všechny respondentky shodly na tom, že celý proces by měl být pružnější a rychlejší a to především kvůli zájmu dítěte, které je v celém procesu nejdůležitější. Kromě zdlouhavého a náročného

procesu posuzování žadatelů považují respondenti také práva biologických rodičů za problematickou stránku procesu. Jedna pěstounka se také domnívá, že jsou zbytečné návštěvy dětí u budoucích pěstounů a pak následné návraty zpět do ústavu. Považuje to za velmi stresující pro dítě. Samozřejmě každé dítě je individuální, některé potřebují čas na seznámení, ale ne u všech je třeba prodlužovat příchod do nové rodiny. Dále některé respondentky by také uvítaly více podpůrných služeb pro náhradní rodiče.

Tři pěstounky a jedna osvojitelka se také vyjádřily k profesionální péči a ke změnám novely zákona o sociálně právní ochraně dětí. Zbylé respondentky se k tomuto tématu nechtěly vyjadřovat a to z toho důvodu, že novele dostatečně nerozumí, některé důvod nevedly. Názory na profesionální péči a přijatou novelu byly různé. Ve většině případů, měly respondentky k novele spoustu výhrad. Chystané změny se zdály být pro většinu nedostačující a v mnohém by se měly doladit. Především se respondentky shodly na tom, že pro starší dítě není vhodná profesionální péče. Vyjádřily tak obavy, že dítě bude „pendlovat“ mezi pěstounskými rodinami a neutvoří si tak žádný dlouhodobý vztah k osobě, bude bojovat s nedůvěřivostí a s pocitem, že nikam nepatří. Profesionální pěstounskou péči shledávají užitečnou pouze pro děti v kojeneckých ústavech, to znamená pro děti nejmenší. Další respondentka uvádí, že chystané změny v činnosti OSPOD, které by měly rodinám, kde hrozí odebrání dítěte pomáhat a děti které jsou v NRP vracet do rodiny, shledává za pozitivní, přesto se ale domnívá, že tento problém je záležitostí státu. Stát by měl zajistit takové podmínky, aby se o své děti mohly starat a vychovávat je, aby měly kde bydlet a co jíst. Další respondentka uvedla, že nesouhlasí s povinnostmi pěstounských rodin – jak podepisováním dohod, tak zvýšením si znalostí pěstounských rodičů v oblasti výchovy, to znamená povinnosti účasti na seminářích. Za zásah do rodiny považuje povinnost udržování styku s biologickými rodiči, dvouměsíčními kontrolami a různými školeními. Respondentka uvádí, že spoustu věcí je třeba doladit a promyslet, protože bude se muset také zvýšit počet sociálních pracovníků, kterým přijatou novelou přibylo mnoho nových úkonů. Pouze jedna respondentka projevuje pozitivní reakci a uvádí, že je to možnost jak pomoc dětem, které by museli jít jinak do domovů.

Rady pro budoucí náhradní rodiče se u pěstounů i osvojitelů lišily. Některé respondentky doporučují ujasnit si motivaci, která je v celém procesu nejdůležitější, další radí, že je třeba si uvědomit, že tyto děti potřebují zcela jiný přístup, že ne vždy

jde vše podle představ, a že je třeba se na to připravit. Většina respondentek, ale doporučuje budoucím náhradním rodičům zjistit si co nejvíce informací, nejlépe se poradit přímo s rodinami, které si vším prošly a které mohou poskytnout velmi užitečné rady.

6.8 Výsledky průzkumu a doporučení

Poznatky, které plynou z porovnání mezi různými pěstouny, a osvojiteli vzbuzoval náš zájem nejsilněji. Z analýzy provedených rozhovorů lze na závěr vyjádřit, že všechny dotazované respondentky, jak z řad pěstounů, tak z řad osvojitelů považují celý proces za psychicky náročný a zbytečně zdlouhavý. Postoj pěstounů a osvojitelů se příliš neliší. Mnoho dotazovaných také navrhuje možnosti, jak celý proces urychlit, co by se mělo změnit a co by bylo možné udělat jinak. Připomínky měli dotazovaní k dlouhému období příprav, posuzování a čekání na dítě. Celý proces by měl být pružnější a rychlejší a to především kvůli zájmu dítěte, které je v celém procesu nejdůležitější.

Z analýzy také vyplývá, že v procesu, kterým pěstouni a osvojitelé procházeli, existují rizikové okamžiky, které nejsou v současné praxi dostatečně ošetřeny. Pěstouni i osvojitelé navzdory přípravě, kterou prošli, a navzdory informacím, které získali z vlastního studia, a které jim poskytly osoby podílející se na zprostředkování, vstupují do role náhradního rodiče nedostatečně informováni. K informovanosti o celém procesu zprostředkování NRP se budoucí žadatelé shodně vyjádřili, že před podáním žádosti mnoho informací neměli. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi důležitý krok v životě rodiny nebo manželského páru, je toto zjištění překvapující. Většina žadatelů se podrobnější informace dozvedí až v průběhu příprav. Informovanost rodin, které zvažují, přijmou dítě, představuje téma, které by mohlo být lépe a více řešeno. O náhradní rodinné péči existuje poměrně velké množství literatury, ale o samotném procesu zprostředkování náhradní rodinné péče se věnují pouze informační brožury, které jsou pro budoucí náhradní rodiče mnohdy těžko dostupné. Určitě by pro budoucí žadatele bylo velkým přínosem zpracování informační brožury, která by byla určena lidem, kteří uvažují o přijetí dítěte do pěstounské péče nebo do osvojení a která by jim

přiblížila, jak celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče probíhá, s čím se mohou setkat a co je všechno čeká.

Z uvedených praktických poznatků by pro další praxi, měla být lepší spolupráce mezi zainteresovanými stranami, a také by se měli administrativní pracovníci dále vzdělávat v oblasti NRP, aby lépe a kvalitněji reagovali na potřeby žadatelů. Dále by se měla zkvalitnit informovanost o přijatých dětech a jejich biologických rodinách. Zvláště pak pokud novela zákona stanovuje pěstounským rodinám povinnost spolupracovat s biologickou rodinou. Většina pěstounů se ke kontaktu s biologickými rodiči nevyjádřila příliš kladně, proto je služba doprovázení při kontaktu, příbuznými rodinou a dětmi, velmi potřebná a důležitá. Za nejproblematictější je považován čas, který uplyne, než se k rodinám dítě dostane. Uvidíme však, co přinesou nové změny v přijaté novelu zákona o SPOD v praxi, a zdali celý proces zprostředkování urychlí a zefektivní.

ZÁVĚR

Náhradní rodinná péče je velmi aktuální a diskutované téma, přesto mu však není dostatečně věnována pozornost. Lidé, kteří mají zájem přijmout dítě do své péče často ani netuší, co všechno je čeká, a proč je celý proces tak velmi složitý a zdlouhavý. Žadatelé se pak diví, proč musí čekat tak dlouho a proč musí podstupovat tak složité posuzování, když touží pomoci opuštěnému dítěti. Pokud budou zájemci o náhradní rodinnou péči dostatečně informovaní o celé problematice NRP, budou tak více připraveni na celý proces získávání dítěte do péče. Budou vědět, co je čeká a na co se musí připravit.

Diplomová práce je zaměřena na proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Zahrnuje jak teoretické poznatky týkající se této problematiky, tak zkušenosti a názory osvojitelů a pěstounů, kteří si celým procesem zprostředkování prošli. Cílem průzkumného šetření bylo zmapování zkušeností a subjektivních prožitků osob, které se rozhodly přijmout dítě do vlastní rodiny a tyto zkušenosti a prožitky mezi sebou porovnávat a nelézt v nich shody.

Předložená práce může být jakýmsi průvodcem pro rodiny, které uvažují o náhradní rodinné péči a také mohou posloužit pro pracovníky státní správy jako informační zdroj.

Celá práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V úvodu první části se zabývám historií a současným systémem NRP v České republice. Popsala jsem také ucelený přehled jednotlivých forem NRP. Dále je teoretická část především zaměřena na proces zprostředkování, kde popisuji a vysvětluji jednotlivé fáze celého procesu, kterým musí projít všichni žadatelé, aby jim poté mohlo být svěřeno dítě do péče. Co všechno musí zájemci o NRP absolvovat, aby mohli být zařazeni do evidence žadatelů, jak dlouho celý proces trvá, kdo se na něm podílí, a proč je celý proces tak zdlouhavý a náročný a jaká pomoc jim bude poskytnuta.

Protože byla schválena novela zákona SPOD, a tím dochází k mnoha změnám v celé oblasti NRP, je celá teoretická část také zaměřena na změny, které nastanou od 1. ledna 2013, co se změní, co zůstává. Budoucí zájemci se tak mohou dozvědět, jaké změny s přijatou novelou přicházejí a s čím musejí do budoucna počítat.

Praktická část je pak zaměřena na přiblížení individuálních zkušeností a subjektivních postojů u konkrétních vybraných rodin. Jednalo se o jejich motivy, postoje, pocity a zkušenosti z celého procesu zprostředkování NRP. V rozhovorech jsem se zabývala množstvím informací žadatelů o náhradní rodinnou péči před podáním žádosti, zhodnocení průběhu příprav a samotného posuzování žadatelů a jejich kritické zhodnocení celého procesu zprostředkování a doporučení, co by se mělo v celém procesu změnit. Někteří respondenti se také vyjádřili k samotné novele, která byla přijata, bohužel ne příliš kladně.

Přestože je otázka opuštěných dětí a náhradních rodičů stále více diskutovaným tématem, je třeba neustále informovat nejširší veřejnost o záležitostech týkající se náhradního rodičovství a upozorňovat na nedostatky systému náhradní rodinné péče. Zvláště, když byla přijata novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, s níž je třeba seznámit všechny budoucí žadatele o NRP.

V rámci dalšího výzkumu by nebylo na škodu věnovat se vnímání problémů nikoli z pohledu žadatele o NRP, ale z pohledu odborníků, kteří s žadateli během celého procesu zprostředkování podílí. Porovnání získaných výsledků by mohlo poukázat na to, jak odlišně proces zprostředkování, a s ním spojené problémy, vnímají žadatelé (jako laici) a jak odborníci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

SEZNAM POUŽITÝCH ČESKÝCH ZDROJŮ

AUTORSKÝ KOLEKTIV: MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P. *Rodina a dítě*. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010.

BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, Lucie. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.

BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ, M. *Průvodce náhradní rodinou* Středisko náhradní rodinné péče. 6 přepracované vydání, Praha: říjen 2010. Dostupné na <http://www.adamcr.cz/soubory/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci.pdf>

GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80- 85931-79- 6

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008.

KONEČNÁ, H., KOUBOVÁ, L. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. ISBN 978-80-87455 00-5

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Pěstounská péče a její místo v rámci institutů náhradní výchovy v právním řádu České republiky*. In Právní obzor 05/2001. Bratislava: Veda, 2001. ISSN 0032-6984

MACELA, M., TRUBAČOVÁ, K. *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. In: Rotreklová, E., Oulehlová, M., Jeřábková, H., Maňková, S., Pallová, M., Vyzourková, L., Baštánová, Š., Holáňová M. *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů: sborník z XII. Celostátního semináře*. Brno: TRIADA – Poradenské centrum, o. s., 2012, All rights reserved. ISBN 978-80-260-3578-7

MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178 304-8

Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová, L. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3

MONATOVÁ, L. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 8085931605

NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4

PLECITÝ, V. et al. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979.

ROTREKLOVÁ, E., HOFROVÁ, V. *Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny*. In *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: Triáda, 2008. ISBN 978- 80-254-3353-9

SCHOOLEROVÁ, J. E., *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002, ISBN 80-7255-066-7.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.

ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

ŠKOVIERA, A. *Dilema náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007.

SEZNAM POUŽITÝCH ZAHRANIČNÍCH ZDROJŮ

SING, Horst – ERATH, Peter. *De- and Reconstruction of European Welfare Regimes – The Consequences for Social Work Theory and Practice*. In *De- and Reconstruction in European Social Work. Volume 5*. Eichstätt: ISIS, 2005. ISBN 80-7326-072-7.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Důvodová zpráva [online] 2011. [2013-15-02] Dostupná z <http://www.nahradnirodina.cz/files/File/novelizace_spo_srpen_2011_duvodovka.pdf>

Metodické doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. [online] 2009, [2013-15-02] Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7272/Metodicke_doporuceni_MPSV_08.pdf>

Metodické doporučení MPSV č 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. [online], 2009, [2013-16-02] Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_07.pdf>

MPSV: Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012 [online], 2012, [2013-04-02] MPSV Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. 2012 Odbor rodiny a ochrany práv dětí Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14495/Novela_prezentace_pestouni_-_leden.pdf>

Proces zprostředkování 2006 [online], 2006, [2013-12-02] Dostupné na: <<http://www.pestouni.cz/poradna/infoomrp/cz/proces-zprostedkovani-nrp/>>

Vyhláška ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. [online], 2012, [2013-18-02] Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14226/vyhlaska_ZSPOD.pdf>

JINÉ ZDROJE

Bubleová, V. *Historický vývoj péče o opuštěné děti.* Náhradní rodinná péče, 2000, č. 1.

SEZNAM POUŽITÝCH ZÁKONŮ

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – STRUKTURA ROZHOVORU	I
PŘÍLOHA B – RESPONDENTKA R1 - ROZHOVOR.....	III
PŘÍLOHA C – RESPONDENTKA R2 - ROZHOVOR.....	VII
PŘÍLOHA D – RESPONDENTKA R3 - ROZHOVOR.....	XI
PŘÍLOHA E – RESPONDENTKA R4 - ROZHOVOR.....	XIV
PŘÍLOHA F – RESPONDENTKA R5 –ROZHOVOR.....	XIX
PŘÍLOHA G – RESPONDENTKA R6 –ROZHOVOR.....	XXIII
PŘÍLOHA H – RESPONDENTKA R7 –ROZHOVOR.....	XXVI
PŘÍLOHA CH – RESPONDENTKA R8 –ROZHOVOR.....	XXIX

PŘÍLOHY

Příloha A – STRUKTURA ROZHOVORU

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Proč jste se rozhodli přijmout dítě do vaší rodiny?
2. Jaké dítě jste si přáli přijmout do péče?
3. Měli jste před podáním žádosti o pěstounskou péči/osvojení o této problematice zjištěné nějaké informace? A pokud ano, tak jaké?

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?
5. Jak jste prožívali posuzování?

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Jak jste byli spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování náhradní rodinné péče podíleli?
7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?
8. Ovlivnily nějak získané informace Vaše rozhodnutí o přijetí dítěte?

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Absolvovali jste nějakou formu příprav před přijetím dítěte do pěstounské péče/osvojení? Pokud ano, jakou?
10. Vyhovovala Vám struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?
11. Co by nemělo na těchto přípravách chybět?

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

13. Jaké pro vás bylo toto období „čekání“?

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

15. Vzpomínáte, jak toto období po převzetí dítěte probíhalo? Jak toto období charakterizujete?

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

18. Který problém, nebo krok, považujete za nejproblematictější v procesu získávání dítěte do péče?

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu něco změnit?

20. Co byste poradili, či doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči, nebo čerstvým osvojitelům / pěstounům?

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

Příloha B – RESPONDENTKA R1 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Proč jste se rozhodli přijmout dítě do vaší rodiny?

Hlavním motivem bylo pomoc opuštěnému dítěti. Vždycky jsem měla touhu nějakému dítěti pomoci.

2. Jaké dítě jste si přáli přijmout do péče?

Chtěli jsme holčičku a tak do čtyř let a taky bez vážného postižení. Taky jsme tam měli, aby nebyla čistého romského původu.

3. Měli jste před podáním žádosti o pěstounskou péči/osvojení o této problematice zjištěné nějaké informace? A pokud ano, tak jaké?

Spoustu informací jsme si našli na internetu a v knížkách. Hlavně z internetu.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

No, podali jsme si žádost a pak se dlouho nic nedělo, prostě jsme jen čekali. Pak se konečně ozvali a zase dlouho nic. Přejde nám, že celý ten aparát je nepružný. Pak jsme museli asi měsíc obíhat různá potvrzení a doporučení, například od zaměstnání, jakou máme průměrnou mzdu, potvrzení od lékaře a mnoho dalšího. Také nás sociální pracovnice navštívila doma, aby zjistila, jaké máme rodinné podmínky. Pak jsme absolvovali psychologické testy a rozhovor s psycholožkou.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Bylo to strašné, spousty papíru, vyplňování a dlouhé čekání.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTEŘÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Jak jste byli spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování náhradní rodinné péče podíleli?

Přístup byl strašný, nejhorší byly asi na krajském úřadě, dokonce se nám i stalo, že informace, které jsme vyplňovali, od nás blbě opsaly, protože jsme je ještě nakonec trochu měnili. Nakonec na krajském úřadě měly ty prvotní informace, ty které jsme měnili, tak ty neměly a vymlouvaly se, že nevědí, že je jedna úřednice na dovolené a tak. Taky nás překvapilo, když jsme se dozvěděli, ale zpětně, že už Lucka mohla

být zhruba půl roku v rodině, ale protože v tu dobu byly Vánoce, tak sociální pracovnice váhala a tak se to celé zpozdilo. Připadalo nám, že úřednice mají své postupy a nebyly vůbec ochotné je urychlit.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

No, krajský úřad nás dostatečně neinformoval, asi i proto jsme dělaly ty povinné kurzy. Na těch kurzech jsme informování byli dost. Dokonce jsme dostali doporučenou literaturu, ale za nejpřínosnější asi považujeme přímo zkušenosti z rodin, které si osvojily dítě.

8. Ovlivnily nějak získané informace Vaše rozhodnutí o přijetí dítěte?

Asi trochu jo, zjistili jsme, že to nemusí vždy být takové, jaké jsme si to představovali, že to ne vždy nemusí vyjít a může to být pro rodinu opravdu hodně těžké.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Absolvovali jste nějakou formu příprav před přijetím dítěte do pěstounské péče/osvojení? Pokud ano, jakou?

Když jsme podali žádost, tak jsme po nějaké době byli pozváni na krajský úřad, tam jsme absolvovali psychologické testy, a poté různé přípravné kurzy. Byly tam sociální pracovnice a různí odborníci. Dostávali jsme základní informace, nejpřínosnější nám ale přišlo, když tam přišli pěstouni, kteří už mají zkušenosti a říkali nám své zážitky.

10. Vyhovovala Vám struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

Příprava byla pro nás přínosem, ale bylo tam několik páru, pro které to byla ztráta času, což si dokážu i představit. Hráli se tam různé hry, kreslilo se tam a tak, takže to některé moc nebavilo.

11. Co by nemělo na těchto přípravách chybět?

Hlavně by se opravdu měli žadatelé dozvědět, jak to ve skutečnosti může být náročné, že jejich vývoj může být opožděn, měli by být připravení na také skutečnost, co se týče biologické rodiny dítěte, co se může stát, s čím se může pěstounská rodina setkat.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali jednání od podání žádosti po příchod dítěte do rodiny?

Bylo to dlouhé čekání, neustále nám říkali, jak si nás váží jako pěstounů, ale urychlit to nechtěli. Dlouhé bylo taky čekání na psychologické vyšetření.

13. Jaké pro vás bylo toto období „čekání“?

Zdlouhavý, psychicky náročné. Prostě si podáte žádost, pak jen dlouho a dlouho čekáte a pak vám zavolají, že mají pro vás vybrané dítě. Už jsme si dokonce chvílemi mysleli, že dítě nedostaneme.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Informace jsme se dozvěděli, až když jsme si pro ni jeli do kojeňáku, tam měli informací nejvíce a byli tam velice příjemní. Její matka byla těžce nemocná, takže se o ni nemohla postarat.

15. Vzpomínáte, jak toto období po převzetí dítěte probíhalo? Jak toto období charakterizujete?

Byly jsme konečně rádi, že to máme za sebou, že už nemusíme tak dlouho čekat. Zároveň přišlo náročné období s prvotním kontaktem všech dětí.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Bohužel ano, na začátku nám řekli, že se matkou nebudeme muset vůbec stýkat, že ve většině případů se rodiny s dětmi nestýkají. Matka je těžce nemocná, bohužel jsme, ale vůbec netušili, že s ní budou takové těžkosti. Bere drogy a pije alkohol.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Dlouhý a náročný. Zvláště pak úřednice, které proces jen prodlužovaly. Víme, že je třeba rodiny prověřovat, ale zdálo se nám to už fakt šílené. Pořád nám vlastně říkaly, jak si nás váží jako pěstouny, ale stále jsme měli pocit, že nás podezírají a přitom nás ani vlastně neřekli, zda máme vůbec šanci si osvojit dítě.

18. Který problém, nebo krok považujete za nejproblematictější v procesu získávání dítěte do péče?

Asi to, že to je těžké, zdlouhavé a náročné na psychiku pro žadatele. Z pohledu dítěte považují za nejproblematictější v procesu délku trvání, než se dostanou do rodiny.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu něco změnit?

Když jsme tím už prošli, máme pocit, že bychom změnili úplně všechno. Hlavně v právním uvolnění shledáváme největší problém. Mělo by se přestat posilovat vliv biologických rodičů. U naší holčičky jsme čekali dva a půl roku, čekalo se na to, zdali se zdravotní stav její matky nezlepší, přitom už mohla být v rodině daleko dříve. Co by jsme třeba také změnily je školení, které jsem museli absolvovat. Školení dělali jednou za rok a to na podzim, protože už byl seznam plný, čekali jsme další rok, než nás proškolí, to mě přišlo teda hodně špatné.

20. Co byste poradili či doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči nebo čerstvým osvojitelům / pěstounům?

Hlavně doporučujeme si popovídat s pěstounskými rodinami, to považují za největší přínos. Pak je třeba si uvědomit, že děti nejsou stejné jako vlastní. Těmto dětem chybí láska, byly psychicky deprimované, jsou citlivější a potřebují, jiný přístup.

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

Změny, které se chystají v novele, se mi zdají nedostačující. Myslím si, že je určitě dobré, aby se děti vracely do svých biologických rodin, ale domnívám se, že toto záležitostí státu. Stát by měl rodinám zajistit takové podmínky, aby se o své děti mohly starat a vychovávat, aby měli kde bydlet a co jíst. Pak by se do náhradních rodin dostávaly především děti týrané, z rodin, které se o ně nestarají. S profesionalizací pěstounské péče určitě souhlasím, starat se o tyto děti není jednoduché a je třeba se jim věnovat naplno, proto zvýšení platu určitě uvítáme.

Příloha C – RESPONDENTKA R2 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Nemohli jsme mít vlastní děti, tak jsme se rozhodli pro osvojení. Ale protože po podání žádosti jsme pár let čekali a pořád se nic nedělo, rozhodli jsme se nakonec na poslední chvíli pro pěstounskou péči. Navštívili jsme totiž dětský domov a tak se nám zalíbila jedna holčička, nebyla ale právně volná, ale byla tam možnost pěstounské péče.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

To já jsem byla vybraná pro dítě, nefunguje to tak, že si rodič dítě vybírá. Předpěstounská příprava je o tom, aby žadatel řekl, jaký je, co zvládne, co umí a neumí, na co nestačí a tak. Pak se sejde poradní sbor a vybere mi dítě, které zvládnou, to si myslím, že je správné a tak by to mělo být.

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

Z časopisů a knih, internet. Pak jsem se rozhodli a informace jsem získali od sociální pracovnice.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI PO ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Absolvovali jsme různé testy, psychotesty, pohovory s psychologem. Měli jsme také návštěvy u nás doma.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Brali jsme to jako něco, co musíme absolvovat, ale nebylo to příliš příjemné. Bylo to formou otázek a odpovědí.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTEŘÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

Paní K. byla velmi příjemná, když jsem se rozhodli nakonec pro pěstounskou péči pomohla nám zjistit informace. Někteří pracovníci byli velmi příjemní jiní méně, ale většinou byli příjemní a ochotní.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Získali jsme pouze potřebné informace, nutnou pro pěstounskou péči. Byly to informace jak získat dítě do péče, ale jak se bude dítě chovat, když k nám přijde, tak to nám nikdo neřekl.

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

Informace nás neovlivnily. Ovlivnilo nás dlouhé čekání na adopci. To byl důvod, proč jsme se rozhodli nakonec pro pěstounskou péči.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

Účastnili jsme se přípravných kurzů. V těch nám přednášeli, také jsme diskutovali ve skupině a pak jsme dostali formulář, který jsme vyplnili. Otázky se týkaly různých životních situací, a jak bychom se zachovali. Určitě považuji za pozitivní přínos setkání s lidmi, kteří mají stejný problém.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

Přípravný kurz vedl psycholog a pomáhala mu doktorka. Spíše to byly všechno praktické věci, což bylo dobře.

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

My si myslíme, že přípravné kurzy je zbytečné absolvovat. Navíc to je časově náročné. Myslíme si, že stejně na konkrétní věci ve výchově vám žádné přípravy nepomůžou a se situací se musíte vypořádat. Že vás to nepřipraví k tomu, co vás čeká. Dnes už jsou však kurzy povinné. No, když už je člověk musí absolvovat, tak určitě by neměly chybět v těchto kurzech zkušenosti přímo od pěstounů.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Nejdelší bylo čekání na dítě, prostě jen čekáte, až se vám ozvou. První, jsme si chtěli dítě adoptovat, ale poté jsem se rozhodli pro pěstounskou péči, dlouho jsme čekali a

v dětském domově se nám zalíbila jedna holčička, a protože nebyla právně volná tak jsme se rozhodli pro pěstounskou péči.

13. Jak jste toto období prožívali?

Už jsme se těšili, až to bude za námi. Když jsme si nejdříve podávali žádost o osvojení, tak jsme si mysleli, že ta doba čekání snad nikdy neskončí. Zprvu jsem neustále myslela na to, kdy zavolají, že pro nás mají vybrané dítě, byla jsem plná očekávání, pak už to bylo jen dlouhé čekání. Je správné, že rodič je vybrán pro dítě a ne naopak. Ale čekací doba je opravdu neúporná. Nakonec jsme požádali o pěstounskou péči.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Věděli jste, odkud k vám dítě přišlo?

Informace o minulosti máme od pracovníků dětského domova, ale to jsou pouze okrajové informace. Něco víme přímo od dcery.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

Byli jsme rádi, že ji konečně máme, byl to ale zlom v životě, nebylo to jednoduché.

15. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Občas dceři zavolá, ale ta sní moc nechce mluvit, no a my s ní v kontaktu nejsme ani nechceme být.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

No je to, náročné, žadatelé musejí projít náročnou a zdlouhavou procedurou a ve většině případů je to zdlouhavé čekání.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Délka procesu, vím, že je třeba rodiny prověřovat, ale nemyslím si, že by to mělo takhle dlouho trvat. Když se rozhodnete, že chcete dítě, tak prostě dítě chcete do rodiny co nejdříve.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit, a pokud ano co by to bylo?

Třeba psychotesty mi přišly hodně dlouhé a zbytečné.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Důležitá je motivace, protože to ne vždy může jít podle jejich představ. Nejlepší je, když se přímo poradí s rodinou, která si vším prošla.

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

Slyšeli jsme o tom, že se mají rušit kojenecké ústavy a dětské domovy, ale to si vůbec nedokážu představit, kde by ty děti byli? Nevím, určitě se mně nezdá dobré, když je dítě chvíli v jedné a pak v další rodině a střídal tak pěstouny. Určitě takové dítě bude bojovat s nedůvěrou, s pocitem, že nikam nepatří, nemyslím si, že to je dobrý nápad. Je mi těch dětí líto.

Příloha D – RESPONDENTKA R3 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Dát rodinu a domov dětem, které ji mít nemohly.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

Když jsme podávali žádost, tak už jsme měli kolem čtyřicítky, přesto jsme chtěli dítě malé a to proto, že jsme chtěli aby si na nás zvykalo již od malinka. Pohlaví nám bylo jedno a nevadil nám také romský původ a menší postižení

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

Věděli jsme jen z časopisu a z doslechu. Internet tehdy ještě nebyl, takže informací bylo málo. Něco nám taky pověděla sociální pracovnice.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Psychotesty, pohovory a vyplňování různých dotazníků.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Je to náročné, ale chápeme, že se rodiny prověřovat musí. Někdy nám sice některé otázky přišli zbytečné.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

Všechno probíhalo dobře, se sociální pracovnící jsem neměla žádné problémy, snažili se nám pomáhat. Pomohli nám třeba taky u soudu, když se ozval Mirkův otec, soud jsme nakonec vyhráli.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Už si to moc nepamatuji, ale domnívám se, že jo. Dneska už je možné si skoro všechno vyhledat v internetu, což my jsme ještě nemohli.

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

Neovlivnili. Věděli jsme, že to nebude snadné, ale šli jsme do toho.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

Tehdy ještě přípravné kurzy nebyly. Dělali jsme jen testy.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

-

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

Myslím si, že by mělo být důležitá informace, odkud ty děti pocházejí, a že mohou být jiné než vlastní. Dále informovanost o právech biologické a pěstounské rodiny.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

My jsme to měli docela brzy, ale víme, že většinou to trvá dlouho. Možná že to trvalo tak krátce proto, že obě děti jsou romského původu. Nevím. Prostě jsme podali žádost, pak jsme absolvovali psychotesty a pohovory, proběhli i nějaké návštěvy, pak jsme byli zařazeni a už jsme jen čekali. Byl to šok, když pak zavolali.

13. Jak jste toto období prožívali?

Byli jsme rádi, že jsme to měli tak brzy vyřízené. V tom čekání jsme mezitím normálně fungovali jako rodina, mluvili jsme hodně s vlastními dětmi a připravovali je na příchod dítěte.

PŘIŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Byly vám poskytnuty informace o dítěti? Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

U obou dětí jsme informace neměli. Dozvěděla jsem se až sama, přes známé, kteří pocházeli ze stejného města, odkud pocházel Mirek, že mu asi jeho matka dost ubližovala a že to neměla moc jednoduché. To jsem třeba vůbec nevěděla. U Lucky mi jen řekli, že její matka byla na vše sama a že sourozenců, které má Lucka je daleko více. Pak sama, jsem přišla na to, že ještě další dva její sourozence vychovává jejich babička s dědečkem, později jsem se dozvěděla, že když jsem se rozhodla to Lucce říct, že to už dva roky věděla.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

Byli jsme rádi, že to máme za sebou. Byla to změna, nové dítě. Náročná, ale krásná. Tyto děti potřebují zcela jinou péči, odlišné potřeby a je třeba se jim daleko více věnovat.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

No, od Lucky biologická matka k nám jednou přišla a chtěla své dítě zpátky, my jsme ji ale dali najevo, že ji chceme a budeme o ni bojovat, že se o ni dobře postaráme. Nakonec se ale vůbec s holkou nestýká. S Mirkovým tátou to bylo složité, jednou k nám přišel, protože oněm ani nevěděl, byl zavřený ve vězení, a měl o něj zájem. Nakonec to všechno muselo jít na soud a dobře to dopadlo.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Proces je náročný, ale chápu, že je třeba rodiny prověřovat, i když si myslím, že rodin, které si chtějí vzít dítě do pěstounské péče kvůli penězům je málo. Ale co se týče informovaností o dětech, tak se mi zdá proces nedokonalý.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Práva biologických rodičů. Nevíte co, vás může čekat z jejich strany.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit, a pokud ano co by to bylo?

Změnila bych spousty věcí. Například větší informovanost ohledně vašich práv a práv biologických rodičů. Dále taky bych zavedla více služeb, které by pěstounům pomáhaly a více je finančně ohodnotit, aby se mohli plně věnovat výchově a péči přijatým dětem.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Pokud se rozhodnou, měli by určitě počítat s tím, že ne vždy to může být, tak jak si to představovali, určitě by si měli zjistit informace, co se týče biologických rodičů, z těch máme největší obavy. Ale je to krásný pocit, že můžete poskytnout dítěti domov a rodinu.

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

Je to možnost jak pomoci dětem, které by musely jít do kojeneckých a dětských domovů. Je to totiž období, kdy děti potřebují nejvíce lásky a citu.

Příloha E – RESPONDENTKA R4 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Hlavním motivem bylo poskytnout dětem domov, rodinu.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

No, přesnou představu jsme neměli, ale říkali jsme si, že bychom vzali nějaké sourozence.

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

No, prvotní informace jsme hledali přes Fond ohrožených dětí, protože naši kamarádi tak přišli k dětem. Tam nám poradili, ať si vyřídíme žádost o přijetí do databáze osob vhodných pro osvojení a pěstounskou péči, a to jsme také udělali. No vyřizování trvalo asi rok. Pak se nám narodila dcera tak jsme chvíli čekali, než bude větší.

Také, nám velmi pomohl časopis Náhradní rodinná péče, a různé knihy, hlavně od profesora Matějčka. Dále máme, známe, kteří nám poskytli rady. Velmi cenné rady nám taky poskytla sociální pracovnice, která nám vyřizovala žádost.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Absolvovali jsme pohovory s psycholožkou, ta byla výborná. Dále psychologické testy a setkání s jinými pěstouny. Protože se nám, ale poté narodila dcera, tak jsme s přijmutím dětí nespěchaly, pak jsme po pěti letech museli žádost znova obnovovat. Museli jsme znovu absolvovat pohovory s psychologem, tam jsme se už ale setkali s nepříjemným psychologem. Byl arogantní, a nepříjemný.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Testy byly náročné, hodně otázek. Je třeba ale toto období překonat a skloubit nějak s fungováním v rodině, sháněli jsme hlídání pro vlastní děti.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

Myslím si, že je velmi důležitá u těchto odborníků, kromě odbornosti a vzdělání také přístup, empatie, citlivost, umět komunikovat. Setkali jsme se výbornými pracovníky, kteří nám byli citliví, byly ochotní, zároveň jsme se také, ale setkali například s psychologem, který k nám byl chladný, arogantní.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Myslím, že ano, ale hodně jsme se připravovali sami přes knihy, pěstouny....

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

Neovlivnili nás.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

Tehdy ještě nebyla povinná, pokud si pamatuji. Dnes už jsou přípravy nutné, já to ale nepovažuji, jako nedostatek systému když byli nepovinné. My jsme si s manželem udělali přípravu vlastní a po svém – knihy, pořady, filmy, setkání s rodinami a tak.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

-

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

Od známých vím, že přípravy jsou celkem fajn, ale jsou časově náročné, je nutné všechno skloubit – rodinu, hlídání vlastních dětí, práce.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali jednání od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Bylo to období čekání a zároveň přípravy. Čtení literatury, setkávání s pěstounskými rodiči a hlavně hodně rozhovorů uvnitř rodiny, připravovali jsme na to naše děti.

První žádost jsme si podávali ještě předtím, než se nám narodila dcera, proto jsme se rozhodli nespěchat a počkat až malá trochu vyroste. Pak jsme si museli obnovit žádost a po roce se nám naskytla sourozenecká skupina. A to tak, že jsme kontaktovali začínající sdružení Rodina svaté Zdislavy. Toto sdružení začalo stavět dům pro pěstounskou rodinu, která by mohla vychovávat větší počet dětí. Tato myšlenka, dům a místo, kde dům stál, se nám moc líbila a tak jsme se rozhodli, že se jim ozveme. Po několika letech se nám sdružení ozvalo, že dům je postavený a ve hře jsou tito sourozenci, těm slíbili umístění. Byla to pro ty sourozence poslední šance je umístit do rodiny společně, pokud by se jim to nepovedlo, tak by je rozdělili. Sdružení svaté Zdislavy oslovila ředitelka jednoho dětského domova a požádala vedení o umístění této sourozenecké skupiny. No, protože jsme si s dětmi „sedly“, tak jsme se rozhodli do toho jít.

13. Jak jste toto období prožívali?

Tak nějak normálně, máme tři vlastní děti, takže jsme neměli myšlenky pouze na to, kdy se nám už ozvou.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Byly vám poskytnuty informace o dítěti? Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Informace jsme dostali, ale ne zcela dostačující. Pomohlo nám vidět a trochu poznat biologické rodiče u soudu, jejich chování a jednání. Pomohlo nám to pak lépe pochopit chování dětí.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

No, nastěhovali jsme se do nového domu, do jiného prostředí, kde jsme začali znovu. Začátky byly nejtěžší a nejnáročnější, ale byla to krásné. Tyto děti potřebují daleko více lásky, citu, pochopení a je třeba se jim daleko více věnovat.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Ne nejsme, a jsme rádi, že nám nezasahují do výchovy.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Dlouhé a taky náročné. Nejdříve dlouhé prověřování, dnes už také dlouhé přípravy, pak dlouhé čekání na dítě, když už vám nějaké dítě vybrali, tak dlouhé návštěvy v dětském domově. Domnívám se, že proces je možné v mnoha ohledech urychlit, je to spíše ale

názor závislý na konkrétním člověku v procesu. Když jsme se s manželem rozhodli, že tyto sourozence přijmeme do naší rodiny a byli je i navštívit v dětském domově, nechtěli jsme to už více protahovat. Nechtěli jsme děti vozit k nám domu na návštěvu a pak je zase zpátky, měli jsme představu, že si je už odvezeme a to už napořád. Ne pouze návštěvy. Setkali jsme se tím, že paní na úřadě, která měla naši žádost v šuplíku, nám řekla, že kam spěcháme? Myslím si, že je nutné brát každý případ individuálně, že je třeba v tomto ohledu urychlit. Vždyť v tomto procesu je právě nutné brát na zřetel dítě, které je možné umožnit mu žít v rodině.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Délka procesu, kvůli dětem, které by se měli dostat co nejdříve do rodin. A také vidím velkou rezervu v informovanosti o dětech a jejich biologických rodičích a prostředí a problémů kterými dané děti prošly. Tyto informace jsou velmi důležité pro budoucí pěstouny, kvůli výchově a pochopení proč se dítě chová v dané situaci tak a tak.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit, a pokud ano co by to bylo?

Myslím si, že jsou zbytečné návštěvy dětí u budoucích pěstounů a pak zase následný návrat do dětského domova. Je to velký stres pro ty děti. To považuji za to, co by se mohlo změnit, vynechat zbytečné dlouhé protahování a místo návštěv už by rovnou nastala předběžná pěstounská péče. To myslím trvá 3 měsíce a pak následuje soudní řízení o svěření do péče.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Před rozhodováním si co nejvíce zjistit informací, co nejvíce načíst, nejlepší jsou zkušenosti přímo od pěstounů.

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

K přijatým změnám máme spousty výhrad. Je tam spousta věcí se kterými nesouhlasíme, například s povinnostmi pěstounů. Ti si budou muset zvyšovat znalosti v oblasti výchovy o dítě, jakoby měli spousty času na různé besedy, pak určitě nesouhlasíme s povinností udržovat a umožňovat styk rodičů s dítětem a také s uzavíráním dohod. Považujeme to jako zásah do soukromí rodiny i dítěte. Myslíme si, že by měla mít pěstounská rodina právo na život jako normální rodina a nedokážu si vůbec představit, že bude narušována dvouměsíčními kontrolami, různými školeními a

ještě biologickou rodinou dítěte. Také nesouhlasíme s profesionální péčí, pouze po dobu šesti týdnů ji shledáváme za přínosnou. Pro děti, které budou putovat z jedné rodiny do druhé, to bude psychicky náročné. Také si nedovedeme představit, kdo bude vypracovávat individuální plány dítěte, doufejme, že ti, kteří dítě znají. Určitě vidíme více negací, než pozitiv.

Příloha F – RESPONDENTKA R5 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaký byl váš motiv přijmout dítě do vaší rodiny?

Rozhodli jsme se, protože jsme svoje mít nemohli. Nechtěli jsme zůstat sami, o dítě jsme žádali, když nám bylo už skoro čtyřicet let.

2. Jaké dítě jste si přáli přijmout do péče?

Na pohlaví dítěte nám nezáleželo, pro nás bylo důležité, aby bylo zdravé. A chtěli jsme dítě malé.

3. Měli jste před podáním žádosti o pěstounskou péči/osvojení o této problematice zjištěné nějaké informace? A pokud ano, tak jaké?

Moc informací jsme neměli, pouze okrajově, tenkrát ještě nebyl internet. Dneska už je dobré, že se dají všechny informace vyhledat. Když jsme se rozhodli, tak jsme šli na městský úřad, kde nám sociální pracovnice poskytla nějaké informace. Nebyla zrovna, ale moc příjemná.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Na magistrátě nás měla na starost jedna paní, která také byla asi dvakrát u nás doma na kontrolu. Ta byla velmi vstřícná a chápavá, vždy mi odpověděla na všechny otázky. Pak jsme dělali psychotesty s psychologkou. Těch testů bylo strašně moc a trvaly třeba čtyři až šest hodin. Psycholog posuzoval všechno, i zdali se k sobě s manželem hodíme. Vyplňovali jsme spousty otázek a kreslili jsme tam různé kolečka, a tak, moc se to nedá ošidit.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Bylo to fakt náročné na psychiku a také časově náročné. Přišli jsme třeba na osmou ranní a skončili jsme ve dvě odpoledne. A byli jsme z toho vždy dost vyčerpaní. Navíc kdo má práci kde ho neuvolní, tak to pro něj může být dost problém, mě to šéf naštěstí povolil. Bylo by, ale lepší kdyby to probíhalo spíše o víkendu, kdy člověk může.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Jak jste byli spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování náhradní rodinné péče podíleli?

Akorát jedna sociální pracovnice nám řekla, jestli už není pozdě si dávat žádost, protože než vše vyřídí, tak už budeme starší. Šlo jen o to, že to neřekla příliš moc pěkně. Ale jinak byli všichni pohodě a vycházeli nám vstříc.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Už si to moc nepamatuji, ale domnívám se že ano. Účastnili jsme se spousty schůzek, takže myslím, že ano.

8. Ovlivnily nějak získané informace Vaše rozhodnutí o přijetí dítěte?

Vůbec ne, byli jsme pevně přesvědčeni.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Absolvovali jste nějakou formu příprav před přijetím dítěte do pěstounské péče/osvojení? Pokud ano, jakou?

Nám ani žádný kurz nabídnut nebyl. Absolvovali jsme psychotesty.

10. Vyhovovala Vám struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

-

11. Co by nemělo na těchto přípravách chybět?

Vývojová psychologie, ale hlavně zkušenosti pěstounů.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Dlouhé čekání na dítě. Přiznám se, že ten čtvrtý rok jsem to už nevydržela a volala jsem na sociálku, tam nám řekli, že to už pod sebou nemají, a že o volných dětech rozhoduje krajský úřad. Řekli nám, že na krajském úřadě jednou za měsíc probíhá nějaký poradní sbor, kde spojují děti a volné rodiny. Tak jsem pak asi pětkrát, vždy každý nový měsíc volala na krajský úřad. Nevím, zdali to k něčemu bylo. Čekali jsme, ale pak už necelý rok.

13. Jaké pro vás bylo toto období „čekání“?

Celkem náročné, dítě jsme si chtěli osvojit, protože jsme nemohli mít vlastní, a museli jsme čekat dlouho. S manželem jsme si dokonce někdy říkali, zdali to má vůbec cenu.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Informace jsme se dozvěděli až poté, co jsme řekli, že si ho vezmeme. Uvítali bychom teda více informací, ale byly jsme rádi, že alespoň něco máme.

15. Vzpomínáte, jak toto období po převzetí dítěte probíhalo? Jak toto období charakterizujete?

Byla to pro nás úleva, čekali jsme příliš dlouho, byli jsme rádi, že ho konečně máme.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Ne, nikdy jsme biologickou matku neviděli.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Bylo to strašně moc dlouhé, trvalo to 5 let, než jsme dostali Honzíka. A strašně byly i ty testy, které jsme museli absolvovat, chtěli po nás strašně moc informací a trvalo to hodiny. Bylo to vyčerpávající.

18. Který problém, nebo krok považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Za nejproblematičtější považujeme právě to dlouhé čekání a stres, který je sním spojený. Žádost jsme podávali, když nám bylo už skoro čtyřicet a čekali jsme pět let, než nám ho dali. Věděli jsme, že to nebude jednoduché, ale nepředstavovali jsme si, že budeme tak dlouho čekat.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu něco změnit?

Aby proces nebyl tak zdlouhavý a složitý, vždyť v tom Děckém domově bylo tolik dětí. A taky psychotesty mi připadaly příliš dlouhé. Je samozřejmé, že je nutné žadatele prověřovat, ale ne tak nesmyslně.

20. Co byste poradili či doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči nebo čerstvým osvojitelům / pěstounům?

Aby se dětem, které přijmou dítě, hodně věnovali a zjistili si všechny možné informace. A počítali s tím, že proces může být zdlouhavý.

21. Jaký máte názor na profesionální pěstounskou péči a na změny, které se v novele chystají?

Určitě považujeme za dobré, že děti nemusejí být v kojeneckém ústavu. Ale myslím si, že pro starší děti to bude dosti náročné. Domnívám se, že není dobré, když se starší děti do těch 8 let budou střídat v rodinách. Vždyť oni si utvoří určité pouto k dané rodině a pak se bude muset přemístit do další rodiny, ani si to nedokážu představit. Pak se mě teda zdá, že všechny ty úkoly, které budou muset pracovníci splnit, jako individuální plány, sledování rodiny, služby pro rodiny nebudou moct pracovníci zvládat. Je třeba podle mého názoru systém doladit a pořádně promyslet, jak se to bude provádět.

Příloha G – RESPONDENTKA R6 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Osvojit dítě, jsme se rozhodli poté, co jsme zjistili, že vlastní děti mít nemůžeme.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

Sociální pracovnice nám řekla na rovinu, ať tam opravdu napíšeme přesně, jaké dítě chceme. Tak jsme tam napsali, že chceme hlavně dítě zdravé a co nejmenší. Na pohlaví nám nezáleželo. A to jsme napsali v obou případech.

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

Jen okrajově, byli jsme se ptát na městský úřad, kde nám sociální pracovnice poskytla nějaké informace.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŘAŽENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Museli jsme vyřídit nějaké potvrzení, od zaměstnavatele, od lékaře. Pak jsme museli vyplnit spoustu dotazníků, absolvovali jsme psychotesty a pohovor. U druhého dítěte jsme testy ani přípravný kurz absolvovat nemuseli, protože už jsme byli prověřeni u prvního dítěte. Absolvovali jsme pouze jen sezení.

5. Jak jste prožívali posuzování?

No, manželovi to bylo méně příjemné, mě to až tak nevadilo. Ale oba chápeme, že to je to nutné.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTEŘÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

My máme s přístupem pracovníků dobré zkušenosti, snažili se nám pomoc, a byly příjemní a vycházeli nám vstříc.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Řekla bych, že ano, řekli nám, jak to bude probíhat, co nás čeká.

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

Neovlivnili, toužili jsme po dítěti a byli jsme pevně rozhodnutí.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

U prvního dítěte jsme přípravu neabsolvovali, nebyla ještě povinná, u druhého dítěte jsme pouze absolvovali jedno sezení, s několika rodinami čekatelů na dítě. Tam jsme si pouze vyměňovali zkušenosti.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

-

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

Přesto, že jsme přípravné kurzy neabsolvovali, myslím, že je pro žadatelů důležitá zkušenost přímo od osvojitelů. A důležité je opravdu, aby žadatelé věděli, do čeho jdou, jak se může dítě chovat po příchodu do rodiny.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Jednání od podání žádosti do období přijetí dítěte bylo zdlouhavé, ale pracovníci během zprostředkování byly ochotní a vstřícní. Přesto si myslíme, že některé věci by se dali určitě urychlit. U prvního dítěte jsme čekali tři roky, u druhého už jen rok.

13. Jak jste toto období prožívali?

Bylo to období čekání, museli jsme být trpěliví. My jsme, ale neměli kam spěchat, takže jsme to prožívali bez problémů.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Byly vám poskytnuty informace o dítěti? Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Myslím, že nám řekli to, co věděli. Některé informace o biologických rodičích máme, nejsou teda dostačující, ale co se dá dělat.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

Pro malou jsme si jeli do kojeňáku, zavolali, že si ji můžeme vyzvednout, ani jsme nebyli připraveni, nic jsme neměli nachystané, tak jsme narychlo něco sháněli, ale byla to velká radost. Honzík si musel více zvykat u nás, a začátky byly náročné.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Ne nejsme. Oni neprojeví zájem a my bychom taky nechtěli.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Proces byl náročný, pomalý, ale stálo to zato. Důležité je, že už to máme za sebou. Je zde mnoho věcí, které by se mohly udělat jinak, něco se zbytečně prodlužuje, něco je náročné, jako třeba testy, prověřování, ale je to nutné. Myslím si taky, že délku procesu také ovlivňují nejen ochota a práce zprostředkovatelů, ale také to jaké dítě si přejete, jaké požadavky napíšete na dítě.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Asi ta rychlost. Sama můžu z vlastní zkušenosti říct, že rozdíl mezi oběma dětmi, které jsme adoptovali, byl veliký. Holku jsme adoptovali ve dvou měsících a kluka když mu byl skoro rok. Kluk si hůř zvykal a bylo to složitější. Určitě by se to mělo zrychlit hlavně kvůli těm dětem, co čekají na rodinu.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit a pokud ano co by to bylo?

Já si myslím, že by se měli zpřísnit zákony, vůči biologickým rodičům. Myslím si, že by se děti měli dostávat co nejdříve do rodin, i s tím rizikem, že dítě není vyšetřeno a zdravotní problémy se mohou projevit až v pozdějším věku.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Myslím si, že důležitá je motivace. My jsme se s manželem rozhodli a šli jsme do toho. Je nutné si uvědomit, že péče o tyto děti a jejich výchova je náročná.

Příloha H – RESPONDENTKA R7 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Rozhodli jsme se pro adopci, protože jsme nemohli mít své vlastní dítě.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

Přáli jsme si co nejmenší dítě a aby to byl kluk a nebyl jiného etnika.

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

Hodně informací jsme si zjistili z internetu a knížek. V další fázi pak od různých neziskových organizací a od sociálních pracovníků OSPOD, tam byli velmi vstřícní.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŘAŽENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Po vyzvednutí formulářů u sociální pracovníce, jsme asi měsíc obíhali lékaře a zaměstnavatele a vyplňovali formuláře. Pak jsme byli pozváni na psychologické vyšetření na krajský úřad. Tam jsme vedli s psycholožkou asi hodinový rozhovor, a pak jsme vyplňovali osobní testy a mnoho dalších formulářů, ty obsahovaly například otázky k našemu dětství, k našemu manželství a tak. Na vyplňování toho bylo moc, třeba jeden formulář obsahoval asi pět stran. Pak jsme byli pozváni k vyhodnocení našich testů, k těm jsme se mohli také vyjádřit. A pak jsme absolvovali přípravu.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Bylo to celkem náročné na psychiku, některé otázky byly nepříjemné, ale zvládli jsme to, já asi lépe než můj manžel.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

Zase tak úplně spokojeni jsme nebyli. Při všech těch různých pohovorů, testů a všelijakých procedur mě spíš připadalo, jako by mě podezírali, nevím. Ale nějaké velké problémy nám nikdo nedělal, jen nám přišlo, že by k nám, pomohli mít trochu jiný přístup.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Nějaké informace jsme dostali, ale spíše jsme si hodně toho vyhledali sami. Na internetu, v knížkách, od známých a tak.

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

I přesto, že jsme se dozvěděli o tom, jak to někdy může být s dítětem těžké, tak přesto jsme se rozhodli do toho jít, chtěli jsme mít dítě se vším všudy. Aby mělo naše příjmení, abychom byli normální rodina.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

Ano, účastnili, tu realizovalo Středisko náhradní rodinné péče. Zúčastnili jsme se asi čtyř celodenních sezení. Bylo tam hodně odborníků, velmi obohacující byly zkušenosti rodin, které již dítě přijali. Kurz byl celkem příjemný.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

Byli jsme celkem spokojeni, informováni. Jediné, že to bylo celkem dlouhé. Ale byly tam užitečné rady, z kterých dodnes čerpáme.

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

Myslím si, že by neměla chybět také právní stránka, co se týče dítěte. Ohledně biologických rodičů. Výborné bylo, že jsme se tam setkali přímo s rodinami, které si dítě osvojili, nebo s pěstouny.

OBDOBÍ OD ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali období od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Bylo to vyčerpávající. Hodně testů, pohovoru, a tak. Po všech těch testech jsme byli rádi, že to je za námi a pak už jsme se jen těšili, až nám zavolají a my si odvezeme dítě domů. Bylo to však dlouhé čekání. Každý rok odpočítáváte, první rok je nejhorší, to jste nejvíce v očekávání a nejvíce ve stresu, pak ale po čase člověk přestane tak myslet. Hodně jsem v té době četla knížky o osvojení a časopisy.

13. Jak jste toto období prožívali?

No, zase tak moc jsme nespěchali, ale přesto to zdlouhavé a psychicky náročné bylo. V průběhu jsme se postupně na dítě připravovali.

PŘÍRAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Byly vám poskytnuty informace o dítěti? Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Myslím, že nám řekli, co věděli. Takže asi ano. Informovali nás o matce, která byla příliš mladá, když se jí chlapec narodil a otec byl neznámý.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

Změnilo se úplně všechno. Začne vám nový život, náročné, ale byli jsme s manželem rádi, že to máme za sebou a že se teď můžeme soustředit jen na dítě.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Ne nejsme. Matka se vůbec nezajímá, ani nevíme kde je. Ale nebudeme příliš bránit, pokud bude chtít rodiče, až bude velký nějak vyhledat.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Proces byl celkově náročný a zdlouhavý. Všechny ty testy, ta administrativa, bylo to fyzicky i psychicky dost vyčerpávající. Bylo toho docela hodně a musíte to navíc skloubit se zaměstnáním. Ale nakonec jsme to zvládli a myslím, že je také důležitá vzájemná podpora manželů, můj muž mě hodně pomáhal.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Asi to, že je to dlouhý a náročný proces. Může se stát, že to některé žadatelé odradí.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit, a pokud ano co by to bylo?

Možná některá sezení by se mohly zkrátit, a tím proces urychlit. A tyky si myslí, že by měli být pro pěstouny a osvojitele nějaké pomocné služby, které jim budou nápomocné, když bude třeba se na ně obrátit.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Každý kdo se rozhodne, si tím musí projít sám, ale stojí to zato. Hodně doporučujeme se setkat s rodinami.

Příloha CH – RESPONDENTKA R8 – ROZHOVOR

RODINA PŘED PODÁNÍM ŽÁDOSTI O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ

1. Jaké motivy vás vedly k tomu, že jste se rozhodly přijmout dítě do vaší rodiny?

Když jsem zjistila, že to vypadá, že nebudeme mít možnost mít svoje děti. Moje kamarádka mi hned řekla, zdali si nechceme osvojit dítě. Toužili jsme mít více dětí, a tak jsme se rozhodli pro osvojení.

2. Měli jste přesnou představu o tom, jaké dítě byste chtěli přijmout do péče?

Ano, chtěli jsme buď sourozence, dvojčata, nebo jedno dítě. Jednou na nějakém sezení nám bylo doporučeno, že pokud chceme v budoucnu dvě děti, máme si požádat o sourozence, protože je o ně menší zájem, tak jsme se rozhodli pro sourozence. Měli jsme stanovenou věkovou hranici, pokud by to byly dvojčata tak do dvou let, sourozenci do čtyř let. Co se týká zdravotních vad, tak jsme tam psali, že nám menší vady nevadí a na pohlaví nám nezáleželo. Nechtěli jsme přímo děti romského původu.

3. Věděli jste nějaké informace o problematice NRP ještě předtím než jste si podali žádost? Kde jste hledali informace?

Neměli jsme žádné informace. Když jsme se rozhodli, šla jsem na Městský úřad, tam jsem získala nějaké informace.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ZÁJEMCŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI/OSVOJENÍ PO JEJICH ZAŽAŘENÍ

4. Jak probíhalo toto období? Co jste všechno museli absolvovat?

Žádost, psychotesty, psychotesty s dvěma manželskými páry, různé rozhovory nad příběhy, různá setkání.

5. Jak jste prožívali posuzování?

Absolvovali jsme psychotesty, psychotesty společně se dvěma manželskými páry, rozhovory. No, bylo to náročné, zvláště pohovory, ty byly stresující, protože se jim zdálo, že jsme spolu málo měsíců žili po svatbě. Neustále nás prověřovali, jak bychom spolu dlouho vydrželi a tak. No, nebylo to zrovna moc příjemné.

PŘÍSTUP PRACOVNÍKŮ, KTERÍ SE NA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP PODÍLELI

6. Byli jste spokojeni s přístupem pracovníků, jenž se na zprostředkování NRP podíleli?

Ve většině případu jsme byli s pracovníky spokojeni, jen s jednou sociální pracovnící jsme měli trochu horší komunikaci, když jsme se zeptali na Fond ohrožených dětí, moc se s námi o tom bavit nechtěla. A někteří nám neustále tlačili, proč nechceme dítě romského původu, připadali jsme si trochu méněcenní. Jinak třeba v kojeneckém ústavu byli všichni moc hodní.

7. Byly Vám ze strany pracovníků poskytnuty dostatečné informace o náhradní rodinné péči?

Celkem ano, ale více jsem se začala zajímat přes internet.

8. Ovlivnili vás nějak informace, které jste se dozvěděli od odborníků?

Ne, neovlivnili.

JAK JE HODNOCENA PŘÍPRAVA ŽADATELŮ

9. Účastnili jste se nějaké formy přípravy pro osvojitelé/pěstouny před přijetím dítěte do vaší rodiny?

Účastnili jsme se přípravy pro osvojitelé. Účastnili jsme se víkendových setkání asi devíti páru. To bylo super, protože tam bylo spoustu odborníků, kteří nám poskytlí užitečné rady. Ale nejvíce nám dalo dvě rodiny, které tam byly a kteří se podělily ze svými zkušenostmi.

10. Jak vám vyhovovala struktura přípravy budoucích pěstounů/osvojitelů?

Celá příprava byla pro nás přínosem, struktura nám vyhovovala, jen se nám zdálo příliš dlouhé.

11. Co by mělo být nutnou součástí těchto příprav?

Určitě informace ohledně výchovy přijatých dětí, s čím by měli rodiny počítat.

OBDOBÍ OD PODÁNÍ ŽÁDOSTI PO PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY

12. Jak byste charakterizovali jednání od podání žádosti až po příchod dítěte do vaší rodiny?

Bylo to dlouhé čekání, protože při podání žádosti je nutné, aby manželé spolu žili alespoň rok, my jsme měli tři měsíce po svatbě, když jsme si podávali žádost. Čekali jsme 3 roky.

13. Jak jste toto období prožívali?

Je to zvláštní čas a docela stresující. Stále přemýšlíte, kdy vám zavolají, abyste měli našetřené nějaké finance na vybavení, jak dlouho to bude trvat a tak.

PŘÍŘAZENÍ KONKRÉTNÍHO DÍTĚTE

14. Byly vám poskytnuty informace o dítěti? Věděli jste, odkud k Vám dítě přišlo?

Informace nám poskytl kojenecký ústav, všichni byli moc hodní a pomáhali nám. Prostě nám řekli jen to, co věděli, určitě bychom uvítali více informací.

15. Vzpomínáte, jak probíhalo období po převzetí dítěte? Jak toto období charakterizujete?

Byli jsme nadšeni, když nám zavolali, že se můžeme jet na dvojčata podívat do kojeňáku. Protože jsme si je brali, když ještě byli malé, tak to trvalo jen krátce. Pak už jsme je měli doma a změnilo se úplně všechno.

16. Jste v kontaktu s biologickou rodinou dítěte?

Ne, nejsme. Otec zemřel a matka opustila dvojčata hned po porodu, nemá vůbec zájem.

SYSTÉM ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NRP V ČR

17. Jak hodnotíte celkově proces získávání dítěte do péče?

Dlouhé čekání na dítě. Navíc nám neustále tlačili, proč si nechceme vzít dítě romského původu. Nebylo nám to moc příjemné. Připadali jsme si méně cenní.

18. Co považujete za nejproblematičtější v procesu získávání dítěte do péče?

Asi jednání některých sociálních pracovníků a úředníků. Ti by měli celý proces nejen urychlit, ale měli by být vstřícní a více ochotní.

19. Myslíte, že by se mělo v celém procesu zprostředkování něco změnit, a pokud ano co by to bylo?

Když se rozhodnete pro dítě, chcete ho hned, asi jsme byli netrpěliví, je to opravdu dlouhé čekání, je v pořádku, že procházíte různými testy a kontrolami, a je to náročné,

ale přesto si myslím, že by proces měl být urychlen. Taky by určitě měly děti jít co nejdříve pryč z ústavu do rodiny a měli by proto pracovníci dělat maximum.

20. Co byste poradili nebo doporučili žadatelům o náhradní rodinnou péči?

Proces osvojení není jednoduchý, je třeba být trpěliví. Je třeba se připravit, že proces může být zdlouhavý.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kamila Kolaříková

Obor: 7506T002 – Speciální pedagogika (Mgr. SPPGO)

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Systém zprostředkování náhradní rodinné péče

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 86

Celkový počet stran příloh: 32

Počet titulů české literatury a pramenů: 27

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: PhDr. Anna Nagyová